

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Møter med familievernnet

**Brukeres erfaringer og opplevelser av
familievernntjenesten**

MONIKA MARIE BERGFLØDT, DAGMARA BOSSY OG TONJE GUNDERSEN

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Møter med familievernet

Brukeres erfaringer og opplevelser av
familieverntjenesten

MONIKA MARIE BERGFLØDT, DAGMARA BOSSY OG
TONJE GUNDERSEN

Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Rapport 7/2022

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et institutt på Senter for velferds- og arbeidslivsforskning på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2022

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-811-8

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-812-5

ISSN 0808-5013 (trykt)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no

Desktop: Hussein Monfared

Trykk: Byråservice

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Denne rapporten beskriver brukeres erfaringer med familievernnet når de er berørt av vold, og foreldres erfaringer med å involvere barn og unge. Rapporten er den andre av flere rapporter fra forskningsprogrammet *Familievernnet – likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning (2020–2023)*. Programmet er finansiert av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Familievernprogrammet bygger på et tidligere oppdrag om familievernets arbeid med vold i nære relasjoner fra et tjenesteperspektiv (Rosten, Øverli & Gundersen 2020). Det er planlagt fem rapporter fra programmet. Den første omhandlet familievernets arbeid under Covid-19-pandemien (Øverli & Gundersen, 2020). Den neste, og altså tredje, rapporten vil ta for seg familievernets arbeid med å nå ut til en mangfoldig befolkning. Videre vil den fjerde rapporten omhandle familievernets arbeid med barn og unge, og den femte vil være en oppfølging av familievernets voldsarbeid. Arbeidet med datainnsamlingen startet under Covid-19-pandemien, og vi ønsker å rette en stor takk til nåværende og tidligere brukere av familievernnet som har deltatt i forskningsintervjuer, samt til ansatte og ledere ved familievernkontor som har hjulpet oss med rekrutteringen av brukere i en ekstra krevende periode.

Vi vil også takke kollegaer ved NOVA, ikke minst Monica Five Aarset, Monika Rosten og Stine Bruland for gode innspill og kommentarer i arbeidet med denne delrapporten. Referansegruppen takkes for innspill til analysene. En ekstra takk rettes til forskningsleder Marie Louise Seeberg som har lest og kommentert, og til Anne Solberg som har vært kvalitetssikrer underveis. Til slutt vil vi takke Bufdir for godt samarbeid.

Oslo, 1. oktober 2022

Tonje Gundersen

prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	7
1 Innledning	11
Problemstilling og tematikk	11
Avgrensning og kommende delrapporter	12
Rapportens struktur	13
2 Familievernets virksomhet og oppdrag	14
Om familievernet.....	14
Tjenestens kjerneområder	14
Teoretisk fagretning og terapeutiske metoder.....	16
Fagutvikling gjennom etablering av spisskompetansemiljøer	17
Fagutvikling på voldsfeltet	18
Et spenningsfelt.....	19
Barn og unge som brukere i familievernet.....	22
Fra beskyttet underordnet til aktør med rettigheter	22
Barns plass i familievernet.....	23
Barn i familier med vold og konflikt: hvordan ivareta deres behov?.....	25
Oppsummering	27
3 Metode.....	28
Valg av forskningsstrategi og rekruttering	28
Fremgangsmåte ved rekruttering.....	28
Gjennomføring av intervjuer.....	30
Kjennetegn ved informantene	31
Analyse.....	33
Personvern og forskningsetiske hensyn.....	34
4 Årsaker og veier inn til kontakt med familievernet.....	37
Hvorfor tar brukerne kontakt med familievernet?.....	37
Kjennskap til tjenesten og veier inn.....	40
Barnas vei inn	41
Oppsummering	43
5 Vold i nære relasjoner – brukernes erfaringer i møte med familievernet	45
Hvordan volden kommer frem på familievernkontoret	46
Når volden er utgangspunkt for kontakten med familievernet	46
Tilbud til hele familien fordi vold angår flere enn den utsatte	47
Når vold i parforholdet kommer frem under mekling	48
Når volden er kjent, men ikke tematiseres i første møte med familievernet	49

Hvordan volden kommer frem og håndteres i terapirommet.....	49
Volden tematiseres før brukerne er klare for det.....	50
Å arbeide terapeutisk slik at brukerne selv tar en avgjørelse de er trygge på	51
Å ta barnet inn i rommet for å hjelpe voldsutsatt til å endre livssituasjonen.....	52
Når barna forteller og volden kommer frem	54
Det tok «for lang tid» før volden ble adressert	55
Når brukerne er i et aktivt forhold når de går til familievernnet	56
Menns erfaringer med familievernnet.....	58
Når menn utsettes for vold	58
Når menn blir beskyldt for vold	59
Forutsetningene for å ta imot behandling blant voldsutøvere.....	61
Oppsummering	62
6 Foreldre om barns deltakelse	64
Med barnet i fokus	64
Ønsket om å skjerme barna.....	67
Samtaler med foreldre og barn	67
Viktigheten av å lytte til barns følelser og behov	68
«Hele familien var en del av det»	71
Å bli hørt kontra det å føle seg hørt	72
Barn i lojalitetskonflikt?	73
Når barn forteller om vold	75
Når barn og unge inviteres inn som egen målgruppe	76
«Det finnes et familievernkontor»	77
Familiekriser med barnet i sentrum.....	78
Oppsummering	79
7 Brukeres erfaringer: avsluttende diskusjon	81
Familieterapi: et lite kjent lavterskeltilbud	81
Årsaker og forløp	82
Familievernets arbeid med vold	82
Barn og unge i familievernnet	83
Familievernets kompetansetradisjon – en styrke.....	84
En lavterskeltjeneste med stadig høyere terskel?	86
Videre forskning.....	87
Summary	89
Litteraturliste.....	93
Vedlegg 1.....	97
Vedlegg 2.....	99

Sammendrag

I 2021 møtte omtrent 53 000 familier til familievernnet for å motta veiledning, råd og terapi. Familievernets tilbud strekker seg fra par- og familieterapi til støtte, rådgivning og veiledning, og til obligatorisk mekling ved brudd. Denne rapporten om brukeres erfaringer med familievernnet inngår i forskningsprogrammet *Familievernnet – likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning (2020–2023)* som utføres på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Bakgrunnen for prosjektet var den manglende kunnskapen om brukererfaringer i familievernnet, sett i lys av det overordnede målet om at familievernnet skal tilby likeverdige tjenester til familier i hele landet. Vi har i denne rapporten konsentrert oss om brukererfaringer relatert til vold og barn og unge.

Datamaterialet består av i alt 40 kvalitative intervjuer gjennomført med 41 kvinner og menn som har vært i kontakt med familievernnettjenesten. Med dette materialet som utgangspunkt utforsker vi brukeres veier inn i tjenesten, deres erfaringer med familievernets tilbud i saker med vold, samt hvilke tanker og erfaringer foreldre som har mottatt tjenester fra familievernnet har rundt barns deltakelse. Rapporten bidrar med innsikt i mange og ulike erfaringer i møte med familievernnettjenesten. Dette er kunnskap som kan angi retning for familievernets videre arbeid i møte med sine brukere.

Rapporten er den andre i rekken av leveranser fra Familievernprogrammet. Den første var en studie av koronapandemiens konsekvenser for familievernets arbeid, «Familievernnet under covid-19» (Øverli & Gundersen, 2020). I denne rapporten samler vi intervjuer med brukere fra tre av Familievernprogrammets delprosjekter: delprosjektene om familievernets voldsarbeid, om arbeidet med barn og unge i familievernnet og om familievernets arbeid med å nå ut til en mangfoldig befolkning. Det vil følge egne rapporter på hvert av disse delprosjektene, hvor intervjuene som denne rapporten hviler på vil inngå som del av et bredere datamateriale.

Sammensatte årsaker og forløp

Vi finner at det er forskjellige årsaker og problemstillinger som ligger til grunn for brukeres kontakt med familievernnettjenesten. Dette kan være tematikk relatert til foreldresamarbeid/foreldreveiledning, parforholdet, hjelp til barn og unge, eller andre sammensatte problemer i familien. De aller fleste i vår studie oppgir årsaker eller problemstillinger som faller innunder flere av disse tematikkene.

Kontakten med familievernnet ser ikke ut til å være noe som avsluttes en gang for alle. Mange brukere i studien har vært i kontakt med familievernnet i flere omganger, noen med flere års mellomrom. I forlengelsen av dette fremstår terapi og mekling fra et brukerperspektiv som flytende og til dels overlappende begrep, der et «familievernløp» vanskelig lar seg systematisere eller plassere i en bestemt kategori med klare avgrensede problemstillinger.

En godt likt velferdstjeneste

De aller fleste forteller at de er godt fornøyd med å bli «møtt der de er» når de får hjelp på familievernkontoret. Denne erfaringen knytter de an til terapeutenes åpne og sensitive tilnærming. Våre funn indikerer samtidig at det har vært en endring i hvordan brukere opplever å bli møtt i saker med vold og i saker der barn og unge er involvert. I tråd med utbygging og styrking av familievern tjenesten indikerer materialet vårt at det har blitt mer vanlig å tematisere og jobbe med vold i nære relasjoner, og mer vanlig å involvere barn og unge direkte på familievernkontoret.

Familievernets systemiske og relasjonelle tilnærming fungerer godt i saker som omhandler vold og i saker med involvering av barn og unge som brukergruppe. Med bakgrunn i dette synes det viktig at en slik institusjonell identitet ivaretas og videreføres. Det relasjonelle perspektivet oppleves også av brukere som et viktig alternativ i et mer individfokusert og diagnoseorientert helsesystem.

Våre funn viser at individuelle samtaler på familievernkontoret ikke trenger å gå på bekostning av en relasjonell tilnærming. Tvert imot finner vi at familievern-terapeutene er godt rustet for å anvende den systemiske forståelsen på en god måte også i individuelle samtaler.

Arbeid med vold og barn og unge i familievernet

Flere av informantene som har levd (eller lever) i forhold med vold, kommer først i kontakt med familievern tjenesten med formålet å «styrke» parforholdet. Volden avdekkes da ofte et stykke ut i et forløp. I de tilfellene der voldsutsatte og voldsutøver gjennom samtalene har oppnådd større innsikt i dynamikken i parforholdet, gir flere uttrykk for noe som kan forstås som endringer og helende prosesser.

Vårt datamateriale tyder på at terapeutens tolkning av alvorlighetsgraden av vold avgjør hvordan de jobber videre med de utsatte. I enkelte tilfeller har terapeutene hjulpet brukere ved for eksempel å ta dem inn til samtaler med minimal ventetid, ved å bli med til politiet, eller lose dem videre til krisesenter for å komme seg ut av den voldelige relasjonen

I saker med vold kan nettverket rundt den voldsutsatte bli indirekte påvirket. I saker der medlemmer av nettverket til den voldsutsatte har blitt anerkjent og inkludert i familievernets tilnærming, har de vist seg som en viktig ressurs i bearbeiding av vold. Slike nettverk bør derfor også framover ha en berettiget plass i dette arbeidet på familievernkontoret.

Brukere fra saker som omhandler vold og saker hvor barn er involvert, kan ha behov for individuelle samtaler. Særlig for tematisering av vold virker de individuelle samtalene å egne seg best.

Hjelp til foreldre-barn-relasjon, samspillsvansker i familien eller utfordringer hos barnet kan være noen av årsakene til å invitere barna direkte inn til familievernkontoret. Det er den systemiske fagtradisjonen som gjør seg gjeldende når barn og unge blir invitert til familievern tjenesten som brukere.

Brukere som er foreldre, er opptatt av at deres barns mulige sårbarhet i foreldrekonflikt kan ivaretas i individuelle samtaler mellom terapeut og barn. Barn som får egne samtaler med terapeuter på familievernkontoret, kan oppleve at kyndige voksne anerkjenner deres opplevelse, hjelper å skape mening og sammenheng i den, og bidrar til å hjelpe barna med å ikke føle skyld.

Det å snakke med barn alene erfares også som hensiktsmessig i tilfeller hvor det er mistanke om bekymringsfulle forhold eller uakseptable omsorgssituasjoner.

Våre funn indikerer at foreldre opplever at familievernet er en viktig instans dersom barna har utfordringer, også etter at barna fyller 18 år, fordi utfordringene ofte påvirker familien som helhet, inkludert foreldrenes parrelasjon.

Implikasjoner og videre forskning

De fleste brukerne i vårt datamateriale hadde liten eller ingen kjennskap til familieverntjenesten før de drog dit for første gang. Informantene i denne studien etterlyser en større synliggjøring av familieverntjenesten som en lavterskeltjeneste for familierapi og ikke bare en «skilsmissetjeneste». Det var også få som hadde kjennskap til hvilke tilbud familieverntjenesten kan gi til barn og unge. Basert på brukernes erfaringer viser vi til at det kan være vel så viktig med en tydeliggjøring og avgrensning av familievernets tjenestetilbud opp mot øvrige tilbud i andre tjenester.

Vi stiller spørsmål ved om en innsnevring av familiebegrepet til å gjelde «foreldre som har barn under 18 år» kan hindre familieverntjenesten i å jobbe bredt og forebyggende, samt med nettverk som er indirekte berørte av vold og som kan være støtteressurs for voldsutsatte.

I en videre satsing på familieverntjenestens arbeid med vold og barn og unge er det viktig å ta hensyn til forholdet mellom krav til tjenesten og de ressursene tjenesten har tilgjengelig for å imøtekomme slike krav. Et overordnet spørsmål som reises av denne studien er om de endrede kravene til tjenesten vil gå på bekostning av familievernet som et frivillig lavterskeltilbud, eller endre tjenestens systemiske tilnærming i møte med sine brukere.

I to av rapportene som skal publiseres som del av dette forskningsprogrammet, vil vi tematisere hvordan familievernets fagutviklingsarbeid på henholdsvis voldsarbeid og arbeid med barn og unge påvirker tjenesten. Noen spørsmål som melder seg i den forbindelse er:

- Bidrar fagutviklingsarbeidet på voldsfeltet til at familievernet dreies mot spesialisering og prioritering av tyngre, og dermed færre saker, og kan økt kunnskap, standardisering og spesialisering bidra til endring i ansattes forståelser av og tilnærming til vold i nære relasjoner som fenomen?
- Hvordan er familieverntjenesten tilrettelagt for å ivareta utsattes perspektiv, sammenlignet med perspektivene til (mulige) utøvere av vold?
- Hvordan foregår familievernets samarbeid med andre instanser i voldsrelaterte saker?

- Hvordan påvirkes terapeuters daglige arbeid av den økte oppmerksomheten om barn og unge som egen målgruppe i familievernnet, og opplever de å ha de rette kvalifikasjonene og å få tilstrekkelig støtte i dette arbeidet?
- Hvilke erfaringer har terapeuter med å jobbe med direkte kontakt med barna, eller indirekte gjennom foreldrestøttende tiltak?
- Hvordan arbeider familievernnet med barn og unge i saker som omhandler vold, og hvordan samarbeider familievernnet med andre tjenester for å gi barn og unge et best mulig tilpasset tilbud i forbindelse med konflikter i familier og der det forekommer vold?

1 Innledning

I denne rapporten går vi inn i brukeres erfaringer med familievernets tilbud, i saker som omhandler vold og i saker med involvering av barn og unge som brukergruppe. Rapporten inngår i NOVAs forskningsoppdrag om familievernets tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning (Familievernprogrammet)¹. Familievernprogrammet bygger på et tidligere NOVA-prosjekt om familievernets arbeid med vold i nære relasjoner fra et tjenesteperspektiv (Rosten mfl., 2020). Her pekte forskerne på aktuelle problemstillinger og dilemmaer knyttet til familievern-tjenestens fagutviklingsarbeid på voldsfeltet, og på felt der det var behov for mer forskning. Disse forskningsbehovene følger vi nå opp i Familievernprogrammet.

I 2021 møtte omtrent 53 000 familier til familievernet for å motta veiledning, råd og terapi, både for å bedre relasjonene seg imellom, og for å komme frem til avtaler om foreldreansvar, bosted og samvær etter brudd mellom foreldre (Bufdir, 2021a). Familievernets henvendelser sorteres ofte i to typer saker: såkalte kliniske saker, som i dag utgjør mesteparten av familievernets saker, og meklingsaker (Bufdir, 2021a; NOU 2019: 20). Av ansatte i tjenesten beskrives disse to sakstypene som familievernkontorenes kjerneoppgaver, og de vektlegger i særlig grad det familieterapeutiske arbeidet med relasjonssaker innad i familier når de snakker om de kliniske sakene (Molden, Ulset & Røe, 2019). Hvordan brukere av tjenesten ser – eller ikke ser – et slikt skille vet vi mindre om. Familievernet som en lavterskel-tjeneste har ikke en brukergruppe med klare, avgrensede problemstillinger, og for de som ikke er kjente med tjenesten kan det være at skillet mellom kliniske saker og meklingsaker oppleves mindre klart (Bredal & Visle, 2017; Skauli, 2009).

Med nye oppgaver og en betydelig tilførsel av ressurser, har familievernkontorene de siste årene vært inne i en fase med styrking og utbygging av tjenesten, der vold i nære relasjoner og samtaler med barn har blitt sentrale satsingsområder. Det brukes i dag mer tid på saker med høyt konfliktnivå og saker hvor det er risiko for barns oppvekstsvilkår (Bufdir, 2021a; NOU 2019: 20). Samtidig foreligger det lite forskning om familieverntjenesten generelt, og med noen få unntak foreligger det få norske studier som utforsker brukerperspektivet i slike saker. I det følgende vil vi kort skissere formålet med denne rapporten, med vekt på rapportens viktigste bidrag til kunnskapsfeltet.

Problemstilling og tematikk

Det har de senere årene pågått en politisk satsing på familieverntjenesten, samtidig som befolkningens etterspørsel etter familievernets tilbud og tjenester økt i omfang. Dette har til sammen bidratt til en endring av tjenestens ramme-

¹ [Lenke til nettside på OsloMet.no](https://oslomet.no)

betingelser, der regjeringens styrking og prioritering av familievernnet kan gjen-speiles i en utvidelse av tjenestens mandat og samfunnsoppdrag (Barne- og likestillingsdepartementet, 2015–2016). I dag foregår det både politikkutvikling og fagutvikling om familievernets tilpasning til brukere, og om hvordan tjenesten kan nå ut til flere grupper i befolkningen. Et overordnet mål for familievernnet som tjeneste er at den skal ha et likeverdig tilbud til ulike befolkningsgrupper (NOU 2019: 20), som innebærer at tilbudet skal være kjent i befolkningen, og at det skal oppleves som like relevant og like tilrettelagt for ulike brukergrupper (Rosten mfl., 2020). Etter flere år med nasjonalt fagutviklingsarbeid på voldsfeltet, samt en økt satsing på barn og unge som brukergruppe, mangler det som nevnt fortsatt en dypere innsikt i erfaringene til familievernets brukere. Særlig trengs det, i lys av de sentrale satsingsområdene, mer kunnskap om familievernets tilbud til familier som lever med vold, og om foreldres erfaringer med barns deltakelse. Formålet med denne rapporten er å få mer kunnskap om slike brukererfaringer i familievernnet. Med utgangspunkt i vårt materiale har vi valgt å spisse rapporten inn mot følgende problemstillinger:

- 1) Hvilke årsaker ligger til grunn for brukeres kontakt med familievern-tjenesten, og hvordan kan typiske familievernløp se ut?
- 2) Hva slags erfaringer har brukere i saker med vold?
- 3) Hvilke erfaringer og refleksjoner har foreldre med å involvere barn og unge i samtaler på familievernkontoret?

Disse problemstillingene er styrende for rapportens videre struktur, og vil bli belyst i tre analysekapitler før vi kommer tilbake til dem i det avsluttende kapittelet.

Avgrensning og kommende delrapporter

Rapporten bygger på datamateriale som vi har hentet inn gjennom tre av Familievernprogrammets delprosjekter, nemlig delprosjektene om familievernets voldsarbeid, arbeidet med barn og unge i familievernnet, samt familievernets arbeid med å nå ut til en mangfoldig befolkning. Til sammen er det i de tre delprosjektene gjennomført 42 kvalitative intervju med 43 brukere (ett av intervjuene er gjort med et par) som nylig hadde vært i kontakt med familievern-tjenesten, eller fremdeles var i kontakt med familievern-tjenesten da de ble intervjuet. Datamaterialet omfatter informanter som er berørte av vold, foreldre til barn og unge som mottar tilbud i familievernnet, brukere med etnisk og/eller religiøs minoritetsbakgrunn, samt brukere som definerer seg som lesbisk, homofil, bifil eller transperson (LHBTIQ). To av intervjuene har vi ikke brukt som grunnlag for denne rapporten, da de verken omhandlet vold eller involvering av barn og unge. I denne rapporten inngår dermed 40 av intervjuene i datamaterialet. Den neste rapporten fra Familievern-programmet vil omhandle hva slags familier og hvilke grupper av befolkningen familievernnet som tjeneste appellerer til og hvorfor, samt hvem det er familievernnet ikke når og hvorfor. Her vil både etniske, LHBTIQ og religiøse minoriteter, og tjenestens møte med slike grupper, tematiseres. Deretter vil det følge en rapport om barn og unge i familievernnet. Her vil familievernets tilpasning til barn og unge

som brukergruppe, samt muligheter og dilemmaer forbundet med å inkludere barn og unge i familierapeutisk arbeid, utforskes ytterligere.

Rapportens struktur

I neste kapittel gir vi en introduksjon til familieverntjenesten, herunder tjenestens kjerneområder, den pågående fagutviklingen gjennom etableringen av spiss-kompetansemiljøer, samt satsingen på barn og unge som brukergruppe i familievernet. Kapitlet er basert på en gjennomgang av styringsdokumenter og av tidligere forskning på feltet. Videre presenteres metode i kapittel 3, før vi gjennomgår funn fra datainnsamlingen i kapittel 4, 5 og 6. Her vil den første problemstillingen, om veien inn i familievernet, belyses i kapittel 4. I kapittel 5 tar vi for oss problemstillingen om brukeres erfaringer i saker med vold, for så i kapittel 6 å belyse foreldres erfaringer og refleksjoner om barns deltakelse og involvering. I kapittel 7 oppsummerer vi hovedfunn og hvilke overordnede tematikker og problemstillinger som aktualiseres av studien.

2 Familievernets virksomhet og oppdrag

Som et bakteppe til brukernes egne erfaringer med familievernet, vil vi i dette kapittelet tegne opp et bilde av tjenesten slik det kommer fram gjennom lovverk, styringsdokumenter og fagtradisjoner. Slik vil det også bli lettere å identifisere spenningsfelt som kan kaste lys over brukernes erfaringer.

Om familievernet

Familievernet er en gratis nasjonal tjeneste for personer som ønsker hjelp med vansker i sin parrelasjon eller familie. Målene for familievern tjenestens virksomhet er å forebygge og avhjelpe relasjonelle vansker i familien, og å styrke gode familierelasjoner og bidra til bedre oppvekstsvilkår for barn og unge (NOU 2019: 20). Familievern tjenesten har de siste 50 årene utviklet seg parallelt med endringer i familiemønstre og befolkningen i Norge, der oppfatningen av hva som er *familie*, og hva som ligger i roller som partnere, mødre, fedre, barn og søsken, har endret seg vesentlig (Meld. St. 24, 2015–2016). Familievernets historie kan her knyttes til endringer i samfunnsstrukturer så vel som i den enkeltes behov, familieforståelse og handlingsmønstre. Tjenesten befinner seg med dette i et brytningsfelt mellom familiens medlemmer og samfunnet for øvrig (Kummen, 2016, s. 7).

I 2004 fikk staten forvaltningsansvaret for familievern tjenesten. Samtidig ble Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) opprettet blant annet med det formål å sikre familievernet som et varig og tilgjengelig tilbud, øke satsningen på forebyggende familiearbeid, samt sikre kompetanseutvikling for ansatte i tjenesten. Det faglige og administrativt overordnede ansvaret for familievernet ligger i dag hos Bufdir.

Familievernet består i dag av 42 familievernkontor spredt over hele landet, og er representert i alle fylker. Medregnet utekontor og underavdelinger er familievernet lokalisert på 90 ulike steder. Av de i alt 42 hovedkontorene, er 25 kontorer statlige og 17 kontorer eid av kirkelige stiftelser. En rekke mindre kontor og utekontor er i de senere årene slått sammen (NOU 2019: 20). Familievernkontorene er tverrfaglig bemannet på spesialistnivå, med ansatte som hovedsakelig er psykologer og sosionomer med videreutdanning i familieterapi. Ettersom familievernet møter et bredt spekter av sammensatte utfordringer og behov hos de som benytter seg av tjenesten, tar de ansatte i bruk flere ulike terapiformer og tilnærmingsmåter i sitt arbeid (Bufdir, 2021b).

Tjenestens kjerneområder

Familievernet gir familier et gratis tilbud som strekker seg fra par- og familieterapi til støtte, rådgivning og veiledning, og til obligatorisk meklings ved brudd. I familievernet tilbys også kurs til barn og foreldre på ulike områder (Bufdir, 2021a).

Familievern tjenestens virksomhet og kjerneområder er regulert i Lov om familievernkontorer av 1998 (familievernkontorloven):

§ 1. Familievernkontorenes oppgaver

Familievernet er en spesialtjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt. Familievernkontorene skal gi et tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Familievernkontorene skal foreta mekling etter lov om ekteskap § 26 og barneloven § 51. Familievernkontorene skal bistå der retten oppnevner en ansatt fra familievernet etter barnelova § 65 a.

Familievernkontorene bør også drive utadrettet virksomhet om familierelaterte tema. Dette kan bestå av veiledning, informasjon og undervisning rettet mot hjelpeapparatet og publikum.

Familier, par eller enkeltpersoner kan henvende seg direkte til et familievernkontor. Lege, psykolog, medisinsk eller sosial institusjon eller offentlig myndighet kan henvise klienter til familievernkontor.

Som nevnt innledningsvis har familievernets sentrale oppgaver ofte blitt delt inn i det som omhandler kliniske saker og utadrettet virksomhet, og det som beveger seg innunder mekling (Molden mfl., 2019; NOU 2019: 20). I utredningen «En styrket familietjeneste – En gjennomgang av familievern tjenesten» (NOU 2019: 20) vises det til at de såkalte kliniske sakene utgjør hoveddelen av familievernets virksomhet. Dette kan sees i sammenheng med at det er flere kliniske saker i familievernet, og at det brukes mer tid i samtale i disse sakene (NOU 2019: 20, s. 88). I 2020 var to tredjedeler av familievernets henvendelser kliniske henvendelser, mens en tredjedel var henvendelser om mekling (Bufdir, 2021b). I kliniske saker inngår terapi- og rådgivningssamtaler som omhandler samliv og parforhold (parterapi), foreldresamarbeid og foreldreveiledning (uten brudd og etter brudd), familieproblematikk (familieterapi), samt hjelp til barn og unge.

Ved siden av å tilby terapi og rådgivning til familier skal familievernkontorene foreta mekling ved samlivsbrudd, og bistå i saker hvor retten oppnevner en ansatt fra familievernet i forbindelse med fastsettelse av foreldreansvar og samværsrett (Rosten mfl., 2020, s. 26). Alle foreldre som har felles barn under 16 år må møte til mekling i forbindelse med samlivsbrudd og separasjon. Under meklingen skal det legges vekt på hva som vil være den beste ordningen for barnet, slik at barnets behov og interesser best kan ivaretas. Meklingssaker inkluder ekteskapsaker, samboersaker, foreldretvister og saker tilbakesendt fra retten.

Statistikk viser at flere foreldre bruker timer utover den ene obligatoriske timen i mekling (Bufdir, 2021a). Antallet meklingstimer på familievernkontoret kan utvides etter Lov om ekteskap av 1993 (Ekteskapsloven) og Lov om barn og foreldre av 1982 (Barneloven). Dette vil være aktuelt i de tilfellene der foreldre ikke har kommet frem til en avtale etter første meklingstime. Mekler kan da oppfordre foreldrene til å ta imot tilbud om mekling i tre timer til. Foreldrene bør i den sammenheng informeres om at mekler etter en konkret vurdering kan tilby

ytterligere tre timer mekling. I saker der foreldrene ikke blir enige gjennom mekling, bør mekler ta opp spørsmålet om hvordan foreldrene skal forholde seg videre og drøfte hvilke alternativer de har for å komme frem til en løsning.

Som en forebyggende virksomhet med fokus på tidlig innsats er familieverntjenesten et unikt statlig tilbud. I de fleste sammenhenger blir familievernets arbeid omtalt som *samtaler*, som indikerer at samværet med brukere og likeverdighet i prosessen anses som viktig (Skauli, 2009, s. 7). Oppgaver som krever diagnostisering og mer spesialisert behandling vil vanligvis ligge utenfor tjenestens ansvarsområde (NOU 2019: 20, s. 107).

Teoretisk fagretning og terapeutiske metoder

Familievernet arbeider med relasjonelle problemer, og har vært en faglig base for familieterapifeltet i Norge – et felt som tradisjonelt har vært grunnfestet i en systemisk tenkning og ofte i en sosialkonstruksjonistisk erkjennelsesteori (Skauli, 2009, s. 4). Familieterapi er et relativt ungt fagfelt, og ble først introdusert i Norge på midten av 1960-tallet. I 1980-årene var fagfeltet dominert av tre hovedretninger: strukturell, strategisk og systemisk terapi. Tanken om terapeuten som ikke-ekspert fikk etter hvert større gjennomslagskraft innen feltet, og i senere tid har tilknytningsteori og emosjonsteori også blitt integrert som viktige aspekter ved familieterapi (Teigen & Sønderland, 2020). I sin opprinnelse ble familieterapi utviklet som en motbevegelse mot individorientert terapi, og det relasjonelle mellom individene ble her gjenstand for arbeidet (Rosten mfl., 2020; Middelborg & Samoilow, 2014). I familieterapi er man opptatt av familien som system, der ideen om at vi alle påvirker hverandre er helt sentral. Hvordan problemer blir forstått og forsøkt løst, står derfor i fokus i familieterapeutiske samtaler (Hognestad, 2018). Hvis ett familiemedlem har et problem er det en tankegang om at hele familien eller nært nettverk påvirkes, og med det vil ha viktige innspill som må bli hørt for at det enkelte familiemedlem skal få det bedre. Familieterapiens hovedanliggende er med andre ord å løfte problemstillinger bort fra enkeltindividet og inn i fellesskapet, der problemet har oppstått, eksisterer og kan løses. Slik Skauli (2009, s. 39) slår fast, vil en slik helhetlig og systemisk tilnærming gjøre det lettere å møte par eller familier som unike, samtidig som det vil være vanskeligere å systematisere disse møtene og trekke veksler på spesifikke metoder.

Innen familieterapifeltet har det systemiske perspektivet historisk hatt sterk forankring. Samtidig har familievernet i senere tid vært påvirket av – og har integrert – tenkning også fra andre fagfelt, særlig psykologisk teori og praksis (Helle & Johannessen, 2007, s. 316). Det har i tillegg vokst fram andre retninger som har vunnet oppslutning blant familievernterapeuter. Et eksempel på en slik retning er emosjonsfokusert terapi (EFT), som er en opplevelsesorientert og prosessbasert terapiform som går ut på å utforske, forstå og endre vanskelige og fastlåste følelser. Grunnholdningen i EFT er at følelsene våre danner grunnleggende strukturer som videre avgjør hvordan vi har det og hvordan vi tenker, samt hvordan vi forstår oss selv og andre, og hvordan vi opptrer i livet (Johnson, 2005). Mange terapeuter i familievernet har kurs eller sertifisering i EFT, og det er

de senere årene utviklet tilpasninger til metoden for å kunne jobbe med utvalgte saker der også vold inngår som tema (Bufdir, 2021a).

Fagutvikling gjennom etablering av spisskompetansemiljøer

Det har de siste årene vært satset mye på kompetanseheving i familievern-tjenesten både lokalt og nasjonalt. For å styrke og systematisere utviklingen av kunnskap på tjenestens sentrale områder har Bufdir utviklet en kompetansemodell som i dag er implementert i familievernet for å sikre god faglig styring og forvaltning av familievernet i Bufetats fem regioner. Kompetansemodellen innebærer at det er etablert fire spisskompetansemiljøer (SKM) på familievernområdet. Disse fag-områdene omfatter familievernets arbeid med vold og høykonflikt, foreldrestøtte og forebygging, barn og unge i familievernet, og familievernets foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse (Bufdir, 2021a).

Kompetansemodellen er utformet slik at ulike familievernkontor i landet har fått status som SKM, det vil si at de har fått ansvar for å bygge spesialisert kompetanse på ett av disse fagområdene. Under spisskompetansemiljøene er det organisert regionale ressursmiljø (RM), som skal veilede familievernkontorene i sin region. Alle familievernkontor skal ha en kontaktperson innenfor de ulike spesialiserings-områdene (Rosten mfl., 2020, s. 28). Spisskompetansemiljøene skal bistå i fagutvikling, opplæring og kompetanseheving, samt veiledning i regional og nasjonal implementering av beste praksis (NOU 2019: 20, s. 186). Samlet sett er formålet med modellen å bidra til en enhetlig metodikk i familievern-tjenesten og et høyt kompetansenivå i alle ledd og enheter. RM-ene kan drive praksisveiledning i enkeltsaker, samt bidra til å fremme beste praksis på tvers av generalistkontorene i regionen (Bufdir, 2017).

Gjennom både meklingsordningen og det familieterapeutiske arbeidet kommer familievernet systematisk i kontakt med voldsproblematikk i parforhold og familier. Ettersom voldsutsattes behov ofte er sammensatte og krever tverrfaglig og tverretattlig tilnærming, vil et forsvarlig tilbud i mange voldssaker innebære samarbeid mellom flere instanser (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021–2024). Familievernkontorene skal delta i tverretattlig samarbeid med andre relevante tjenester, for eksempel kommunalt barnevern, fagteam, politiet, krisesentertilbud og Alternativ til vold (ATV). Et slikt samarbeid forutsetter en tydelig ansvars- og rollefordeling mellom tjenestene som møter voldsutsatte. I Prop. 12 S (2016–17) *Opptappingsplan mot vold og overgrep* fremkommer det at arbeidet med å forebygge og bekjempe vold og overgrep skal samordnes på tvers av tjenester og sektorer. I opptappingsplanen tydeliggjøres de enkelte aktørenes forpliktelser i dette arbeidet. En sentral målsetning er å gi et helhetlig hjelpetilbud til familier som lever med vold, og samtidig forebygge og tidlig kunne intervenere i voldssaker (Meld. St. 15, 2012–2013). For å styrke oppfølgingen av utsatte barn, unge og deres familier, har Stortinget vedtatt nye bestemmelser om samarbeid, samordning, barnekoordinator og individuell plan. Lovendringene trådte i kraft 1. august 2022, og innebærer endringer og nye bestemmelser også i familievern-kontorloven. I veilederen «Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier»

(Helsedirektoratet, 2022) forklares disse bestemmelsene nærmere. Hensikten med veilederen er å tydeliggjøre ansvar og myndighet, for på denne måten å kunne bidra til et tettere og mer aktivt samarbeid mellom velferdstjenestene – både på systemnivå og individnivå.

Fagutvikling på voldsfeltet

Det har siden etableringen av Spisskompetansemiljøet for familievernets arbeid med vold og høykonflikt foregått et stort utviklingsarbeid i familievern tjenesten for å øke kunnskapen om vold, herunder ulike typer av vold. Familievold har vært et tema for familievernkontorene helt siden de startet opp, men det var først på 2000-tallet at det skjedde en bevisstgjøringsprosess der terapeuter ble mer oppmerksomme på sitt ansvar for å avdekke vold. Dette kan sees i lys av at voldsfeltet som forskningsfelt så vel som politisk satsingsfelt har vokst i omfang og aktualitet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018–2021; Skjørten, Bakketeig, Bjørnholt & Mossige, 2019). Det at vold i parforhold ble viet økt oppmerksomhet betyr at familievernet, til forskjell fra tidligere, på et tidspunkt begynte å aktivt «spørre volden frem» i møte med brukerne (Rosten mfl. 2020, s 69). Med etableringen av SKM Vold og høykonflikt har familievern tjenesten de siste årene fått et historisk løft med økt kapasitet i arbeid med høykonfliktsaker og vold i nære relasjoner. Dette innebærer også utvikling av standardiserte retningslinjer for terapeuters arbeid med voldsproblematikk. SKM Vold og høykonflikt har utviklet en nettbasert veileder² med konkrete beskrivelser av anbefalt praksis på terapeutnivå og kontornivå som skal fungere som en faglig plattform og veiviser i fagutviklingsarbeidet på voldsområdet. Veilederen beskriver faglige prinsipper i arbeidet med vold, og gir anbefalinger for konkret metodikk og fremgangsmåte i voldssaker. I veilederen skisseres også igangsettelsen av en lokal fagutviklingsprosess, rettet primært mot enhetsleder og ressurspersoner ved kontoret (Bufdir, 2017).

Utviklingen av en mer differensiert meklingsordning er eksempel på et tiltak for å løse flere saker med høyt konfliktnivå ved familievernkontorene (NOU 2019: 20, s. 123). Familievernet tilbyr i dag differensiert meklingsordning og ulike meklingsstilbud basert på konfliktnivå, som innebærer at saker forhåndssorteres inn i ulike forløp. Når foreldre bestiller meklingsamtale blir de oppringt individuelt av en ansatt ved familievernkontoret, som stiller åtte standardiserte spørsmål for å kartlegge grad av konflikt, tillit til medforelder samt hvorvidt det er problemer med rus og/eller vold i foreldreskapet (Dittman, Larsen & Holt, 2021). Ordningen er et skritt på veien mot å kvalitetssikre og heve det faglige tilbudet i familievern tjenesten, samt gi foreldre et tilbud om meklingsordning som best møter deres behov for veiledning og bistand. Som en del av FamilieForSK-studien har forskning på den differensierte meklingsordningen vist at 30 % av foreldre underrapporterte graden av konflikter og utfordringer i en telefonsamtale, målt opp mot et anonymt innsendt spørreskjema (Dittman mfl., 2021). Konsekvensen av å ikke avdekke kan bidra til at forhold som

² [Lenke til nettside på Bufdir.no](#)

utløser behov for at det tas ekstra forhåndsregler, for eksempel i saker med vold, blir behandlet som «vanlige saker» med en fare for at tidligere destruktive mønstre reproduseres i møte med mekler/terapeut.

I 2017 vedtok Bufdir en fagutviklingsplan som la opp til en innsats for å styrke familieverntjenestens arbeid i voldssaker, både på systemnivå, ved det enkelte kontor og ned til den enkelte terapeut. Et viktig mål med fagutviklingsplanen for vold i nære relasjoner er at alle ansatte i familievernet på sikt skal ha en felles grunnforståelse av vold. For å håndtere saker med vold skal kontorene etablere en handlingskompetanse med rutiner og relevant praksis. I dette inngår screening/systematisk spørring (eksempelvis det differensierte meklingsforløpet), avdekking og kartlegging, i tillegg til sikkerhets- og vurderingsarbeid og samarbeid med andre tjenester (NOU 2019: 20, s. 96). Med svært ulike lokale rammevilkår og samarbeidsformer ut mot andre tjenester må det imidlertid forventes stor variasjon mellom de forskjellige familievernkontorene med hensyn til hva som tilbys av terapi og hvordan prosedyrer forbundet med screening, kartlegging og vurderingsarbeid legges opp og gjennomføres (Røed & Steinsvåg, 2019).

I rapporten «Truffet av volden» (Rosten mfl., 2020) fremgår det at fagutviklingsarbeidet med avdekking og tematisering av vold synes å ha nådd ut til samtlige kontorer og terapeuter. Terapeuter i tjenesten ga uttrykk for at de følte seg trygge nok til å spørre brukerne direkte om hvorvidt de utsetter partneren for, selv blir utsatt for, eller regulerer barna på måter som passer innunder betegnelsen vold (Rosten mfl. 2020, s. 71). I sitt arbeid med vold i familieverntjenesten har SKM Vold og høykonflikt utarbeidet et flytskjema der de deler terapien inn i ulike faser: 1) tematisere/avdekke, 2) kartlegge/differensiere, 3) endringsarbeid med fokus på volden, 4) helende prosesser. På tvers av disse fasene skal det gjøres en kontinuerlig vurdering av sikkerheten til voldsutsatte. I saker der barn er involvert, skal det vurderes løpende om familievernet skal sende bekymringsmelding til barnevernet ved avdekking av vold, og om politiet skal varsles, jf. Avvergingsplikten etter Lov om straff av 2008 (Straffeloven) § 196. Verken barnevern eller politi har noen plikter overfor familievernet (Straffeloven, 2008; Rosten mfl. 2020, s. 26). Når vold avdekkes, vil det også gjøres en vurdering av om paret skal fortsette å møte sammen, eller om de skal over på individuelt tilbud. I noen saker ønsker paret, på tross av voldsproblematikk, å fortsette samlivet. Terapeutene kan da likevel vurdere det som mest hensiktsmessig å løse problemer med paret i fellesskap.

Et spenningsfelt

Måten offentlige myndigheter, frivillige organisasjoner og allmenheten har forstått og nå forstår vold har i en spissformulering «gått fra ignoranse til nulltoleranse» i løpet av de siste 40 årene (Skjørten mfl., 2019, s. 14). Både i voldsforskningen, det offentlige ordskiftet og i offentlige tilbud skilles det mellom den som utøver vold og den som er utsatt for den, og i velferdsapparatet tilbys man stort sett hjelp «i egenskap av å være enten det ene eller det andre» (Rosten mfl., 2020, s. 135). Samtidig viser en gjennomgang av forskning på tiltak rettet mot vold i nære

relasjoner at det synes å være lite hjelp rettet mot voldsutøvere i familievernnet (Hestevik, Steiro, Smedslund & Harboe, 2020). Også familievernnet er preget av det generelle skiftet i retning av nulltoleranse. Familievernets styrkede kunnskap om vold i nære relasjoner har bidratt til at de oftere avdekker vold i familier og parforhold. Det pågående fagutviklingsarbeidet i tjenesten er preget av en økt differensiering og kategorisering, hentet fra fagtradisjoner som tradisjonelt har ligget utenfor familieterapien. Familievernets iboende systemiske og relasjonelle tilnærming til vold befinner seg dermed nå i et spenningsfelt mellom den historisk særegne, systemiske tilnærmingen og den nyere innførte, mer individfokuserende tilnærmingen til vold.

Resultater fra en tidligere studie (Helland & Borren, 2015) viser at det er vanlig å skille mellom den gjensidige volden som noen ganger utøves mellom partnere i høykonflikt, og den mer ensidige volden som foregår i saker med alvorlig partnervold eller mishandling. Foreldrekonflikt og vold er for eksempel to fenomener som ofte har blitt behandlet uavhengig av hverandre i forskningslitteraturen. I et notat utformet av forskere i FamilieForSK-prosjektet ved Folkehelseinstituttet (FHI) har Helland og Holt (2021) undersøkt i hvilken grad ulike typer destruktiv konfliktatferd kan henge sammen med at foreldre utøver fysisk vold. I notatet understreker de betydningen av hvordan uregulert negativ affekt er en helt sentral komponent i voldsutøvelse, der ulike typer destruktiv konfliktatferd synes å ha stor forklaringsverdi for utøvelse av fysisk vold under konflikter (Helland & Holt, 2021, s. 12).

I rapporten fra FHI går Helland og Borren (2015) gjennom forskningslitteratur som omtaler høykonflikt i parforhold, med sikte på å komme frem til en definisjon av høykonflikt som tjenestene kan bruke til å identifisere høykonflikt og tilpasse hjelpetiltak. Forskerne argumenterer for at «en definisjon av høykonfliktpar bør omfatte atferd, konfliktstiler, konfliktmønstre og kommunikasjonsmønstre som kjennetegner disse», og i litteraturgjennomgangen viser de til en individfokuserende tilnærming til konflikter og vold som også omfatter «indre, psykologiske prosesser» (Helland & Borren, 2015, s. 53). I rapporten trekkes blant annet Johnsons (2010) fire kategorier av vold i parforhold frem, som i dag er en del brukt i forskning og klinisk arbeid (se tabell 1). Disse baserer seg på motivet for volden, der partneres behov for å kontrollere den andre trekkes frem som sentralt for å skille mellom de ulike typene partnervold. Følgende tabell som gjør rede for Johnsons typologi har vi hentet fra Helland og Borren (2015, s. 25).

Tabell 1 Fire typer partnervold (Johnson, 2010 i Helland & Borren, 2015)

<i>Intimterrorisme</i> («Intimate terrorism»)	Den ene partneren er voldelig og kontrollerende og den andre verken voldelig eller kontrollerende
<i>Voldelig motstand</i> («Violent resistance»)	Den ene partneren er voldelig og kontrollerende og den andre svarer med å gjøre voldelig motstand
<i>Situasjonell partnervold</i> («Situational couple violence»)	Begge partnere er voldelige, men ingen er kontrollerende
<i>Gjensidig voldelig motstand</i> («Mutual violent resistance»)	Begge partnere er både voldelige og kontrollerende

Helland og Borren (2015) ser individuelle egenskaper ved partnere som sårbarhetsfaktorer for parkonflikt og vold. Med det tar de altså for seg en mer individfokusert og psykologisk tilnærming til vold, som samtidig skiller seg litt fra den systemiske tilnærmingen som historisk har hatt sterk forankring innen familierapifeltet. Det sitter dypt i familierapiens fagtradisjon å forstå vold som et fenomen som oppstår i relasjon til andre, der terapien retter seg inn mot den relasjonelle konteksten framfor den enkeltes eventuelle psykopatologi. Ifølge Rosten mfl. (2020) ser familierapeutene vold i nære relasjoner som noe vanlig, i den forstand at det er en del av hverdagen for mange, og at volden i mange tilfeller er mulig å stoppe med relativt enkle grep. I tjenesten er det en pågående diskusjon om hva slags vold familievernnet er egnet til å håndtere, og i den forbindelse skilles det mellom «hverdagsvold» og «alvorlig vold». Eksempler på hverdagsvold er skriking, dytting og kasting av gjenstander i veggen. Alvorlig og potensielt farlig vold er vold der personer står i fare for å bli alvorlig psykisk eller fysisk skadet, det dreier seg da om vold som ikke lar seg stoppe med enkle grep.

Vold er noe som forekommer i mange parforhold og familier. En systemisk metode i tilnærmingen til vold innebærer at familiemedlemmer inviteres inn i defineringen, utpakkingen og løsningen på det som er vanskelig. Fra et slikt ståsted vil man søke å unngå å trekke skiller mellom ønsket og uønsket atferd, mellom vanlig og uvanlig eller «friskt» og «sykt» (Helle & Johannessen, 2007; Schjødt & Egeland, 1989). Det klare skillet mellom voldsutøver og voldsutsatt utfordres av en slik tankegang. Familievernets systemiske tilnærming til vold har blitt kritisert for at den innebærer en risiko for å bagatellisere eller tilsløre alvoret i voldssaker, og for at samtalerne kan skape en potensielt farlig situasjon for den voldsutsatte i etterkant av timen (Lilledalen mfl., 2007, s. 294). Det å leve i et voldelig forhold vil i mange tilfeller kunne ha psykologiske og emosjonelle konsekvenser (Singh, 2019), som kan reproduseres i 'terapirommet' dersom utøver og utsatt kommer inn til samtaler sammen.

I visse saker kan det være behov for en mer psykologisk tilnærming som ikke i like stor grad retter oppmerksomhet mot den relasjonelle, men heller mot den individuelle behovet hos den enkelte. Tidligere undersøkelser om familievernets voldsarbeid (Rosten mfl., 2020; Helle, 2004) viser at de fleste terapeuter har sin teoretiske og metodiske forankring i systemisk tenkning, samtidig som mange fremholder at en slik teori og metodikk ikke er adekvat i arbeid med voldssaker.

Helle og Johannessen (2007) la blant annet frem at man i arbeid med voldssaker kunne ha behov for en mer lineær tenkning enn det den systemiske tenkningen representerer. Et par av terapeutene i 2007-studien fortalte at de i møte med voldssaker støttet seg på teori og metodikk forankret i mer tradisjonell psykologisk teori og praksis. Rosten mfl. (2020) finner at terapeuter i familievernnet i dag forsøker å konsolidere den systemiske terapeutrollen med en faglig normativ ekspertrolle i møte med vold, noe som forutsetter evnen til å bevege seg inn og ut av åpen nysgjerrighet og tydelig normativitet, avhengig av hva situasjonen krever (Rosten mfl., 2020, s. 89). Vi vil komme tilbake til brukernes erfaringer med slike ulike tilnærminger til vold i kapittel 5.

Barn og unge som brukere i familievernnet

Fra beskyttet underordnet til aktør med rettigheter

Norge regnes i dag som et barnesentrert samfunn: barn er blitt mer synlige i samfunnet, og fremstilles av mange foreldre som det sentrale i deres liv (Hennum, 2015; Frønes 2011). Forestillingen om barn som selvstendige aktører med egne interesser og behov ble styrket i løpet av siste halvdel på 1900-tallet, og førte etter hvert med seg en norsk barnelov (1982), etableringen av Barneombudet (1981) og den internasjonale Barnekonvensjonen, som ble vedtatt av FN i 1989, ratifisert av Norge i 1990 og inkorporert i menneskerettsloven i 2003 (Sandberg, 2004). Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører og angår barn. Barnekonvensjonen representerer et rettslig så vel som kulturelt paradigmeskifte, der prinsippet om barnets beste har utviklet seg fra å være et moralsk og politisk ønsket prinsipp til å bli en rettslig forpliktelse (NOU 2020: 14, s. 43). Barn har med dette fått en spesiell posisjon i samfunnet som synliggjøres i kultur og lovverk, og i den politiske og moralske debatten har begrepet *barnets beste* fremstått både som premiss og resultat (Brock, 2008; Rød, 2010).

Gjennom barneloven uttrykkes sentrale familie- og foreldreskapsverdier i det norske samfunnet, der foreldre pålegges ansvar, plikter og rettigheter, samtidig som barna gis rett til medvirkning. Siden barneloven trådte i kraft 1. januar 1982 har loven blitt endret flere ganger på bakgrunn av utviklingstrekk i samfunnet, herunder endringer i familiestrukturer og samlivsmønstre, samt endrede roller og vilkår for foreldre og barn (NOU 2020: 14, s. 35). Før foreldre eller andre treffer avgjørelser om personlige forhold for barnet, har barnet rett til å få informasjon og til å bli hørt. Denne med- og selvbestemmelsesretten for barn er i dag regulert i barneloven §§ 31–33. Her fremkommer det at foreldre skal legge vekt på barnets meninger alt etter hvor gammelt og modent barnet er. Etter barneloven § 31 skal barn fra de er 7 år gamle kunne høres i saker som angår dem, og fra de er 12 år skal det legges stor vekt på deres meninger. Dette innebærer at foreldre, eller andre som barnet bor med, skal involvere barnet i avgjørelser i tråd med barnets alder og modenhet (Barneloven, 1982).

Tradisjonelt har denne involveringen av barn vært omdiskutert – og i strid med det tidligere bildet av barn som sårbare og passive objekter, avhengige av voksne for å utvikle seg til kompetente individer. I en systematisk kunnskapsoversikt utarbeidet ved FHI har Ask og Kjeldsen (2015) tatt for seg de viktigste metodene og modellene for inkludering av barn i vitneavhør, familierapi og mekling. Argumenter for og mot inkludering av barn spenner her fra å handle om menneskerettigheter, demokratiske prinsipper og lover, til å handle om barns utvikling og risikofaktorer for psykiske plager på sikt (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 90). Denne argumentasjonen baserer seg på ulike grunnleggende syn på barn så vel som voksne: synet på det sårbare barnet som trenger beskyttelse versus synet på det kompetente barnet med rett til å delta, samt synet på voksne som kompetente informanter i forhold til sine barn versus synet på voksne som mer oppslukt av konflikter og ivaretagelse av sine egne behov.

Barnets rett til å bli hørt kan i dag sies å bære preg av en slags dobbelthet, der barnet som subjekt med rett til deltakelse betraktes opp mot barnet som objekt med rett til nødvendige ressurser og beskyttelse (Ask & Kjeldsen, 2015; Strandbu & Thørnblad, 2015). Dette innebærer at på den ene siden har barnet lovfestede rettigheter, men på den annen side har barnet også behov for beskyttelse og for ikke å tilskrives fullt ansvar.

Barns plass i familievernet

Historisk sett kan man altså si at det har skjedd en dreining i synet på barns beskyttelsesbehov og aktørskap. Dreiningen har naturlig nok hatt betydning for utviklingen av familievernets tjenester. Både prosessuelt og materielt kan barn i norsk rett sies å ha fått styrket sine rettigheter, og hensynet til barnet ligger bak utformingen av en rekke regler som i dag er styrende for rettsprosessen i en foreldretvist. Barnelovutvalget (oppnevnt 7. desember 2018) og familievernutvalget (oppnevnt 15. mai 2018) har i sine utredninger av barneloven og familieverntjenesten foreslått at det innføres en lovfestet rett for barn til å bli inkludert i meklingsprosessen og til samtale med familievernet i forbindelse med samlivsbrudd og foreldretvister (NOU 2020: 14; NOU 2019: 20). Familievernutvalget anbefaler samtidig endringer i loven som tydeliggjør barn og unge som en del av tjenestens målgruppe. Etter utvalgets syn «bør barn og unge ha mulighet til å henvende seg til familievernet som selvstendige brukere, de bør i større grad involveres ved foreldres samlivsbrudd, og delta i andre familiesaker» (NOU 2019: 20, s. 218).

Fram til 1990-tallet deltok barn i svært liten grad i samtaler og mekling i regi av familievernet, til tross for at samtaletema i foreldresamtaler og mekling er barn (Rød, 2010, s. 116). De siste årenes styrking av barns status som rettssubjekt og medvirkende aktør har imidlertid bidratt til en betraktelig økning i antall barn som inviteres inn til samtaler på familievernkontoret, samtidig som både omfang og metode har variert mellom kontor og region (NOU 2019: 20, s. 210). I takt med samfunnets fokus på barns rett til å bli hørt, har altså forventningene til at familievernet møter og hører barn også økt. For å øke antall samtaler med barn i

mekling, samt få en jevnere fordeling på landsbasis, har Bufdir utviklet en veileder med faglige retningslinjer til familieverntjenesten om samtaler med barn (Bufdir, 2022), og det arbeides med å utarbeide en opptrappingsplan. Her er en viktig målsetting å legge til rette for at barn og unge i enda større grad enn i dag benytter seg av familievernets tjenester – både i mekling og i andre familiesaker (Ask & Kjeldsen, 2015).

Det er ulike oppfatninger blant ansatte i tjenesten når det gjelder *hvordan* en slik involvering av barn bør foregå. Det vil si om barnet skal involveres direkte gjennom å delta i mekling og gis terapeutiske tilbud, eller mer indirekte gjennom tilbudet til foreldrene (Rosten mfl., 2020, s. 137; Helle & Johannessen, 2007). Barnets rolle i familieterapi har vært gjenstand for forskning i en internasjonal kontekst (Avdi, 2015; Moore & Seu, 2011; Lobatto, 2002), men ikke i norsk sammenheng. I Norge mangler det også studier med foreldre som har mottatt tjenester fra familievernet, med unntak av saker kategorisert som mekling eller samværsuenumigheter (Midtstigen & Vik, 2007, Eikrem & Aandanæs, 2021).

Tidligere forskning har vist at de fleste barn og unge ønsker å bli inkludert i familieterapeutiske samtaler når de blir spurt om å delta, samtidig som barnas tilbakemeldinger synes å peke mot et behov for bedre informasjon i forkant av samtalene på familievernkontoret (Sentio Research Norge, 2018; Fauske, 2014; Hartzell mfl., 2009; Lobatto, 2002; Strickland-Clark, Campbell & Dallos, 2000; Stith mfl., 1996). I en undersøkelse om meklere erfaringer med å inkludere barn i samtaler har forskere funnet at involvering av barn ikke bare realiserer barns rett til å bli hørt, men også bidrar til å forsterke det barnefokuserte foreldreskapet og fokuset på det individuelle «barnets beste» i en slik kontekst (Thørnblad, Strandbu & Salamonsen, 2019). Barn kan påvirke hvilken informasjon som tilflyter meklingen og hvilke temaer som adresseres, samtidig som de kan ha en innvirkning på stemningen i meklingsrommet. Når meklere vektlegger barns rett til selv å bestemme hva som skal bringes videre og ikke, gis barna et rom for utprøving av eget budskap – og med det får samtalene en verdi utover at barnet skal høres i forbindelse med mekling (Strandbu, Mikkelsen, Thørnblad & Flåm, 2019).

Til tross for at det i dag foreligger et sterkt fokus på å inkludere barn i foreldre-samtaler og mekling, synes det fremdeles å være en uavklart faglig forståelse av hva en slik deltakelse innebærer, og hvordan den på best mulig måte kan ivaretas. Hva som er til barnets beste kan her betraktes som et normativt spørsmål, kontekstuell forankret og langt på vei et spørsmål om skjønn (Strandbu mfl., 2019). Barn kan være både kompetente og sårbare på samme tid, og det som er riktig for ett barn trenger ikke nødvendigvis å være riktig for et annet. De er også mennesker i rask utvikling, slik at det individuelle barn sine behov vil endre seg.

I familieterapeutiske saker synes barnets deltakelse å følge en av tre overordnede tilnærminger: 1. barnet inviteres til å delta sammen med foreldrene gjennom hele terapiforløp, 2. barnet inviteres til å delta i en kombinasjon av familiesamtaler og individuelle samtaler, eller 3. barnet inviteres til individuelle samtaler som finner sted parallelt, men adskilt fra samtaler med foreldre (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 45).

Forståelsen av barnets rolle i familierterapi vil variere mellom terapeutiske modeller og ut ifra hvilken fase av et terapiløp man befinner seg i. I en del nyere modeller har det i tillegg vært vanlig å bruke kombinasjoner av egne samtaler med foreldre, eventuelt egne samtaler med barn og felles familiesamtaler. Ask og Kjeldsen (2015) fremhever at metode og samtaleteknikk må formes etter formålet med den enkelte samtale. Ifølge dem vil en samtale kunne ha både undersøkende og terapeutiske formål, som videre vil ha følger for hvilke metoder som egner seg best – og vil påvirke hvorvidt barnet bør inkluderes tidlig eller sent i prosessen, i enesamtaler eller fellessamtaler, med terapeut eller en annen person

Barn i familier med vold og konflikt: hvordan ivareta deres behov?

Et av hovedmålene i regjeringens familiepolitikk er å sikre gode oppvekst- og levekår for barn og unge (Meld. St. 24, 2015–2016). Ettersom familien er viktig for en trygg oppvekst, kan familieverniet sies å ha en viktig samfunnsrolle i å støtte foreldrene, slik at barn og unge får en så trygg og støttende oppvekst som mulig (NOU 2019: 20). Forskning viser at barns utvikling påvirkes negativt av vedvarende høykonflikt mellom foreldre, uavhengig av om foreldrene lever sammen eller hver for seg (Nilsen, Skipstein & Gustavson, 2012; Midtstigen & Vik, 2007). Foreldrekonflikter er også assosiert med en rekke risikofaktorer for barnet, slik som utvikling av angst og depresjon, atferdsproblemer, samt rusmisbruk og konsentrasjonsvansker. I tillegg har barna en større sannsynlighet for å oppleve problematiske samlivsforhold som voksne (Bergman & Rejmer 2017; Fosco mfl., 2016; Harold & Sellers, 2018). Winsvold, Føleide og Gundersen (2016) viser i en gjennomgang av nyere nordisk og relevant internasjonal forskning at det særlig ved høy grad av konflikt mellom foreldre er viktig å støtte barna samtidig som foreldrene får hjelp. I kunnskapsgjennomgangen peker forskerne på at tilbudet til familier med høyt konfliktnivå må videreutvikles, og at det er et klart behov for oppdatert, norsk forskning (Winsvold mfl., 2016, s. 9).

En tilbakevendende diskusjon i litteraturen om barn og unge som brukere i familieverniet har vært i hvilken grad, når og hvordan man skal invitere barn inn til samtaler, spesielt i saker med familievold. I 2004 ble Østensjø familiekontor invitert inn i prosjektet «Barn som lever med vold i familien»³ (2004–2006): et samarbeidsprosjekt mellom ATV og Senter for Krisepsykologi (SfK). En viktig målsetting med prosjektet var fagutvikling i arbeidet med barn som lever med familievold. Som en del av prosjektet beskriver Lilledalen mfl. (2007) i sin artikkel en systemisk metode for å arbeide med par som ønsker å leve sammen til tross for at en eller begge har en voldelig atferd. Forfatterne viser til spørsmålet om hvorvidt samtaler med barn skal skje sammen med foreldrene eller med barna alene, og fremhever at dette vil være et viktig tema å diskutere med foreldre:

³ Prosjektet hadde opprinnelig en treårsperiode, men ble utvidet til januar 2010. Kontorene i prosjektet var lokalisert i Bergen (Björgvin), Bodø, Hamar, Kristiansand, Oslo (Østensjø), Sandefjord, Stavanger, Tromsø og Trondheim (Sør-Trøndelag).

Dersom vi deler foreldrenes vurdering om at de selv kan gjennomføre gode samtaler med barna om barnas opplevelser, inviterer vi ikke barna til samtaler. Likevel har vi av og til sittet igjen med en usikkerhet på om barna uansett skulle fått en arena hvor de kunne snakke om sine tanker og opplevelser (Lilledalen mfl., 2007, s. 309).

I takt med en utvidet kompetanse om traumepsykologi, har erkjennelsen av at barn trenger hjelp til å skape mening og få mulighet til å sette ord på sine opplevelser økt i familieverntjenesten. Her vil fagfolk på en annen måte enn foreldre ha anledning til å bekrefte barns opplevelse, bidra til å skape mening og sammenheng, samt frata barn opplevelsen av skyld (Lilledalen mfl., 2007, s. 310).

I et kvalitativt prosjekt om «barns stemme når foreldre er i konflikt» ved Kirkens Familierådgivning i Otta, tar Midtstigen og Vik (2007) til orde for betydningen av at barn har andre voksne å snakke med, og peker på at familievernet må utvikle og praktisere en barnevennlig metodikk for å kunne imøtekomme dette. I prosjektet var det fra foreldrenes side stor interesse for at familievernkontoret snakket med barna alene, og det viste seg nyttig at terapeutene lyttet til barna for så å formidle til foreldrene det barna ønsket å dele. Samtidig satte barna i prosjektet pris på at terapeutene var med på å søke etter den historien som etter hvert passet i deres situasjon, da det bidro til at deres opplevelser ikke ble undertrykt og uten ord (Midtstigen & Vik, 2007, s. 32).

Barn er som regel glad i begge sine foreldre, og ved å bli trukket inn i en foreldrekonflikt kan de risikere å bli satt i et krysspress der et stort ansvar legges på deres skuldre. Barlund (2015, s. 78) omtaler dette krysspresset som en *lojalitetskonflikt*, som kan oppstå når barn føler at de må velge mellom foreldrene sine. I en undersøkelse blant meklere fant Lansky mfl. (1996) at 81 prosent anså beskyttelsen av barnet fra press og lojalitetskonflikt som en viktig grunn til å ekskludere barnet fra meklingsprosessen.

Det er også reist spørsmål om familievernets rammer og ressurser er ideelle for å kunne involvere barn på gode og tilstrekkelige måter i saker med vold og høykonflikt. Søreide og Solberg (2007) undersøkte dilemmaer og utfordringer i arbeidet med barn som har opplevd vold i familien, og fant at denne typen arbeid krevde betydelig mer tid enn andre saker i familievernet, både med tanke på direkte samtaler og tid til samarbeid med andre instanser. Her vil begrensede muligheter til hyppig og eventuelt langvarig oppfølging kunne bære med seg både faglige og etiske dilemmaer når barn og unge inviteres inn som en egen brukergruppe (Rosten mfl., 2020, s. 74).

Erfaring fra samtaler med barn og unge tilsier at voksne kan ha lett for å undervurdere hva barna får med seg av problematiske hendelser i familien, samt hvor mye tristhet, engstelse og bekymring dette kan vekke hos barna (Øvreeide, 2009). I familieterapeutisk praksis må man ofte vurdere hvorvidt man skal snakke med personer i en sak sammen eller individuelt. Grøndahl og Skjælaaen (2011) argumenterer for at barn og unge i større grad bør trekkes direkte inn i familieterapi

fordi et relasjonelt perspektiv innebærer at barn, sammen med de voksne, er aktører i samtalen og aktive deltakere. Ved at barn og unge gis en aktørrolle i saker der det foreligger sterke foreldrekonflikter, kan det blant annet bli mulig for foreldre å forstå barnas atferd ut fra deres subjektive opplevelse (Grøndahl & Skjælaaen, 2011, s. 134). Vurderinger om hvorvidt det er behov for slike samtaler eller ikke bør ifølge Øvreeide (2009) bygge på kunnskap om at viktige emosjonelle erfaringer trenger språk, gyldighet og medopplevelse, og i mange tilfeller også et utvidet perspektiv fra voksne. Vi vil komme tilbake til hvordan brukere er preget av spenningen mellom barn som aktører og barn som sårbare i kapittel 6.

Oppsummering

Frem til nå har det vært begrenset med kvalitativ forskning på brukerperspektiver i familieverntjenesten generelt, og i saker som berører vold og involvering av barn og unge mer spesielt. Med hensyn til et tjenestetilbud som tradisjonelt har rettet seg inn mot den relasjonelle konteksten framfor den enkeltes mulige psykopatologi, mangler vi i dag god nok kunnskap om brukeres erfaringer med familieverntjenesten, og da særlig i saker som omhandler vold og involvering av barn og unge som brukergruppe. Viktige spørsmål som aktualiseres av litteraturen på feltet er på hvilke måter de siste årenes fagutviklingsarbeid på voldsfeltet har virket inn på familievernets tilbud til familier som lever med vold, og hva slags inntrykk brukere sitter igjen med etter å ha deltatt i samtaler på familievernkontoret – det være seg i kliniske saker, mekling eller begge deler. Med en økende interesse for barn og unge som brukergruppe trengs også mer kunnskap om hvordan barn og unge kommer inn til samtaler på familievernkontoret, samt hvilke tanker og erfaringer foreldre har rundt barns deltakelse.

3 Metode

I dette kapittelet presenterer vi innledningsvis fremgangsmåten vi brukte for å rekruttere informanter som hadde erfaring med å bruke familievernets tjenester. Vi beskriver hvordan intervjuene ble gjennomført, for så å oppsummere noen kjennetegn ved informantene. Deretter beskriver vi vår analytiske fremgangsmåte. Til slutt kommer vi inn på forskningsetiske hensyn, noen dilemmaer i den forbindelse og studiens begrensninger.

Valg av forskningsstrategi og rekruttering

Som vist til i rapporten «Truffet av volden» (2020) foreligger det begrenset kvalitativ forskning på familievernets brukere. Dette er forskning som kan gi en dypere innsikt i brukeropplevelser enn hva som er mulig i kvantitativ forskning. I forskningsprogrammet om familievern, som dette prosjektet er en del av, har vi lagt opp til en kvalitativ intervjustudie for å studere brukeres erfaringer og refleksjoner i møte med familievernet i saker som omhandler vold, barn og unge, og grupper i befolkningen som i dag er underrepresentert blant familievernets brukere. Intervjuer er særlig velegnet for å få informasjon om hvordan informantene opplever sin situasjon (Thagaard, 2018). I forskningsprogrammet har vi derfor spesielt vært ute etter å rekruttere informanter med nevnte typer erfaringer, samtidig som vi ønsket å rekruttere brukere fra ulike deler av landet for å kunne undersøke erfaringer på tvers av familievernkontorer. Vi har valgt å benytte oss av familievernkontorer i rekrutteringsøyemed, da vi vurderte dette som den mest effektive måten å nå de særskilte brukergruppene vi var interessert i. I studien har vi vært ute etter å rekruttere brukere med de erfaringene som kan bidra til å belyse våre problemstillinger, det vil si informanter som er typiske i forhold til det fenomenet som skal studeres – et strategisk utvalg (Thagaard, 2018).

Fremgangsmåte ved rekruttering

For å rekruttere brukere valgte vi å gå via familievernkontorene, da vi anså at de ville ha kunnskap om brukerne som vi definerte som relevante for våre problemstillinger. Det første vi gjorde var å sende alle familievernkontorer en innledende e-post fra Bufdir⁴. Etter det annonserte vi på ulike arenaer og møteplasser hvor familievernansatte deltok, blant annet på et regionmøte og i

⁴ I det tidligere delprosjektet, Familievernet under Covid-19 (2020), utformet Bufdir i samarbeid med forskere i prosjektet et skriv som ble sendt ut til alle ledere ved landets familievernkontor. Her ble det informert om formålet med den da pågående Covid-19 studien, og om den forestående forskningen på brukererfaringer som denne rapporten bygger på. I skrivet fikk kontorledere informasjon om at de ville bli kontaktet i forbindelse med rekruttering til delprosjektet som omtales i denne rapporten (se vedlegg 2 informasjonsskriv til kontorene).

SKM-nettverkene. Deretter tok forskere fra prosjektet kontakt med ledere ved de ulike familievernkontorene via e-post. I henvendelsen til familievernkontorene oppga vi, i tråd med Familievernprogrammets problemstillinger, at vi var særlig interessert i tre brukergrupper:

1. Brukere berørt av vold i nære relasjoner, det vil si brukere som har fått tilbud ved familievernkontor i saker med voldsproblematikk. Dette kunne være par eller enkeltpersoner som har gjennomgått mekling, parterapi eller familieterapi, eller som hadde deltatt i grupper eller andre tilbud ved et familievernkontor.
2. Barn og unge som hadde vært på familievernkontoret, enten som selvstendige brukere eller i forbindelse med foreldrenes kontakt med familievernet.
3. Brukere som antas å være underrepresenterte i tjenesten. Det vil si brukere med etnisk og/eller religiøs minoritetsbakgrunn, samt brukere (eller foreldre til brukere) som definerer seg som lesbisk, homofil, bifil eller transperson.

Til sammen fikk vi respons fra 31 kontorer. Av disse svarte 6 at de ikke hadde kapasitet til å hjelpe oss, 11 lovet å undersøke om de hadde kapasitet, men fant at de ikke hadde det. Tre kontorer prøvde å rekruttere, men ingen av brukerne var interessert i, eller hadde anledning til, å stille til intervju. Det var derfor 11 kontorer som rekrutterte brukere til studien, og til sammen bidro de med 41 informanter.

Prosjektet hadde oppstart i 2020/2021, og rekrutteringen av brukere og påfølgende datainnsamling foregikk derfor da Norge var helt og delvis nedstengt på grunn av Covid-19-pandemien. Av den grunn uttrykte flere ledere bekymring for om de ville være i stand til å hjelpe oss med å rekruttere brukere. En grunn de oppga var stor pågang fra brukere til tjenesten fordi restriksjonene som følge av pandemien nettopp var løst noe (januar–mars 2021). En annen grunn var at familievernkontorene nylig hadde fått henvendelser om et annet forskningsprosjekt som krevde en omfattende rekrutteringsprosess. Noen ledere var derfor bekymret for om de ansatte ville være villige til å rekruttere også til denne studien.

På tross av disse bekymringene stilte kontorer i alle regioner seg positive til å hjelpe oss med rekrutteringen. Fremgangsmåten varierte noe mellom kontorene. Ett sted tok lederen kontakt med brukere som terapeutene hadde foreslått, og forespurte dem om de ønsket å delta som informant i forskningsprosjektet. Ved de andre kontorene tok terapeutene selv kontakt med brukere de anså tilhørte de ulike brukergruppene, og sendte dem informasjon om forskningsprosjektet og hva deltakelse innebar for dem. Brukerne ble samtidig spurt om de ville delta i intervju. De brukerne som var villige til å delta, måtte samtykke til deling av kontaktinformasjon som så ble sendt til forskerne. For å etablere kontakt med informantene som familievernkontorene hadde vært i kontakt med, og som hadde opplyst om at de var villige til å delta i studien, tok forskerne først kontakt via telefon, e-post eller melding. Hvis informanten fremdeles ønsket å delta, ble det avtalt et tidspunkt for intervju. Bekreftelse på intervjutidspunkt ble så sendt til

intervjupersonen, sammen med informasjonsskrivet om studien, som også hadde blitt sendt ved innledende kontakt.

Selv om den fremgangsmåten vi har brukt for å rekruttere brukere kan karakteriseres som strategisk, har vi måttet forholde oss til de brukerne som har vært tilgjengelige for oss – det vil si de som har vært villige til å stille opp som informanter. Vi har fått et bredt utvalg informanter som representerer ulike erfaringer. Samtidig vil det ha foregått en seleksjon av informanter fordi vi valgte å gå gjennom familievernkontorene for å rekruttere. De ansatte kan ha vært tilbøyelige til å velge brukere som de antar er fornøyd med tjenesten, eller de kan ha valgt å ikke spørre de som strever mest, noe vi vet er tilfelle ved flere av kontorene. Intervjuene med brukere viser allikevel at vi har fått tilgang til informanter som både er fornøyd og misfornøyd med tjenesten. Uavhengig valg av fremgangsmåte vil det være slik at mangfoldet av erfaringer på de tre utvalgte områdene ikke vil kunne dekkes fullstendig. Det foreliggende datamaterialet gir innsikt i mange og ulike erfaringer i møte med familievernkontoret, og gir dermed kunnskap som kan angi retning for familievernets videre arbeid i møte med sine brukere.

Gjennomføring av intervjuer

Til sammen har vi vært fem forskere som har gjennomført intervjuer med brukere. På grunn av at store deler av datainnsamlingen ble utført under Covid 19-nedstengingen, ble intervju med brukere gjort over telefon eller digitale samtalemedier med video, alt etter informantens ønske. Vår erfaring var at intervjuer med video fungerte bra, noe som nok skyldes at mange hadde fått opplæring og vent seg til å bruke digitale samtalemedier som følge av nedstengningen under pandemien. Også intervjuene over telefon fungerte stort sett bra. En styrke ved intervju med telefon er at det kan være lettere å snakke om tabuiserte temaer (Chapple, A.1999). Det å ikke sitte ansikt til ansikt med forskeren kan ha gjort det enklere for informantene å gi uttrykk for sorg, frustrasjon eller sinne, og å dele vanskelige erfaringer med langvarig konflikt eller vold med forskeren. En ulempe med telefonintervju er likevel at kroppsspråk og ansiktsuttrykk blir borte, og at enkelte aspekter ved intervjusituasjonen dermed går tapt (Shuy, 2002). Ved et par tilfeller opplevde vi at ivaretagelse av informanten og timing av spørsmål ble vanskeliggjort fordi vi ikke så eller var fysisk til stede under intervjuet.

Vi hadde utformet tre tematiske intervjuguider, med noen sammenfallende spørsmål og med noen spørsmål rettet mot de ulike brukergruppene. Spørsmålene var ikke ferdig formulert, men satt opp i intervjuguiden i form av stikkord og forslag til formuleringer, slik at samtalerne kunne gli mest mulig naturlig. Rekkefølgen på de innledende spørsmål var viktig for å kunne klargjøre hvilken gruppe informanten falt innunder. Intervjuene fulgte derfor en felles mal for alle brukergrupper, med tilleggsspørsmål utarbeidet for ulike grupper:

1. Fellestemaer/overordnede spørsmål hadde som formål å kartlegge demografiske variabler, hvordan kontakten med familievernkontoret ble til og hvordan den så foregikk (hva slags tilbud, frekvens, prosess, eventuelt forforståelse og opplevelse). Derneft fulgte en oppdeling av spørsmålene i tre deler som omhandlet de ulike tematikkene:
2. Spørsmål som er aktuelle for foreldre med barn som har mottatt tilbud fra familievernet eller der foreldre selv har mottatt tilbud på grunn av relasjonelle vansker i tilknytning til barnet. Informantene fikk blant annet spørsmål om hvordan barna var involvert, hvilke tilbud foreldre eller barna hadde fått, deres tanker om de ulike måtene å involvere barna på, samt deres erfaringer og synspunkter rundt familievernets arbeid med barn i familien.
3. Spørsmål som er aktuelle for de som er berørt av vold i nære relasjoner, som; hva slags voldserfaringer de har (hva slags type vold, hvem er involvert og hvordan), hvordan kom volden frem på familievernkontoret, erfaringer med hvordan de ble møtt av terapeuter, hvilken hjelp de har fått, eventuelt ikke fått, samt hvordan resten av familien eventuelt har vært involvert.
4. Temaer som er særlig aktuelle for personer som representerer minoriteter/ underrepresenterte grupper i tjenesten som har vært i kontakt med familievernet. Informantene fikk blant annet spørsmål om hvordan de fikk kjennskap til familievernet, grunnen til kontakt, familiesituasjonen og erfaringer med familievernet.

Som tidligere nevnt var det flere av våre informanter som ikke passet inn i én kategori, slik vi hadde definert dem. I slike tilfeller fulgte vi opp med relevante spørsmål også fra de andre oppfølgingsdelene.

Kjennetegn ved informantene

Datagrunnlaget som ligger til grunn for denne rapporten er intervjuer med 41 informanter i 40 intervjuer, da ett av intervjuene ble gjennomført med et par. Informantene ble rekruttert fra 11 familievernkontorer med varierende størrelse og tilhørende ulike geografiske regioner fra sør til nord. Datamaterialet består av intervjuer med 12 menn og 29 kvinner i alderen 21–62 år, der de fleste er i aldergruppen 35–50 år. Datamaterialet reflekterer det som også er funnet i andre studier om de som tar kontakt med familievernet (Allertsen, 2009). Majoriteten av våre informanter er kvinner (29 av 41), majoriteten av informantene er i jobb eller under utdanning, og mange har utdanning utover videregående skole. Informantene representerer et mangfold av befolkningen: de representerer alt fra ledere til de som står utenfor arbeidslivet, informanter som bor sammen med partner og enslige, informanter med barn og uten barn, informanter som bor i store byer, små byer og i rurale strøk, samt informanter med majoritets- og minoritetsbakgrunn.

En inndeling av materialet viser at av de 41 brukererfaringene, faller 14 primært innunder kategorien «berørte av vold», 15 innunder kategorien «barn og unge i familievernet» og 12 innunder kategorien «underrepresenterte grupper». Kategoriene er ikke gjensidig utelukkende, i den forstand at informantene kunne falle innunder to eller alle tre kategorier. For eksempel har vi i vårt intervjumateriale

informanter som har vært utsatt for vold og har barn med utfordringer, samtidig som de tilhører en underrepresentert brukergruppe. Implikasjonene av dette er at vi i denne rapporten, som handler om erfaringene til brukere berørt av vold og barn og unge i familievernet, også benytter informasjon om vold eller barn som kommer frem i intervjuene med alle tre brukerkategoriene⁵.

I vårt materiale er det 16 saker hvor brukere forteller om parterapi, 16 saker hvor brukere har gått til individuelle samtaler på familievernkontoret, og 4 saker brukere refererer til som «familieterapi». Disse kategoriene er imidlertid heller ikke gjensidig utelukkende, og flere av våre informanter forteller om mer brokete forløp der de for eksempel i første omgang har gått til parterapi for deretter å gå over til individuelle samtaler, eller motsatt. Enkelte saker fremstår i tillegg så uklare i forhold til hva som var opprinnelig grunn for kontakt at vi ikke sikkert kan kategorisere disse. Noen har gått til parterapi før de henvender seg på et senere tidspunkt for mekling. Noen har begynt i mekling og går over i et lengre løp med parterapi eller familieterapi. Flere av informantene oppgir derfor at de har vært i mekling, men alle har enten vært i kontakt med familievernet tidligere eller har mottatt flere timer hos terapeut etter første meklingstime. Noen kommer også tilbake etter mekling og samlivsbrudd for å få hjelp til et bedre samarbeid om felles barn.

I utgangspunktet ønsket vi å rekruttere brukere som hadde avsluttet samtalene med familievernet. Dette fordi noen ledere uttrykte bekymring for at våre intervjuer kunne påvirke det pågående arbeidet mellom terapeut og bruker. I vårt materiale har vi imidlertid fått kontaktinformasjon til, og intervjuet informanter som var i et pågående terapiløp. Dette er i hovedsak informanter som har kommet til familievernkontoret for samtale i flere omganger. Det vi si at de hadde gjenopptatt kontakten etter tidligere å ha avsluttet et terapi- eller meklingsforløp. Det er nærliggende å tenke at avstand i tid til kontakten med familievernet kan ha påvirket informantenes fortellinger. Blant annet kan det ha hatt en innvirkning på hvordan informantene reflekterer rundt erfaringer med familievernet og ulike terapeuter. Det vil si at deres refleksjoner kan være preget av om kontakten var avsluttet, hvor lenge siden kontakten var avsluttet, og om de var i et pågående terapiløp. Våre intervjuer viser at kontakten med familievernet ikke nødvendigvis er noe som avsluttes en gang for alle, og når brukere kommer i flere omganger kan det fort gå flere år mellom hver gang. Sett i forhold til familievernets utvidede oppgaver og spisskompetansemiljøenes arbeid gir disse intervjuene oss en viss innsikt i informantens erfaringer med endringer over tid i møte med familievernet.

Vi hadde håpet på å få til noen intervjuer med barn under 18 år. Når vi kontaktet foreldre, spurte vi derfor samtidig om de kunne spørre sine barn om de ville være med på et intervju, men ingen av barna ønsket det. Vi fikk kontaktinformasjon til to

⁵ Kunnskap om «antatt underrepresenterte grupper i familievernet» vil bli publisert som en egen rapport, der problemstillingen er hvordan familievernet er tilpasset en mangfoldig befolkning.

ungdommer, men disse ombestemte seg og ønsket ikke lenger å la seg intervjuer når vi tok kontakt. Vi har derfor kun intervjuer med foreldre til barn som har vært på familievernkontoret og foreldre som har vært på kontoret vedrørende sine barn. Informasjon om barnets perspektiv og barn som brukere i familievernet blir derfor presentert gjennom foreldrene. Dette er et klart forbehold i rapporten, fordi barn og foreldre har ulike posisjoner og dermed vil ha ulike perspektiver på samme forløp.

Oppsummert består rapportens datamateriale av intervjuer med en variasjon av brukere rekruttert gjennom ulike kontorer, på til dels ulike måter. Kontorene har ulik lokal forankring, og tematikkene viser et mangfold av saker hvor noen fremdeles er pågående mens andre er avsluttet. Materialet består også av intervju med informanter med overlappende problematikk.

Analyse

Analysene i rapporten er inspirert av og kombinerer en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming, begge fortolkende teoretiske retninger. Ved anvendelsen av et fenomenologisk perspektiv kan vi undersøke hvordan mennesker oppfatter sosiale fenomen (Tanggard, 2017; Thagaard, 2018). Tilnærmingen er derfor egnet til å belyse brukernes egne forståelser og refleksjoner over sine opplevelser i møtet med familievernet, samt deres synspunkter på terapeutene de har møtt og familievernets arbeid.

En begrensning ved fenomenologien er at perspektivet har hovedvekt på subjektiv meningsskaping og levd liv, og ikke tar nok hensyn til strukturene som disse erfaringene er forankret i. Analysene våre inkluderer derfor et hermeneutisk perspektiv der fortolkning og meningsdannelse står sentralt. Et viktig hermeneutisk prinsipp er at mening kun kan forstås i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av (Thagaard, 2018). Perspektivet er derfor egnet til å belyse hvordan mennesker erfarer verden i en bestemt kontekst og følgelig hvordan de inngår i, og dermed påvirker og påvirkes av en større helhet. Det vil si at informantens erfaringer kan analyseres i lys av den kontekst de er formidlet i, hvor for eksempel synet på vold i samfunnet og nye faglige retningslinjer vil ramme inn og påvirke deres erfaringer i møte med terapeuter i familievernet. (Gundersen og Tveito, 2022)

I rekrutteringsarbeidet var vi opptatt av å sikre oss at de tre nevnte brukergruppene ble fanget opp: personer berørt av vold, foreldre og minoritetsgrupper. Fordi flere av informantene falt under flere kategorier, brukes ikke den opprinnelige tredelingen kategorisk i presentasjonen og analysene av data. Av personvern-hensyn er denne informasjonen heller ikke inkludert i tabelloversikten over informantene (vedlegg 1). I sortering og analyse av datamaterialet har vi tatt utgangspunkt i de spørsmålene som vi hadde satt oss fore å besvare, og som gjenspeiler temaene i intervjuguidene vi brukte. Følgende spørsmål har vært retningsgivende for koding og analyse av intervjuer:

- 1) Hvem tar kontakt med familievernet? (Kjønn, alder, familiesituasjon)
- 2) Hvorfor tok brukeren kontakt/ hvordan kom brukeren i kontakt?
- 3) Hva slags type vold/konflikt/case er det?
- 4) Har det blitt etablert kontakt med andre instanser?
- 5) Hva er brukerens opplevelser og erfaringer av familievernet?
- 6) Har barn blitt involvert? På hvilken måte?

Analysen kan i sin helhet forstås som en dynamisk prosess der vi har vekslet mellom å løfte blikket og dykke ned i empirien, det vil si at vi har brukt en abduktiv tilnærming (Thagaard, 2018). Eksisterende forskning og teoretiske perspektiver benyttes i denne rapporten primært for å belyse empiriske mønstre, det vil si at målet ikke har vært å videreutvikle teori. I gjennomgangen og analysen av materialet har vi vært opptatt av å belyse overnevnte spørsmål, samtidig som vi har være åpne for nye momenter i informantenes fortellinger.

Det ble gjort en tematisk analyse av alle intervjuene (Braun & Clarke, 2006). Det første vi gjorde i analyseprosessen var å lytte til intervjuene og lese gjennom det transkriberte datamaterialet. Deretter begynte vi å sortere materialet etter de overnevnte temaene. Etter ha gjennomført en slik grovsortering diskuterte vi hva vi så som hovedtendenser i materialet, og hva vi hadde merket oss av likheter og forskjeller i informantenes fortellinger. Vi gjennomgikk intervjuene på nytt, og gjorde en sortering av materialet inn i flere underkategorier. Etter at vi kom frem til hva vi så som våre hovedfunn og tolkninger av disse, presenterte vi funn og kategorier for resten av forskningsgruppen i Familievernprogrammet. Dette for å validere, samt for å få et nytt og kritisk blikk på våre funn og tolkninger. Underveis i forskningsprosessen har vi også presentert tentative funn for programmets referansegruppe for å få tilbakemeldinger. De refleksjonene og diskusjonene som fulgte våre presentasjoner her ga viktige innspill i det videre arbeidet med analyser og presentasjon av funn og analysene slik de fremkommer i denne rapporten.

I rapporten benyttes sitater fra intervjuene for å illustrere funn. Denne rapporten baserer seg på et verdifullt og komplekst datamateriale, og vi har derfor vært opptatt av å la ulike erfaringer komme til uttrykk for å synliggjøre variasjoner i datamaterialet. Vi har forsøkt å tilstrebe en kjønnsbalanse i bruken av sitater, slik at kjønnsfordelingen i materialet kunne reflekteres her. I tråd med en kvalitativ tilnærming til brukernes erfaringer er det viktig å presisere at rapportens funn og dermed også sitatene ikke skal forstås som representative i kvantitativ forstand. Rapportens styrke er variasjonen i materialet, der de rike beskrivelsene gir et godt grunnlag for å besvare våre problemstillinger.

Personvern og forskningsetiske hensyn

Forskningen har blitt gjennomført i tråd med gjeldende forskningsetiske retningslinjer, og prosjektet har blitt meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD), som har vurdert at behandlingen av personopplysninger er i samsvar med personvernregelverket (meldeskjema nr. 902255). Det har blitt innhentet samtykke

fra alle informanter, og opplysningene gitt i intervjuene er behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Tjenester for sensitive data (TSD) ved Universitetet i Oslo har blitt benyttet for å lagre og behandle data i prosjektet, og eventuelle gjenkjennbare situasjoner, personer eller lokale kjennetegn gjengis ikke i rapporten.

Prosjektet berører sensitive temaer, og aktualiserer derfor noen viktige forsknings-etiske utfordringer. Rapportens funn baserer seg på intervjuer gjort med brukere i ulike løp i familievernnet. Et bærende element innen forskningsetikk er hensynet til informantens integritet. Flere av informantene vi har intervjuet står overfor store belastninger i livet. Noen spørsmål og saker er av den art at det har krevd høy grad av sensitivitet og respekt fra forskernes side. Dette gjelder i særlig grad spørsmål forbundet med utøvelse av vold, i saker hvor informanten opplever anklager om vold uten å kjenne seg igjen i dette, og i intervju med voldsutsatte. I situasjoner hvor informantene har latt være å beskrive nevnte voldshendelser har vi etterstrebet å ikke gå i detalj på dette, men heller fokusere på erfaringen fra møtet med familievern tjenesten. Den overordnede problemstillingen er informantens opplevelse av møtet med familievernnet, og alle intervju spørsmål skal være forankret i dette.

Vi har etter beste evne forsøkt å ta slike hensyn også i presentasjon og formidling av rapportens resultater, gjennom å presentere dem på en ikke-stigmatiserende måte. Datamaterialet ble anonymisert i det intervjuene ble skrevet ut ved at person- og stedsnavn ble fjernet. I gjengivelse av sitatene har vi valgt å omskrive dialekter til bokmål for å bevare informantens anonymitet.

Informantene som har deltatt i prosjektet har blitt informert om sine rettigheter, og de har mottatt et utfyllende informasjonsskriv om prosjektet i forkant av intervjuene (se vedlegg 2 informasjonsskriv til brukere). De har i tillegg blitt gitt anledning til å stille spørsmål vedrørende informasjonsskrivet, og i de tilfeller der de ikke hadde lest informasjonsskrivet på forhånd, ble første del av intervjuet brukt til å gjennomgå dette. Når intervjuet var ferdig spurte vi informantene om de hadde noe på hjertet som de ikke hadde fortalt, og vi informerte om at de gjerne måtte ta kontakt dersom de hadde mer de ønsket å formidle, var noe de lurte på eller dersom de angret og ønsket å trekke seg fra studien.

Rekrutteringsprosessen inkluderer også noen etiske utfordringer. I noen tilfeller var det slik at den forhåndsdefinerte kategoriseringen gjort av den som rekrutterte brukere ikke stemte overens med hvilken kategori vedkommende selv tenkte at hun eller han falt innunder etter å ha lest informasjonsskrivet. Med hensyn til sorteringen av aktuelle brukere til delstudien om vold, kunne det være tilfeller hvor informanter som ble rekruttert under kategorien vold ikke selv vurderte problematikken på samme måte som familievernnet gjorde, at de ikke hadde samme forståelse av vold som terapeuten, av hva som var problemet i relasjonen, eller at de ikke ville sette ord på volden fordi de opplevde det som skamfullt. Det kunne også være slik at informantene ikke var enige i terapeutens beskrivelser av hvem som eventuelt hadde utøvd vold mot hvem i forholdet, og hvem som var den

utsatte. Det er å forvente at familievernkontoret vil ha sine kategoriseringer, og informantene sine egne – og det er ikke alltid disse sammenfaller.

Som annen forskning, har også denne studien sine begrensninger. Disse begrensningene henger sammen med at vi relativt sett har et lite utvalg sett i forhold til alle de som benytter seg av familievernets tjenester. Målet med studien er ikke å gi et fullstendig bilde av alle brukeres erfaringer med familievernet, men å bidra med kunnskap om erfaringer som er lite utforsket i studier av familievernet.

4 Årsaker og veier inn til kontakt med familievernnet

Som en gratis lavterskeltjeneste som tilbyr terapi, rådgivning og hjelp til alle som trenger å snakke om vanskelige forhold i familien, finnes det mange veier inn til familievernnet, og årsakene til at brukere oppsøker tjenesten vil variere. For å gi et oversiktsbilde over sammensetningen av de forskjellige familievernløpene i vårt materiale, vil vi i dette kapittelet først belyse årsaker til brukernes henvendelser til familievernnet, før vi tar for oss deres kjennskap til tjenesten og hvordan de forskjellige veiene inn kan se ut. Vi vil også se nærmere på hvilke settinger eller omstendigheter som ligger til grunn for involveringen av barn og unge i samtaler på familievernkontoret, samt hvordan barnas vei inn kan se ut. Som en oppsummering løfter vi frem noen overordnede inntrykk som gjør seg gjeldende på tvers av brukernes fortellinger. Brukernes erfaringer i saker der vold inngår som en del av tematikken og foreldres erfaringer med barns deltakelse, tematiseres i de påfølgende kapitlene.

Hvorfor tar brukerne kontakt med familievernnet?

Det kan være ulike og sammensatte årsaker til at par, enkeltpersoner eller familier oppsøker familievernkontoret. I 2020 ble det gjennomført 14 134 meklingssaker på familievernkontorene, der øvrige saker utgjorde 26 716 saker. Når vi undersøker hva familievernkontorene selv har oppgitt som henvendelsesgrunn i nye saker (ikke mekling) i 2020 (SSB), finner vi at 11 141 saker dreier seg om parforhold, 10 842 saker om foreldresamarbeid/veiledning, 3 576 saker om andre eller sammensatte problemer i familien, og 1 157 saker om hjelp til barn og unge. Henvisningsgrunnlaget sorteres altså statistisk inn i disse fire kategoriene. Når sakene avsluttes, oppgis derimot mer nyanserte årsaker, som i større grad angir hva slags problematikk terapeutene har jobbet med i møte med sine brukere. For å synliggjøre mangfoldet av problemstillinger terapeutene jobber med har vi derfor valgt å presentere Statistisk Sentralbyrå sin oversikt over avsluttede saker i 2020 (SSB, tabell 2). Til sammen dreier det seg om 24 688 saker. Den problemstillingen⁶ flest terapeuter har oppgitt at de jobber med oppgis øverst, med synkende antall nedover.

⁶ Dette er ferdige kategorier hentet fra familievernets saksbehandlingssystem FADO.

Tabell 2 Tematikk på familievernkontoret i 2020⁷ (SSB):

Avsluttede saker i familievernet	Antall
Styrke parforholdet	6242
Samarbeid om felles barn (foreldre bor ikke sammen)	5988
Avklar/avslutte parforholdet	2756
Bostedsavklaring/samvær	1852
Samspillsvansker	1379
Foreldrerollen	1139
Foreldre-barn-relasjonen	1042
Barnets opplevelse av sin livssituasjon	945
Samlivsbrudd i familien	838
Fysisk/psykisk vold og/eller seksuelt misbruk/	726
Annen alvorlig hendelse	514
Flergenerasjonsproblematikk	321
Barnets situasjon i foreldrenes konflikt	304
Sykdom/nedsatt funksjonsevne	267
Særkullsbarn og/eller ny familie	204
Bruk av rusmidler	104
Kultur-/minoritetsspørsmål	58
Tvangsekteskap	9

I vårt materiale finner vi i likhet med SSB sin oversikt en stor variasjon i årsaker og problemstillinger som ligger til grunn for brukernes kontakt med familieverntjenesten. Mange av våre informanter kan for eksempel ha oppsøkt familievernkontoret på bakgrunn av et ønske om å styrke parforholdet eller jobbe med par- eller familierelaterte utfordringer. Flere år senere kan de oppsøke familievernkontoret på nytt for å få hjelp til foreldresamarbeid eller foreldreveiledning, som oftest etter at samlivsbrudd er et faktum, eller fordi det har oppstått andre eller sammensatte problemer i familien som de trenger hjelp til å løse. Ingen familier eller problemer er helt like, og det er verdt å merke seg at de fleste gjengangerne i vårt materiale oppgir ulike årsaker til kontakt i sine forskjellige familievernløp.

Med utgangspunkt i en sortering av henvisningsgrunnlag tilsvarende den familievernkontorene har benyttet seg av, finner vi at tematikk relatert til foreldresamarbeid/veiledning utgjør den vanligste årsaken til at brukerne i vårt materiale har oppsøkt familievernkontoret (35). Dette kan sees i sammenheng med at 40 av våre 41 informanter er foreldre. Samtidig ser vi at det er relativt jevnt fordelt mellom tematikk som relaterer seg til parforholdet (22), hjelp til barn og unge (20) og andre eller sammensatte problemer i familien (22). De aller fleste vi har snakket med

⁷ [Lenke til Statistisk sentralbyrås nettsider](#)

oppgir årsaker og problemstillinger som her faller innunder flere av disse kategoriene, og i noen få tilfeller alle sammen. Det er altså sammensatte grunner til at brukerne tar kontakt, og sakene kan være preget av underliggende utfordringer. I tillegg kan brukerne ha oppsøkt familievernkontoret i flere omganger med ulike problemstillinger i forskjellige livsfaser. Under «andre eller sammensatte problemer i familien» inngår i vårt materiale saker som omhandler fysisk/psykisk vold (15), bruk av rusmidler (3), utroskap i saker med barn (1), kropp-/kjønnsidentitetsproblematikk hos barn (2), sykdom/nedsatt funksjonsevne hos barn (1) og kultur-/minoritetsspørsmål (1).

I flere av sakene der vold inngår som en del av tematikken, forteller brukerne at de i sine første runder på familievernkontoret ønsket hjelp til å styrke parforholdet, til tross for at voldsproblematikken i forholdet var en viktig underliggende årsak til at de tok kontakt. I slike tilfeller kan det være snakk om en voldsutsatt partner som trenger hjelp til å sette ord på det som oppleves vanskelig, eller som har et ønske om at terapeuten på familievernkontoret skal avdekke volden i forholdet. Et par av brukerne med voldssaker kommer også til familievernkontoret med et ønske om å reparere og forbli i parforholdet. Kategoriene «parforhold» og «andre eller sammensatte problemer i familien» glir derfor over i hverandre i flere av volds-sakene. I andre tilfeller finner vi at den opprinnelige henvisningen til familievernkontoret ikke alltid samsvarer med brukernes egne oppfatninger av årsak til kontakt. Dette kan være i saker med par der det foreligger ulik motivasjon bak kontakten med familievernkontoret, for eksempel ved at den ene vil forsøke å redde forholdet, mens den andre vil ha hjelp til å avslutte det. Noen oppsøker også familievernkontoret med en uklar forståelse av hva det er familievernet kan hjelpe dem med.

I en del av sakene der foreldre kommer i kontakt med familievernkontoret i forbindelse med utfordringer rundt foreldresamarbeid, eller med ønske om hjelp til foreldreveiledning, inngår også hjelp til barn og unge som en viktig grunn til at de tar kontakt. Mange foreldre vi har snakket med er svært opptatte av hvordan barna opplever sine omgivelser, og ønsker hjelp til hvordan de kan snakke med barn i forbindelse med endret livssituasjon og/eller bosted. Vi finner i noen tilfeller at det også er slik at foreldre i utgangspunktet kan ta kontakt på vegne av barna, for videre å innse at de selv trenger hjelp til å styrke parforholdet – og med det går over i et familieterapeutisk løp som også inkluderer parterapi. En av våre informanter forteller at hun først tok kontakt med familievernkontoret med et ønske om foreldreveiledning grunnet sykdom og nedsatt funksjonsevne hos et av barna, der søsknene til barnet ble invitert med inn til samtaler for å dele sine erfaringer. Underveis i samtaler ble det tydelig at barnas utfordringer hadde virket inn på foreldrenes parforhold, og dernest fortsatte de med en terapi som rettet seg mer mot å styrke parforholdet. Som nevnt glir flere av grovsorteringene over i hverandre ettersom ulike årsaker til kontakt kan overlappe hverandre i forskjellige familievernløp. I vårt datamateriale er det få, om noen, som kommer til familievernet med ett problem, for så å løse dette problemet og fortsette sitt vanlige liv med en forbedret par- eller familierelasjon. Brukernes erfaringer representerer

som oftest erfaringer de har gjort seg over lenger tid – og i flere omganger med ulike problemstillinger.

Kjennskap til tjenesten og veier inn

I en tidligere undersøkelse om den generelle kjennskapen til, og kunnskapen om, familievernnet i befolkningen, ble det vist til at denne var lav sammenlignet med befolkningens kunnskap om de fleste andre offentlige tjenester (Sentio Research Norge, 2017). En senere Sentio-undersøkelse gjennomført i 2021 viser samtidig en liten oppgang i befolkningens kjennskap til familievernkontorenes tilbud blant familier med hjemmeboende barn. Av disse er det flest som kjenner til tilbudet om mekling ved samlivsbrudd (Sentio Research Norge, 2021). I denne studien har vi derfor spurt informantene om hvordan deres vei inn til familievernkontoret så ut: kjente de til familievernnet fra før, dersom de ikke gjorde det, hvordan fikk de kjennskap til tilbudet? Blant de 41 informantene i vårt materiale forteller majoriteten (31) at de hadde liten eller ingen kjennskap til familievern tjenesten før de måtte dit som følge av den lovpålagte ordningen med mekling etter samlivsbrudd, eller i forbindelse med utfordringer i parforholdet, i familien eller ved behov for hjelp til barn og unge. Kun et fåtall (2) forteller at de hadde kjennskap til familievern tjenesten fra før, mens de resterende informantene (8) er usikre på hva de visste på forhånd, eller forteller å ha hatt en viss kjennskap til familievernnet – men ikke noe utover tjenestens meklingsordning:

Jeg hadde jo for så vidt hørt om det, men for meg så var det bare der hvor folk som skulle skille seg dro [latter]. Nå skal vi skille oss og må – ja, bare det liksom. Det var det jeg trodde familievernkontoret var. (Kvinne, intervju 40)

En del brukere (14) kommer for første gang i kontakt med familievern tjenesten gjennom den lovpålagte ordningen med obligatorisk mekling etter samlivsbrudd, der det skal lages en skriftlig foreldresamarbeidsavtale for barn under 16 år. Andre kan ta kontakt på eget initiativ, gjerne etter å ha søkt seg frem til/kommet over familievernets tilbud på nett (7), eller etter å ha mottatt tips om familievern tjenesten fra venner, familie eller bekjente (7). I flere tilfeller (12) finner vi også at instanser som helsestasjon, politi, barnevern eller krisesenter har opplyst brukere om familievernets tilbud. To fortalte at de ble gjort oppmerksomme på familievernets tilbud gjennom en form for utadrettet virksomhet, eksempelvis etter å ha deltatt på lokale bufferkurs. For flere beskrives imidlertid veien inn som «litt tilfeldig», og mange brukere gir uttrykk for at familievernnet som en lavterskeltjeneste kunne gjort seg mer synlig overfor befolkningen:

Jeg vet at mange har litt sånn terskel på det. Det at familievernkontor: 'oi, oi, oi' – da er det bare skilsmisse. Det er liksom ikke noe annet [...] Det henger jo masse informasjon om forskjellige kurs og sånt, men det går stort sett på samlivsbrudd og problemer med samarbeid. Hvis du leser på veggene så handler det jo stort sett om det. Kommunikasjon rundt brudd og sånt [...] De fleste par kommer nok altfor sent til familievernkontoret. (Kvinne, intervju 36)

Av vårt datamateriale på 40 intervjuer med 41 brukere, finner vi i over halvparten av sakene (24) at brukerne på et eller annet tidspunkt har vært innom familievernkontoret i forbindelse med mekling. Til tross for dette har vi få, om ingen, rene meklingssaker i materialet. De aller fleste vi har snakket med, har enten vært i kontakt med familievernkontoret for terapi- og rådgivningssamtaler i forkant av en meklingssak, eller fortsetter i et familieterapeutisk løp når meklingen avsluttes. For eksempel forteller flere av våre informanter om regelmessige oppfølgingssamtaler i etterkant av meklingen, det være seg for ytterligere hjelp til foreldresamarbeid og foreldreveiledning, eller i forbindelse med familieproblematikk eller hjelp til barn og unge. I noen av disse fortellingene synes meklings-sakene å 'gli' naturlig over i et mer familieterapeutisk løp, mens det i andre saker kan være snakk om en kontakt med familievernkontoret som først gjenopptas etter flere år, når andre eller nye problemstillinger i familien dukker opp:

Det må være fjorten år siden, kan jeg tenke meg. Det er det i hvert fall. Vi gikk fra hverandre, jeg og moren til de mellomste. Så det var bare mekling [...] Nå har yngste dattera mi vært inne til samtale da, for hun har slitt litt med kroppsidentitet og litt sånne ting. Så hun har vært til samtaler der og fått hjelp [...] Det var faktisk læreren som hadde tatt kontakt med familievernkontoret. For å vite hvordan de skulle forholde seg til det. (Mann, intervju 31)

Sitatet er hentet fra et intervju med en mann i slutten av 40-årene som har vært i kontakt med familievernkontoret i tre forskjellige omganger over en tidsperiode på 14 år. Som det kommer frem av hans beskrivelser, var han først innom familievernkontoret i forbindelse med mekling etter samlivsbrudd med moren til to av barna. Seks år senere kommer han i kontakt med familievernkontoret på nytt, også denne gangen i forbindelse med mekling som følge av skilsmisse med moren til det yngste barnet. Deretter går det flere år før han for tredje gang kommer i kontakt med familievernkontoret. Denne gangen ved at skolen til hans yngste datter henviser datteren til familievernet, der hun får tilbud om samtaler og veiledning.

Barnas vei inn

Ettersom familievernet tilbyr terapi, rådgivning og hjelp til alle som trenger å snakke om vanskelige forhold i familien, finner vi i mange av våre intervjuer at det for foreldre oppleves naturlig at også barn og unge inviteres inn til samtaler på familievernkontoret. Dette kan være i forbindelse med foreldresamarbeidssaker og familiesaker, eller i tilfeller der barna selv har ytret et ønske om å «ha noen å snakke med». I de fleste av disse sakene er det foreldrene som tar kontakt med familievernkontoret på vegne av barna. Det er her ikke uvanlig at barna får tilbud om både gruppesamtaler og individuelle samtaler når de først blir invitert inn. Av totalt 19 saker i vårt materiale der barn og unge har blitt invitert med inn til samtaler på familievernkontoret, finner vi i 10 av disse sakene at barna også har vært inne til individuelle samtaler.

Flere av foreldrene vi har snakket med, gir uttrykk for at familievernets samtaletilbud til barn og unge burde ha vært synligere i befolkningen. Slik et par informanter påpeker, kan det tyde på at mange barn og unge ikke er klar over at familievernkontoret er et sted man kan oppsøke for støtte og hjelp når man opplever at noe er vanskelig eller ikke fungerer. I over halvparten av sakene (10) der barn og unge har blitt invitert med inn til samtaler, finner vi at barnas vei inn til familievernet først skjer i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd eller ved foreldretvister. I de fleste av de resterende sakene (8) dreier det seg gjerne om familierapi rettet mot hele eller deler av familien, herunder hjelp til foreldre-barn-relasjonen, samspillsvansker og-/eller andre utfordrende forhold i familien. En av foreldrene vi har snakket med forteller for eksempel at han og hans ektefelle oppsøkte familievernkontoret for å «få bukt på kommunikasjonsproblemene hos eldste datter». I den sammenheng blir hele familien invitert med inn til første samtale på familievernkontoret, også de resterende barna. I et annet intervju forteller en mor at hun og hennes ektefelle tok kontakt med familievernkontoret for å «fungere bedre som familie», og at de med det også fikk tilbud om å invitere med barna til samtaler:

Da vi skulle spørre om de ville være med så var vi jo litt spente på om de ville si ja eller nei. Men det sa de ja til med en gang, det var ikke noe problem [...] Da pratet de først med alle oss fire, og så pratet de individuelt med våre barn, og så fikk vi den tilbakemeldingen som barna våre ville at vi skulle ha. (Kvinne, intervju 36)

I et par intervjuer (5) finner vi også at terapeuter kan velge å ta inn barna til egne samtaler uten foreldrene til stede når det foreligger mistanke om bekymringsfulle forhold og/eller uakseptable omsorgssituasjoner. Vi finner blant annet i ett av tilfellene at terapeuten mistenkte at det forekom vold i familien, og med det ønsket å snakke alene med barna. Noen ganger kan det også være et eksplisitt ønske fra en av foreldrene at barna skal få komme på familievernkontoret og dele sine erfaringer. Som nevnt finner vi i flere av sakene der fysisk og/eller psykisk vold inngår som en del av tematikken at brukere kan oppleve det som vanskelig å sette ord på nettopp denne voldsproblematikken, og med det ønsker hjelp til å avdekke slike forhold på familievernkontoret. Dersom barna også berøres, er det ikke uvanlig at foreldre ønsker at deres stemmer og synspunkter skal bli hørt i slike saker:

Da fikk han noen sårne utbrudd som begynte å gå utover sønnen vår, så han begynte å utvikle spiseforstyrrelser. Så da kontaktet jeg fastlegen, for da skjønnte jeg at da var det jo ikke bare meg lenger, da var det også sønnen vår [Kommer videre i kontakt med familievernkontoret] Han terapeuten, han skjønnte at noe var gærent. Og så sier jeg; «men da må du nesten få lov til å snakke med sønnen vår, kan han få lov til å være med?». Og da hadde han en samtale med ham [...] Han fikk lov til å fortelle med egne ord alene med den terapeuten om hvordan han hadde det. (Kvinne, intervju 13)

I dette tilfellet har informanten vært i kontakt med en rekke forskjellige instanser før hun oppsøker familievernkontoret. Som det kommer frem av sitatet, er det først når hun innser at volden i parforholdet har begynt å gå utover sønnens helse og velvære at hun bestemmer seg for å oppsøke hjelp. I den sammenheng får sønnen tilbud om å komme inn til en individuell samtale på familievernkontoret for å fortelle «med egne ord» om sine erfaringer. Som vi vil komme tilbake til i senere kapitler kan barnas vei inn fungere utslagsgivende for at tabubelagte temaer som vold og andre problematiske forhold i familien blir tematisert på familievernkontoret. Barnas deltakelse kan imidlertid også foregå mer indirekte gjennom tilbudet til foreldrene, for eksempel ved at foreldre tar kontakt med familievernkontoret med barna i hovedfokus – men uten at barna blir invitert med inn til samtaler. Dette kan enten være fordi barna er for unge eller anses å være i en sårbar situasjon med behov for en viss skjerming, eksempelvis i saker med rusproblematikk, eller fordi barna selv ikke ønsker det.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi belyst forskjellige årsaker og problemstillinger som ligger til grunn for brukernes kontakt med familieverntjenesten, samt hvordan de forskjellige veiene inn kan se ut. Med mange ulike årsaker til kontakt spenner brukernes løp fra å inkludere alt fra korte «enkeltrunder» til lengre løp i flere omganger med flere års mellomrom – og noen ganger også ved forskjellige familievernkontor. Mest vanlig er de såkalte «gjengangerne» i vårt materiale. Det vil si brukere som først kommer i kontakt med familieverntjenesten gjennom den obligatoriske meklingsordningen eller på bakgrunn av et ønske om å gå til parterapi eller familierapi, for flere år senere å gå over i nye runder med terapi eller oppfølgingssamtaler etter separasjon og samlivsbrudd. I slike tilfeller har brukerne ofte kommet i kontakt med forskjellige terapeuter med ulike tilnærminger over tid, og deres fortellinger må her sees i lys av et felt som har gjennomgått store endringer de siste årene. Det mangfoldet av problemstillinger som er foranledningen til våre informanternes kontakt med familievernkontoret gjenspeiler på mange måter slike forskjellige møter i tid.

Når det gjelder den generelle kjennskapen til, og kunnskapen om, familievernet blant brukerne i vårt materiale, finner vi i likhet med tidligere undersøkelser at denne er lav (Sentio Research Norge, 2017). De aller fleste vi har snakket med forteller at de hadde liten eller ingen kjennskap til familieverntjenesten før de måtte dit som følge av den lovpålagte ordningen med mekling etter samlivsbrudd, eller i forbindelse med utfordringer i parforholdet, familien eller ved behov for hjelp til barn og unge. Av de som forteller å ha hatt en viss kjennskap til familievernet fra før, er det gjerne tjenestens meklingsordning som trekkes frem. Dette kan sees i lys av senere undersøkelser som har vist at tilbudet om mekling ved samlivsbrudd er det flest kjenner til (Sentio Research Norge, 2021). Mange brukere etterspør en synliggjøring av familievernet som en lavterskeltjeneste, også når det kommer til familievernets samtaletilbud til barn og unge. Som regel blir barna først invitert til samtaler på familievernkontoret i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd eller

ved foreldretvister. I de resterende sakene foregår barns deltakelse gjerne gjennom en familieterapi rettet mot hele eller deler av familien, herunder hjelp til foreldre-barn-relasjonen, samspillsvansker eller andre utfordrende forhold i familien. Det at barn og unge kommer i kontakt med familieverntjenesten på denne måten, gjenspeiler den systemiske og relasjonelle fagtradisjonen i familievernet, der familien som enhet er i fokus.

5 Vold i nære relasjoner – brukernes erfaringer i møte med familievernnet

I dette kapittelet vil vi presentere brukeres erfaringer med familievernets tilbud i saker som involverer vold. Vi vil se brukernes erfaringer opp mot det arbeidet som er igangsatt om vold i nære relasjoner i regi av SKM Vold og høykonflikt. Dette gjør vi på bakgrunn av terapeutenes vurderinger og erfaringer i møte med brukere, beskrevet i rapporten «Truffet av volden» (Rosten mfl., 2020).

I denne studien har vi ønsket å intervju par som har vært til terapi, det vil si at vi ikke har ønsket å inkludere rene meklingssaker. Vårt datamateriale viser at det ikke alltid kan skilles klart mellom mekling og terapi (kliniske saker), slik vi har beskrevet i kapittel 4. Vi har til sammen intervjuet 23 personer der vold har vært en del av tematikken (16 kvinner og 7 menn), hvorav 18 er voldsutsatt og 5 er voldsutøver eller beskyldt for å utøve vold.

Alle informantene har vært i kontakt med familievernnet flere ganger. Majoriteten har begynt med parterapi med det uttalte målet å «redde» parforholdet, for så å ha gått over til mekling og påfølgende oppfølgingssamtaler. Seks har startet med mekling og gått over i et terapiløp. Informantene skiller ikke alltid mellom mekling og terapi i sine fortellinger, utover at de vet at de har vært til mekling i forbindelse med samværsavtaler. Samtaler utover første meklingstime omtaler ingen av våre informanter som mekling. Fordi brukerne slik ikke skiller mellom «mekler» og «terapeut», har vi har valgt å bruke begrepet terapeuter gjennomgående i teksten.

SKM Vold og høykonflikt gjennomførte i 2018 en kartleggingsundersøkelse ved alle familievernkontorer for å få en øyeblikksmåling av aktive voldssaker i tjenesten (Rosten mfl., 2020, s. 47). Her kom det frem at to tredjedeler av tilfellene hvor vold avdekkes skjer i terapi, og at vold da er noe som terapeutene lokker frem (Rosten mfl., 2020, s. 68–72). I den siste tredjedelen ble volden enten gjort kjent av brukeren selv ved inntak, eller av en ekstern instans ved henvisning. I terapirommet kan terapeuten velge å spørre rutinemessig i første terapitime, eller vente til en passende anledning når tillitsforholdet mellom terapeut og bruker er etablert. Her vil praksis variere mellom kontorer og mellom terapeuter (Rosten mfl., 2020, s. 68). I dette kapittelet vil informantenes erfaringer med hvordan volden kommer frem i møte med familievernnet være et gjennomgående tema. Det første delkapittelet handler om hvordan familievernets terapeuter møter brukere som har blitt utsatt for vold der dette er kjent av familievernnet og forstått av den voldsrammede. I andre delkapittel kommer vi inn på hvordan familievern tjenesten «spør frem vold», og hvordan det oppleves fra brukeres side dersom volden ikke tematiseres. Siste delkapittel har vi viet menns erfaringer spesielt, dette fordi deres erfaringer som voldsutsatt kan skille seg fra kvinners, og fordi mange menn har erfaring med å bli beskyldt for å være, eller har erfaring med å være, voldsutøver.

Hvordan volden kommer frem på familievernkontoret

Gjennom de intervjuene vi har gjort med informanter som er berørt av vold i parforholdet, går det frem at volden blir et tema i møte med familievernkontoret på ulike tidspunkt i terapiforløpet. I noen tilfeller blir vold et tema allerede i første møte på familievernkontoret, mens det i andre tilfeller kan ta lengre tid før det kommer frem at vold er en del av brukernes parforhold. For flere av informantene var utgangspunktet for kontakten med familievernet vold, men vold var ikke alltid det som var tema for de innledende samtalene med terapeut på familievernkontoret. Grunner til at det var slik kommer vi tilbake til, men først vil vi kort presentere erfaringene til de fire informantene som fortalte at vold var et tema i første møte på familievernkontoret.

Når volden er utgangspunkt for kontakten med familievernet

Den første informanten er en kvinne med voksne barn. Hun forteller at hun ble henvist til familievernkontoret via voldskordinator i politiet, som fortalte at familievernkontoret ikke kun var for par, men også ga tilbud til enkeltindivider. Grunnen til at hun henvendte seg til familievernet var at ventetiden for å få psykolog var lang, mens hun fikk time hos familievernet allerede etter en uke. Informanten fortalte at volden hun var blitt utsatt for, var tema i første samtale. Hun var utsatt for ett tilfelle av grov vold fra ektemannen som han kom i fengsel for, og han hadde fått besøks- og kontaktforbud. Til sammen hadde hun gått til individuelle samtaler i over ett år. Ifølge henne var samtalene viktige, om enn på noe ulike måter i forløpet:

Og det er klart at i en sånn startfase som det jeg var i da, så var det veldig viktig å få tømt ut eder og galle rett og slett. For så etter hvert å begynne å jobbe mer konstruktivt med hva man skal snu (Kvinne, intervju 5)

I hennes beskrivelse av terapiformen hun var del av synes det som om terapeuten har anvendt en systemisk og relasjonell tilnærming også i den individuelle samtalen. Informanten omtaler terapeuten som en «fantastisk person» som har hjulpet henne til en positiv utvikling, og hun forteller følgende om terapisamtalene:

Det var veldig mye snakk om rolledeling og egentlig hvordan man samspiller i et parforhold og hvorfor man kanskje blir den man blir, og kanskje har vanskelig for å slippe det gamle og akseptere den nye personen og den nye situasjonen. Det var egentlig veldig mange ting, og det fikk jeg snakke med henne om. Man blir kanskje obs på de tingene som kanskje ikke hadde vært bra, som man kanskje ikke så på samme måten når man var gift ... man går jo inn i et mønster og kopierer mønsteret sitt hver dag uten at man tenker så mye over det. (Kvinne, intervju 5)

Dette intervjuet gir god innsikt i hvordan terapeuten har hjulpet informanten til å bearbeide erfaringene med volden som hun har vært utsatt for, noe som synes å innebære en helende prosess.

Det andre tilfellet handler om en kvinne som nå har barn sent i tenårene, og som har vært hos familievernnet flere ganger. Første gangen var i 2007, etter at hun hadde vært utsatt for grov vold i sitt første parforhold. Fordi hun ikke kjente noen som hadde vært i samme situasjon den gang, skrev hun en e-post til familievernnet og forklarte hjemmesituasjonen. Etter dette fikk hun raskt en time og tilbud om å komme til enesamtale. Også denne informanten opplevde å bli tatt godt imot på familievernkontoret. Hun fortalte også at hun fikk hjelp til å komme seg ut av den voldelige situasjonen:

Da fikk jeg en rask respons tilbake om at det jeg beskrev i min mail om hvordan jeg hadde det, at det var absolutt ikke greit i det hele tatt. Så jeg ble anbefalt å komme ned på en prat, og det gjorde jeg [...] hadde vel, ja, noen samtaler, og ble anbefalt å flytte med barna mine på krisesenter [...] De hjalp meg med hele planleggingsfasen, hvordan jeg skulle flytte, med tanke på å ikke stå i fare for meg selv og mine barn. Jeg hadde ikke klart meg uten deres [familievernkontoret] hjelp, for å si det sånn. (Kvinne, intervju 14)

I begge disse tilfellene forteller informantene at de har blitt utsatt for grov vold, og begge forteller at de raskt etter henvendelsen fikk et tilbud om individuelle samtaler. Mens den første kvinnens erfaring skjedde for få år siden, forteller den andre kvinnen om en erfaring mange år tilbake, og lenge før etableringen av SKM Vold og høykonflikt. Dette indikerer at i alle fall enkelte familievernkontor allerede for flere år siden åpnet dørene for personer utsatt for vold og hjalp til med sikringsarbeid. Rosten mfl. (2020, s. 116) viser til at i saker med alvorlig vold, er politi og krisesenter ofte koplet på for å skjerme de utsatte, mens familievernnet har oppgaven med sikkerhets- og reparasjonsarbeid, da uten direkte kontakt med utøver.

Tilbud til hele familien fordi vold angår flere enn den utsatte

Det tredje tilfellet handler om en hel familie som har fått hjelp av familievernnet, og eksemplifiserer hvordan familievernnet åpner for samtaler også med dem som er indirekte berørt av vold. I dette tilfelle handlet det om mor, far og søsken til en ung kvinne som ble utsatt for vold av kjæresten over flere år. Her har hele familien vært til samtaler ved familievernnet: voldsutsatt har vært til samtale sammen med mor og far og søsken, voldsutsatt har vært der alene, og mor og far har vært der alene til parsamtale. Gjennom dette intervjuet kommer det frem hvordan hele familien påvirkes av volden som er utøvet mot datteren. Moren forteller:

Jeg og mannen min har hatt jevnlig kontakt med familievernnet for å få hjelp. Det [volden] gikk utover familien, det gikk utover vårt parforhold. Det var en maktesløshet som vi veldig mange ganger ikke klarte å takle. Men hver gang så fikk vi hjelp. (Kvinne, intervju 6)

I tillegg til å få hjelp med eget parforhold forteller informanten at familievernnet har hjulpet datteren med å avslutte forholdet og anmelde kjæresten, samt med å etablere kontakt med psykolog og lege.

Dette eksemplifiserer hvordan vold ikke kun rammer enkeltindivider eller kjernefamilier, det vil si mor, far og barn under 18 år. Vold påvirker hele det større familiesystemet, og for å kunne være en god støttespiller for den voldsutsatte kan det være at nært familienettverk, her i form av foreldre og søsken til den voldsutsatte, har behov for terapi og gode råd.

Når vold i parforholdet kommer frem under mekling

Det fjerde tilfellet vi skal ta for oss i dette kapittelet handler om hvordan vold kommer frem under mekling. I retningslinjene for meklingsaker i forbindelse med en ny ordning med differensierte meklingsløp (vurdert etter konfliktnivå), skal foreldre spørres rutinemessig om blant annet voldsproblematikk ved inntak. En av informantene i vårt materiale forteller at temaet vold ble tatt opp av terapeut i første meklingstime. Den egentlige grunnen til at paret gikk til mekling var i utgangspunktet ikke vold, men et uttrykt ønske om en samværsavtale og foreldresamarbeid etter samlivsbrudd. Måten volden ble tematisert på var, ifølge informanten, at terapeuten spurte om årsaken til bruddet, hvorpå informanten fortalte at partneren hadde hatt et stygt utbrudd foran deres felles barn. Etter dette blir det satt inn to terapeuter i de to oppfølgingsmøtene på familievernkontoret. Dette tyder på at familievernnet i dette tilfellet har fulgt prosedyrene for forløp som utløser behov for at samtaler gjennomføres med to terapeuter i rommet. Ifølge informanten ble både hun og hennes tidligere partner møtt på en fin måte i disse samtalerne:

Jeg opplevde at terapeuten viste veldig forståelse både for meg og for barnefar da. Og de henviste jo også barnefar til, eller de spurte om han hadde lyst til da, også henviste de ham til Alternativ til vold (ATV). Så han fikk behandling der. Og det synes jeg var veldig bra... Det var et tilbud han ikke hadde fått før, og han hadde jo søkt hjelp [fastlege og psykolog] mot sinneproblemene sine da, men ikke fått det. Så han ble jo veldig glad for det da [...] Det var absolutt noe han valgte selv. Hun [terapeut] var jo veldig klar på at hvis du vil og hvis du er komfortabel med det. Hun mente at det kunne være til hjelp – Så han tok det jo imot med åpne armer (Kvinne, intervju 2)

Ifølge Rosten mfl. (2020, s. 72) synes det å spørre om eller frem vold å ha blitt en innarbeidet praksis i tjenesten, selv om måten og systematikken i hvordan dette gjennomføres på varierer. For eksempel er det forskjeller mellom meklingsaker og terapi. Mens det i meklingsaker skal spørres rutinemessig om voldsproblematikk ved inntak, er dette ofte noe som kan ta litt lenger tid i terapi, som vi skal se eksempler på i de følgende delkapitlene.

Når volden er kjent, men ikke tematiseres i første møte med familievern

I ett av intervjuene forteller informanten (kvinne, intervju 16), som har to yngre barn, at hun allerede før det ble etablert kontakt med familievern hadde kontakt med andre instanser i hjelpeapparatet, fordi hun var utsatt for vold. Selv om volden er kjent for familievern, viser eksemplet at vold ikke nødvendigvis er tema i de innledende samtalene.

Informanten forteller at barnet hennes hadde fortalt på skolen om vold fra far, hvorpå politiet og barnevernet ble involvert og hun og barnet fikk hjelp til å flytte til krisesenter. Under rettssaken anbefalte retten henne å ta kontakt med familievern for å ordne samværsavtalen med far. De første møtene på familievern var derfor meklingsmøter som handlet om samværsavtale. Etter at samværsavtalen var på plass gikk hun over i et terapiløp der hun fikk tilbud om individuelle samtaler på familievernkontoret, og barnet har vært med noen ganger. Hun forteller at terapeuten her forstår hva hun har vært og er igjennom, og at hun har fått hjelp til å forstå at hun og barnet har vært utsatt for vold over lengre tid.

Hvordan volden kommer frem og håndteres i terapirommet

Det er flere av informantene som forteller at vold først blir et tema når de kommer til meklings. Dette er imidlertid informanter som har vært til parterapi tidligere ved familievernkontoret, gjerne i flere omganger, uten at volden har blitt hovedfokus eller har blitt eksplisitt tematisert. Det som kjennetegner disse sakene, er at paret i første omgang henvender seg til familievernkontoret for å få parterapi, og at en eller begge partnere ikke ser eller erkjenner at problemene og konfliktene dem imellom handler om vold. Det som bli tydelig i flere av intervjuene er at det å ta inn over seg at man har vært utsatt for vold, eller er utøver av vold, er en prosess som kan ta tid.

Over halvparten av informantene i denne studien forteller at de har gått i parterapi en eller to ganger, før det blir brudd og de kommer til meklings. I det følgende vil vi presentere noen av de erfaringene disse brukerne har i møte med familievern. For noen handler det om at terapeuten tematiserer vold for raskt, det vil si før brukerne selv har erkjent volden i parforholdet. For andre handler det om at det tar lang tid før terapeuten tematiserer vold. En tredje gruppe opplever at volden aldri «pakkes ut og kommer på bordet».

Når brukeren kommer til familievern for terapi, kan terapeuten velge å spørre om vold rutinemessig i første time, eller terapeuten kan vente med å tematisere vold, eller noe som kan defineres som vold, til det er etablert en tillitsrelasjon mellom terapeut og bruker. Terapeutene opplever ikke sjelden at det kan være vanskelig for brukerne å fortelle om vold, og terapeutene må da ta aktive grep for å «spørre frem» om det forekommer vold i parforholdet. I en del tilfeller kan brukerne beskrive hendelser eller karakteristika ved parforholdet som terapeuten tolker som vold, men som det kan ta tid for brukerne selv å forstå som vold. I følge Rosten mfl. (2020, s. 72) innebærer det «å spørre frem volden» å forsøke å komme bak begreper som «krangel» eller «dårlig kommunikasjon».

Volden tematiseres før brukerne er klare for det

En av våre informanter, mor til to tenåringer, forteller om en prosess over flere år der hun og samboeren hadde vært til parterapi i to omganger. På intervju-tidspunktet var de til mekling som følge av samlivsbrudd. Informanten har vært i kontakt med tre forskjellige terapeuter i de tre ulike familievernløpene over en syvårs periode. Formålet med parterapien var ifølge informanten å «få det bedre, mindre konflikter, mindre krangling her hjemme». Hun forteller samtidig at sinneproblematikk hadde vært en viktig årsak til kontakten og problemene.

Jeg har hatt en samboer hele veien, hvor det har vært tidlig mye krangling oss imellom. Og han har også hatt noen episoder med ... Sinne har han jo, og det har vel egentlig jeg og, men han har hatt noen episoder med voldsomt sinne. Som ikke har vært vold, men det har vært slåing på ting og kaste ting. [...] Bakgrunnen til begge [for at vi tok kontakt] var den kranglingen oss imellom, og sinnet hans [...] Når jeg tenker over det nå, så var første gangen [vi var på Familievernkontoret] mer at utgangspunktet var sinnet hans, mens gang nummer to var utgangspunktet mer krangling oss imellom, hvis du skjønner [...] at vi hadde mer fokus på det enn hans sinne (Kvinne, intervju 1)

Når paret kommer til familievernkontoret første gang, opplever de at terapeuten reagerer på det de forteller om sinne, og hun melder inn bekymring til barnevernet.

Egentlig det det endte med der; var at hun meldte til barnevernet. Så hun fikk vi dårlig kjemi med begge to. Og hun ble veldig opphengt så det synes ikke vi at var noe hjelp i det hele tatt. Og hun meldte til barnevernet. Hvor barnevernet egentlig ikke følger opp noe voldsomt, men anbefaler en nyrunde på familievernkontoret med en annen terapeut. Han var mye bedre – han synes jeg hjalp bedre. (Kvinne, intervju 1)

Ifølge informanten hang den første terapeuten seg opp i «en episode... et sånt maks sinneutbrudd». Andre gangen de kommer til familievernkontoret opplever informanten at den nye terapeuten er mer lydhør for det de som par opplever er utfordringen. Samtidig som det hun forteller indikerer at de ikke nevnte mannens sinne denne gangen, muligens på grunn av reaksjonene til den første terapeuten. Hun synes det var godt med en terapeut som rettet oppmerksomhet mot hvordan de som familie kunne få det bedre, framfor å bli «for opphengt i detaljer». Slik denne informanten beskriver det, synes den siste terapeuten å ha hatt en tilnærming som var mer samtale- og kommunikasjonsorientert. Hun fremhever også terapeutens ikke-dømmende tilnærming som viktig for at hennes tidligere samboer ikke skulle føle seg dømt eller stigmatisert når sinneproblematikken i forholdet ble tematisert. Samtidig foreller hun at de avslutter terapitimene uten å vite hvordan de skulle gå videre.

Slik vi tolker det informanten forteller, synes det ikke som hun så at det hun omtalte som sinne, også kunne forstås som vold. Det kommer tydelig frem at den første terapeuten tematiserte sinnet til mannen på en måte de ikke kjente seg igjen i, og

som ikke var i overenstemmelse med parets ønsker og forventninger på det tidspunktet. Et slikt ønske synes heller ikke å ha vært til stede i andre terapirunde. Samtidig er det viktig å påpeke at familievernansattes arbeid med å avdekke volden vil variere fra terapeut til terapeut. Måten den andre terapeuten møtte paret på kan synes å ha vært en mer avventende tilnærming i form av å vente på en «passende anledning når tillitsforholdet mellom terapeut og bruker er etablert» (Rosten mfl., 2020, s. 72), og å få paret selv til å tenke gjennom hendelser eller karakteristika ved parforholdet som terapeuten kan ha tolket som vold, uten at dette sies direkte til brukerne. Som Rosten mfl. (2020) viser til, anser terapeuter at en viktig del av arbeidet med vold i familievernet er å få folk til å reflektere over hva krangler eller dårlig kommunikasjon gjør med relasjonen, og da ikke nødvendigvis å referere til det som vold. Gjennom en slik måte å jobbe på kan terapeuten «så en spire til endring» (ibid:76). Gjennom det informanten forteller, synes det å være nettopp det som skjedde. Etter at paret hadde avsluttet siste parterapi omgang, forteller informanten at det igjen etter en tid oppsto en «sinneutbrudd-episode», hvorpå hun bestemmer seg for å bryte forholdet. Hun forteller hvordan hun denne gangen ser sinneutbruddet som en form for vold. Den siste kontakten med familievernkontoret var derfor obligatorisk meklingsmøte. Den terapeuten hun og mannen møtte denne gangen beskriver hun som:

Hun opplever jeg som veldig støttende og fin, men ja, nøytral. Nøytral er hun [...] Opplever henne ikke som fordømmende, men mer prøver å hjelpe da [...] Kommer også med anbefalinger om at han skal ta kontakt med Alternativ til vold (Kvinne, intervju 1)

Både den første og den siste terapeuten oppfordrer mannen til å ta kontakt med ATV eller gå på et sinnemestringskurs, noe han ikke ønsker å delta på. Som vist i dette eksemplet kan det å erkjenne at man er utsatt for vold eller utøver vold være vanskelig, særlig dersom volden ikke utøves fysisk. I en studie av kvinners erfaring med å forlate forhold som er preget av psykisk vold, skriver Ramadani Singh (2019) at det å leve i et psykisk voldelig forhold gir psykologiske og emosjonelle konsekvenser som kan medføre en redusert psykisk helse og mindre kontakt med seg selv. Påvirkningen av volden sammen med andre emosjonelle faktorer som for eksempel et ønske om å bidra til familielivet, eller et håp om endring, kan gjøre det vanskelig for den voldsutsatte å bryte ut av forholdet. Dette kommer tydelig til uttrykk i det neste eksemplet.

Å arbeide terapeutisk slik at brukerne selv tar en avgjørelse de er trygge på

En av informantene, en kvinne med barn under 16 år, forteller om psykisk vold i form av partnerens ønske om å ha kontroll over henne. Opprinnelig var det mannen som ønsket at de skulle gå i parterapi for å redde ekteskapet, mens hun var litt usikker på om dette var det hun ville uten at hun klarte å sette ord på det, som hun sa; «du blir litt usikker på deg selv vet du, når du har en som prater for å kontrollere». Etter hvert ville ikke mannen gå til familievernkontoret lenger:

han ville redde ekteskapet, jeg var litt usikker. Og så var det det vi skulle jobbe med på en måte. Og så ble det at han følte at han ikke ble møtt sånn som han hadde tenkt da, og da nekta han å bli med meg. Så nå er det jeg som har brukt det etterpå. (Kvinne, intervju 4)

Hun fortsatte med individuelle samtaler etter dette. Det var under disse samtalene at hun gradvis innså at hun var utsatt for psykisk vold. Hun forteller at terapeuten på familievernkontoret hjalp henne med å tematisere og erkjenne voldsproblematikken, uten at terapeuten selv brukte begrepet vold.

Jeg skjønner jo det i etterkant at de ville jeg skulle ta avgjørelsen [gå ut av forholdet] selv [...] De prøvde å få meg til å se ting fra flere vinkler og sånt. At jeg måtte jo bestemme det og ville det selv for at jeg skulle være trygg på avgjørelsen min. Det har jeg jo blitt. Er veldig trygg på den, og har ikke angret en dag liksom (Kvinne, intervju 4)

Gjennom den måten terapeuten har jobbet med denne brukeren på synes det å ha vært viktig å styrke hennes tro på seg selv for å kunne løsrive seg fra den kontrollen hun har vært underlagt, og på det grunnlaget komme til en beslutning ut fra hva hun selv ønsker.

Rosten mfl. (2020, s. 69) viser til hvordan terapeutene kan oppleve det som vanskelig å håndtere en situasjon der de på den ene siden kan se det som nødvendig å innta en normativ posisjon når de møter vold, samtidig som de skal innta en ikke-dømmende holdning i møte med sine brukere. Det informanten forteller, indikerer at terapeuten har møtt henne med en pragmatisk ikke-ekspert rolle, det vil si der terapeuten forholder seg nysgjerrig, spørrende og respektfull til hennes voldsproblematikk, samtidig som terapeuten synes både å ha sett at det handlet om vold og signalisert at vold er uakseptabelt. Blant annet flyttet denne informanten og barna på krisesenter en periode, og barnevernet ble kontaktet etter at terapeutene hadde snakket med henne om det:

De [terapeutene] spurte meg jo først om det var greit. For de følte liksom at det var eneste utvei på en måte (Kvinne, intervju 4)

Å ta barnet inn i rommet for å hjelpe voldsutsatt til å endre livssituasjonen

Det å ta en beslutning om å bryte ut av et voldelig forhold kan som vist være vanskelig og en prosess. Det kan ta tid før man definerer de handlingene man har blitt utsatt for, som vold (Bang-Olsen, Bjørnholt, Hauge & Kiamanesh, 2022). Det kan også være vanskelig fordi den voldsutsatte kan tenke at det å bevare parforholdet er det beste for familien, og kan tenke at volden primært rammer dem selv, og at det derfor er viktig å holde ut (Bang-Olsen mfl., 2022). I en slik situasjon kan det være viktig å få hjelp til å korrigere egen forståelse. Terapeuter på familievern med kompetanse på vold står i en god posisjon til å hjelpe volds ofre med slik korrigering som en prosess som kan ta tid. En av informantene i studien, mor til yngre barn, ble anbefalt på helsestasjonen å ta kontakt med familievern. Hun og mannen begynte i parterapi, men han trakk seg ut, og hun fortsatte med

individuelle samtaler. Ifølge denne kvinnen forsto terapeuten tidlig at dette handlet om vold, og hun fikk hjelp av terapeuten til å redefinere sin og barnas situasjon. Hun forteller:

Hun jeg møtte da som hadde den første samtalen med meg, hun fanget opp at det lå ting bak, og det er jeg så glad for. Fordi jeg pakket nok inn veldig hvordan ting var, mens hun klarte å stille de riktige spørsmålene og få meg til å føle meg trygg, og få meg til å se alvoret i det. Så jeg gikk til samtale med henne jevnlig i tiden fremover, og da åpnet jeg meg mer og mer. Og da sa hun det til slutt, hun konfronterte meg med det her [...] Hvis jeg ikke gjør noe med den situasjonen som er her så kan det faktisk være at jeg også, at det er omsorgssvikt fra min side også, fordi jeg ikke beskytter barna. Og det var det som skulle til, fordi at de tingene som har med meg å gjøre, det var ikke så viktig. Det kunne jeg takle. Men når hun nevnte at det kunne gå utover barna, da skjønte jeg alvoret. Fordi jeg hadde jo da hele tiden tenkt at nei det er ikke alvorlig, og jeg klarer å beskytte dem (Kvinne, intervju 19).

Informanten fortalte at hun var utsatt for verbal, psykisk, økonomisk og seksuell vold, men ikke hadde tatt innover seg hvordan dette også ville ramme barna. Som også andre studier viser (Bang-Olsen mfl., 2022; Bjørnholt, 2021), er det gjerne når voldsutsatt forstår at volden også går ut over barna at de tar grep for å komme ut av relasjonen. Selv da kan det å bryte ut være vanskelig fordi man ikke vet hva som blir konsekvensene, eller hvor man skal gå (Bang-Olsen mfl., 2022; Bjørnholt, 2021). Informanten i dette eksemplet opplevde å få hjelp av terapeuten på flere nivåer: terapeuten møtte henne på en måte som innga trygghet, samtidig som hun tok konkrete grep for å hjelpe henne til å løse situasjonen. Terapeuten hjalp henne også med å skrive bekymringsmelding til barnevernet slik at de skulle forstå situasjonen til henne og barna. Før de fikk levert den, havnet hun og barna på krisesenter, og etter dette fikk hun hjelp til å anmelde saken til politiet. Om terapeuten forteller hun:

Jeg følte meg sett for første gang på veldig lenge, og jeg følte at hun oppriktig ønsket å hjelpe oss. Og jeg følte meg trygg på at, altså det høres kanskje rart ut, men at hun ville hjelpe til å beskytte oss. Så det var det som gjorde at jeg åpnet meg, og hun var jo også med meg til politistasjonen. For jeg prøvde det alene først, og da ble jeg jo bare avfeid med at det ikke var så alvorlig. Det var jo da for at jeg ikke turte, klarte å si så mye, og da var hun med i avhør. I to og en halv time satt hun der og støttet meg. (Kvinne, intervju 19)

Dette viser hvordan terapeuter i familievernet kan hjelpe og støtte voldsutsatte; til å definere for seg selv at de er utsatt for vold, til å forstå hvordan volden rammer både dem og barna, og til komme seg ut av et voldelig forhold. Som Rosten mfl. (2020, s. 70) fant i sin studie, så opplevde terapeuter at det å «ta barnet inn i rommet», gjennom å tematisere hvordan foreldrenes problemer og konfliktnivå kan fremstå fra barnas perspektiv, ofte kunne bidra til at foreldrene ble langt

villigere til både å sette ord på voldsproblematikken og til å gjøre en innsats for å endre situasjonen.

Når barna forteller og volden kommer frem

Mange av våre informanter startet i parterapi, i flere tilfeller på initiativ fra partneren, for deretter å gå over til mekling i etterkant av brudd. Når par begynner i parterapi, vil dette for en av partene kunne være en strategi for å avslutte forholdet på en «allright» måte. For en av informantene synes dette å ha vært tilfelle. Kvinnen, som har barn i tiårsalderen, fortalte at hun og mannen begynte i parterapi for å prøve å redde forholdet. Når de gikk i parterapi, forteller hun, jobbet terapeuten med det for øye at hun og partneren skulle reetablere et godt forhold, men hun klarte ikke å vise noen entusiasme for det terapeuten foreslo:

Vi var inne i en dårlig sirkel og hun prøvde å få oss til å tenke annerledes. Hun prøvde fra gang til gang at vi liksom skulle gjøre noe sammen som kunne få oss nærmere igjen da. Men det var ikke så lett for henne, for jeg var nok egentlig ferdig med hele greia. ... Jeg klarte ikke helt å gjøre det selv om hun sa det. For hun prøvde altså. (Kvinne, intervju 9)

Hun forteller at hun likte terapeuten, men at hun ikke var interessert i å redde forholdet. Etter en tid bestemmer paret seg for å gå fra hverandre, og de kommer til mekling. På første meklingsmøte kommer de til en terapeut med erfaring fra ATV. Han snakker med barna og de voksne hver for seg. Under samtalen med terapeuten forteller barna om farens sinne, og terapeuten sier da i samtalen med de voksne, ifølge informanten:

«Det her kaller jeg for psykisk og fysisk vold og hvis du ikke endrer det her, så må jeg melde deg [far] til barnevernet». Helt rett ut. Det var akkurat det jeg trengte, og han trengte. (Kvinne, intervju 9)

Etter at barna hadde satt ord på sine erfaringer til terapeuten, forteller kvinnen at hun følte en enorm lettelse: «endelig kom det fram, og da kunne jeg si mer om det selv også da».

Jeg har tenkt mange ganger, hvorfor har jeg ikke sagt noe tidligere, men jeg var vel litt redd for det på en måte. Han har ikke tenkt at det var et problem. Jeg har jo sagt det flere ganger: du kan ikke oppføre det sånn, du kan ikke være så sint, du ødelegger familien din... men han har aldri gjort feil da. Så da terapeuten forklarte så kanskje han forstår det jeg har sagt hele tiden. (Kvinne, intervju 9)

I dette tilfellet synes det å ha vært barna som var det primære målet for farens vold, i form av sinneutbrudd og at han tok barna hardt i armen. Det denne moren forteller, indikerer at det kan være krevende å sette ord på de handlingene man er vitne til som medforeldre, samtidig som det kan være enormt psykisk belastende. Dette eksemplet viser hvor viktig det kan være for berørte av vold at andre setter ord på deres egne opplevelser, og – som i dette tilfellet – krever at voldsutøver

skal ta imot behandling. Far ble pålagt å gå til behandling hos denne ATV-utdannede terapeuten i ett år. Terapeuten la inn to «stopp-punkt» i løpet av dette året, der han innkalte mor og barn til samtale for å høre hvordan situasjonen var og om volden hadde stoppet. Noen av de andre informantene i denne studien forteller at voldsutøver ikke ønsket å følge opp terapeutens anbefalinger om å gå på sinnemestringskurs eller til ATV. I tilfellet vi her har beskrevet, satte terapeuten hardt mot hardt, og far valgte da å følge et terapiløp. Som Rosten mfl. (2020: 70) skriver, har mange terapeuter erfaring med at for foreldre i familier med voldsproblematikk, er barna ofte den viktigste motivasjonsfaktoren for å ta imot hjelp.

Det tok «for lang tid» før volden ble adressert

Vi har nå vist eksempler fra datamaterialet som viser hvordan det å (om)fortolke handlinger man utsettes for som vold er en prosess. Dette er også tilfelle med det neste eksemplet, men her er det informanten som uttrykker et sterkt ønske om at terapeuten på et tidligere stadium i prosessen hadde vært behjelpelig med å få henne til å forstå at mannens aggressivitet og manglende impulskontroll overfor henne var å forstå som vold. Hun forteller at hun og mannen har to barn i tenårene. Hun og mannen har vært i to runder med parterapi, og hun gikk senere til individuelle samtaler for å «kvinne seg opp» til å gå ut av forholdet. De er nå separert. Både første og andre gangen hun og mannen var til parterapi, som var en del år tilbake, var hennes erfaring at terapeutene var mest opptatt av kommunikasjonen mellom henne og mannen, ikke de bakenforliggende forholdene:

Vi skulle prøve å lære oss ulike måter å snakke sammen på sånn at det ikke førte til konflikt, fordi jeg trodde jo den gangen at dette var minst like mye min feil (Kvinne, intervju 7)

I likhet med flere av de andre informantene i denne studien forteller hun at hun skulle ønske at terapeutene hadde hjulpet henne med å korrigere hennes egen forståelse av at problemene skyldtes henne selv:

Når vi var der, i terapi, sånn samtaleterapi for mange år siden, så skulle jeg ønske at det hadde vært litt mer fokus på ikke bare hvordan vi snakket sammen, men det bakenforliggende. For jeg tenker jo at hvis noen hadde vært litt mer behjelpelige med å komme inn med å korrigere den oppfatningen jeg hadde av hva som var riktig og feil i forholdet så hadde jeg kanskje ikke brukt så lang tid på å gå ut. Jeg skulle kanskje ønske at de var litt tøffere på det ... og det er jo det som egentlig er utfordringen med andre også. De sier sånn «ja dere krangler mye», men er det krangel eller er det vold? Og det må korrigeres mener jeg. (Kvinne, intervju 7)

Når hun kontaktet familievernnet for tredje gang, var det fordi «Da hadde jeg egentlig fått nok, og trengte bare noen som kunne 'backe' meg i forhold til den prosessen med å gå ut av forholdet». Hun fikk da tilbud om individuelle samtaler. Til forskjell fra parterapien opplevde hun de individuelle samtalene som svært

nyttige. Hun beskriver terapeuten som en støttespiller, som har hjulpet henne med å korrigere det hun beskriver som en «litt uklar verdensoppfatning».

Denne informantens erfaring med familievernet går mange år tilbake, og iallfall første terapirunde var før etableringen av SKM Vold og høykonflikt. Tidligere var det mindre vanlig å spørre om eller frem vold. Som en av terapeutene i Rosten mfl. (2020, s. 70) fortalte:

Vi skulle møte folk uten forkunnskap, møte folk på lik linje. Den der ikke-dømmende, ikke-ekspert, de idealene der var ekstremt styrende da. Så det har skjedd masse på det feltet. Og jeg tenker nå, at fyttrækker'n alle de familiene jeg har sittet og hatt i parterapi det første året av karrieren min hvor det har vært vold, og hvor vi ikke spurte!

En utfordring som terapeutene også var inne på var at nye brukere kunne mangle kunnskap om hva tjenesten kunne tilby brukere som tematiserte vold, noe som kunne føre til usikkerhet hos terapeuten. En måte slik usikkerhet kunne bli håndtert på tidligere, var å fortelle bruker at familievernet ikke kunne tilby hjelp, samtidig som de hadde lite kunnskap om alternative tilbud (Rosten mfl. 2020: 70). En av informantene i denne studien fortalte om en erfaring som kan tolkes i denne retning. Hun og mannen var i første parterapi møte med familievernet på midten av 2000 tallet, og forteller:

Det var jo en del sånn vold i relasjonen, men det ble liksom ikke helt fanget opp kanskje. Vi nevnte det, men han var veldig tydelig på å si at: okay, men hvis det forekommer så er det på en måte ikke det tilbudet her, og da var vi kanskje ikke gode nok til å være tydelige på at det forekom. Det var kanskje ikke rom for det, og hvis det ble tatt opp så var ikke det lenger et tilbud da. Og at jeg da visste ikke helt, ja hva er tilbudet da? Samtidig så tenkte jeg vel at ikke det var alvorlig nok da, volden. (Kvinne, intervju 11).

Dette eksemplifiserer hvordan det å oppleve at man forteller om hendelser som man selv tenkte var vold, og dette ikke blir fulgt opp, så kan det oppleves som om ens egne tanker og opplevelser om det som skjer bagatelliseres. Følgene kan være en forståelse av at det man opplever bare er noe som må tolereres, og at erfarte opplevelser ikke er «alvorlige nok» til å defineres som vold (Bang-Olsen mfl., 2022). For denne kvinnen fikk det den konsekvens at hun ble i forholdet, helt til et av barna tok kontakt med en hjelpeinstans som koplet på politi og barnevern. Etter denne hendelsen ble det samlivsbrudd.

Når brukerne er i et aktivt forhold når de går til familievernet

Alle informantene i det datamaterialet vi har som omhandler vold, hadde på intervjutidspunktet flyttet fra partner, men ett unntak der informanten går i parterapi. Vi vil presentere denne informantens erfaringer fordi den illustrerer hvordan voldsutsatte kan oppleve en situasjon under pågående terapi i familievernet.

Informanten er en kvinne som utsettes for psykisk vold i form av krenkelser fra partneren, noe som gjør henne usikker og fører til at hun mister selvtillit og troen på seg selv. Informanten tok kontakt med familievernkontoret, og paret fikk time etter et par uker. De var først til en terapeut tre ganger, men dette var en terapeut som partneren ikke likte, så i den siste timen reiste partneren seg og gikk. Etter dette fikk de en ny terapeut. Med henne hadde de først en fellessamtale, og deretter en enesamtale hver. I det individuelle møtet med kvinnen tok terapeuten opp spørsmålet om vold, og sa eksplisitt til henne at dette handlet om psykisk vold. Informanten forteller at dersom terapeuten ikke hadde tematisert vold, ville hun ikke selv ha gjort det:

[partneren] blir så sint, det er lett å være forsiktig rundt en person som [partneren]. Man blir redd for konsekvensene, så jeg tror ikke jeg hadde klar å sette ord på det selv. (Kvinne, intervju 15)

Informanten forteller at hun følte seg trygg og ivaretatt da terapeuten tok opp dette i enesamtalen, men synes dette er vanskelig når hun og partneren er til parsamtaler. Informanten forteller at hun ikke tør å si så mye når partneren er til stede, og hun tør heller ikke be om individuelle samtaler. Hun er også usikker på om hun kan få flere individuelle samtaler, da terapeuten ikke har lagt det frem som et tilbud. Partneren har sagt seg villig til å gå til ATV, men informanten er usikker på om det vil skje. Informanten forteller at hun derfor opplever å «sitte i en båt som vipper».

Familievernet er en frivillig tjeneste, og det innebærer at de ikke kan pålegge voldsutøvere å følge de anbefalingene som terapeutene gir. Som vist tidligere, kan det også være vanskelig for terapeutene å anbefale voldsutsatte å avslutte forholdet til utøver. Den utsatte må på en eller annen måte selv komme frem til at det er den beste løsningen for han eller henne, så lenge terapeutene ikke vurderer at det står om livet og de igangsetter sikkerhetsarbeid. Siden terapeuten i overnevnte eksempel fortsetter med parsamtaler er det ting som taler for at hun vurderer at det i dette tilfellet er snakk om «hverdagsvold». Dette er en type vold mange terapeuter i familievernet mener de kan løse gjennom parsamtaler (Rosten mfl. 2020). For informanten i sitatet ovenfor synes ikke parsamtalene å medføre en opplevelse av endring eller trygghet i parforholdet. Siden den voldelige partneren har sagt seg villig til å gå til ATV, kan det være at terapeuten velger å avvente situasjonen med hensyn til om partneren tar imot tilbudet eller ikke, før hun går til det skritt å ha individuelle samtaler med partene. Sett ut fra de foregående eksemplene synes det å gå i enesamtale for voldsutsatte å bidra til at de tar en beslutning om å avslutte forholdet. Hvorvidt terapeuten skal arbeide med relasjonen eller hjelpe brukeren ut av forholdet kan være en vurdering han eller hun gjør på bakgrunn av voldsutøvers villighet til å erkjenne voldsutøvelsen og ønsket om å ta imot hjelp. Som Rosten mfl. (2020, s. 88–89) skriver, innebærer familievernets relasjonelle og systemiske tilnærming til vold i nære relasjoner noen dilemmaer, sett i forhold til en nullvisjon om vold i nære relasjoner. For eksempel ved å anbefale den voldsutsatte, så langt det er mulig, å bryte relasjonen, mens

den som utøver vold bør få tilbud om behandling. For terapeutene i familievernnet kan en slik logikk og tydelig rollefordeling mellom utøver og utsatt passe dårlig med brukeres virkelighet og med terapeutens systemiske forståelse. Det gjelder særlig hvis paret i utgangspunktet har signalisert at de ønsker å fortsette å leve sammen.

Menns erfaringer med familievernnet

Når menn utsettes for vold

I vårt datamateriale er det kun én mann som forteller at partneren har utsatt ham for vold. Sett i forhold til tall fra norske omfangsstudier som viser at menn oppgir omtrent like ofte som kvinner at de har vært utsatt for vold i parforhold, så ville man kunne forvente flere menn i vårt utvalg. Den lave andelen i vårt utvalg kan ha sammenheng med at menn langt sjeldnere enn kvinner beskriver volden som alvorlig og potensielt livstruende (Bjørnholt, 2019; Thoresen & Hjemdal, 2014). Menn oppgir også langt sjeldnere enn kvinner at de har fryktet voldsutøveren (Bjørnholt & Hjemdal, 2018), og de bagatelliserer oftere volden (Fjell, 2015). Den mannlige informanten, som ikke har barn, tok i utgangspunktet kontakt med familievernnet for å få parterapi. Han forteller at han har blitt klort og slått av partneren, og blant annet blitt beskyldt for voldtekt, noe som hadde blitt undersøkt og avvist av politiet. Dette kan tyde på at han har vært utsatt for både fysisk og psykisk vold. Det han forteller indikerer imidlertid at han ikke ser den fysiske volden som alvorlig, og han ikke er redd partneren. Det han sier kan tolkes i retning av nettopp bagatellisering:

Nei, den var det ikke, det var ikke så mye, men jeg likte ikke å se det heller. Jeg synes det er en litt sånn tabu-greie nesten å si. Litt flaut å si dama mi slår meg liksom [ler]. For meg så er det sånn: det gjør ikke vondt, men det er bare handlingen i seg selv, det er det som er liksom, jeg er ganske, jeg er en ganske solid fyr, så det skal litt til for å skade, men det er bare handlingen som er veldig sånn sårende da [...] Og det er vanskelig for å bli trodd også. (Mann, intervju 20)

Når det å bli slått omtales som flaut, kan det forstås i lys av hvordan offerrollen tradisjonelt har blitt sett som uttrykk for svakhet og passivitet, og er sterkt assosiert med feminin underlegenhet i parrelasjoner. I følge Rosten (2020) er dette forhold som kan gjøre det spesielt utfordrende for menn å formidle sin erfaring med voldsutsatthet. For å kunne fortelle om vold blir det derfor viktig å bli møtt av noen som har tillit til det du forteller. Denne informanten forteller at han i møte med terapeuten på familievernkontoret har blitt møtt på det som synes å være en ivaretagende, men balansert måte:

Bare det å høre hele situasjonen ut, og i tillegg høre hennes versjon også, tror jeg liksom ... Det er en logisk tankegang man kommer frem til, og de klarte i alle fall å – de var enig med meg da, på veldig mange måter. Begge gangene jeg har vært der så har de liksom vært enig med meg og det jeg har sagt. De har jo selvfølgelig prøvd å ta hennes parti også, i noen tilfeller, men som oftest så har konklusjonen vært at – det har liksom vært samme konklusjon som jeg har kommet med. Så jeg har opplevd det som veldig positivt... Det bekrefter at det ikke er jeg som er gæren, holdt jeg på si. Eller, det er ikke jeg som er fullstendig det motparten sa da. For etter hvert så begynner du å tro på det også, ikke sant? Du, altså du er faktisk gæren og du er liksom sånn, også begynner du faktisk å tro at det du krever er urimelig, men så viser det seg at det du krever er over rimeligheten. Det er veldig rimelig det du krever. (Mann, intervju 20)

Informanten forteller videre at han opplever terapeuten som fair i motsetning til hva han trodde ville være tilfelle:

Jeg hadde trodd at det kom litt å være litt mer sånn der, hva skal jeg si, partisk mot meg. Men det viste seg at det faktisk var veldig rimelige mennesker som skjønnte logikk [...] Og det var det inntrykket hun hadde også da, at det skulle være det, men heldigvis så var det ikke det [ler]. (Mann, intervju 20)

I dette eksemplet uttrykker informanten at hans partner trodde terapeutene ville ta hennes parti, og at det for ham var viktig å bli trodd slik at han ble i stand til å korrigere for seg selv partnerens definisjon av ham som gal. Han forteller videre at forståelsen han ble møtt med var avgjørende for at han turte å fortelle om volden han hadde blitt utsatt for. I Rosten mfl. (2020) sin studie, var noen av terapeutene som ble intervjuet opptatt av hvordan man må jobbe med seg selv og egne fordommer med hensyn til kjønn og vold, særlig fordi den fysiske volden menn forteller om ofte fremstår som mindre alvorlig enn det kvinner opplever, samtidig som menn, som kvinner, kan utsettes for belastende psykisk vold.

Når menn blir beskyldt for vold

Det flere av terapeutene i studien til Rosten mfl. (2020) er opptatt av, er hvordan menn som pålegges å delta på sinnemestringskurs eller ATV uttrykker en opplevelse av at familievernet er på kvinnenenes lag mot mennene. En av de mannlige informantene våre forteller om hvordan han hadde blitt beskyldt for vold mot sin tidligere partner, som han har to barn med, og at han i den sammenheng opplevde at familievernet var mot ham.

Paret var til mekling når de flyttet fra hverandre og de laget samværsavtale, noe informanten beskriver som en avtale de var enige om og som gikk greit. En tid etter oppsto det likevel en «kjempestor konflikt» om samværet med barna. Han forteller at ekspartneren kom med grove beskyldninger og anklager, og de: «endte opp i ganske mye, ja, krangling og sa stygge ting til hverandre». Han tok kontakt med familievernet for å prøve å finne en løsning slik at barna kunne slippe «full

krig mellom foreldrene sine». På dette møtet med familievernnet kom ekspartneren med nye beskyldninger. Da reiste han seg opp i møtet og sa «da er jeg ferdig her!». Etter dette hadde han en enesamtale med terapeuten som ifølge informanten primært handlet om hans temperament og sinne:

Det var spørsmål rundt hvordan jeg ble når jeg ble sinna, om jeg kunne fremstå som truende. Jeg husker ikke helt hvordan spørsmålene ble stilt. Men det var på en måte det som var fokuset, hvordan jeg på en måte reagerte ... og det var spørsmål om det på en måte svartner for meg, og om jeg hadde lyst til å slå, eller om det var den typen sinne. Det var egentlig det det gikk på. Hvor jeg direkte avviste hele samtalen egentlig, hvis vi skulle fortsette denne samtalen måtte vi ha fokus på at jeg ikke satt og var en voldelig person egentlig. (Mann, intervju 3)

Gjennom intervjuet går det frem at informanten er sint fordi han føler seg svertet av ekspartneren og fordi han ikke har fått anledning til ny enesamtale på familievernkontoret, der han kan få fortelle hvordan saken ser ut fra hans side. Han forteller at han har tatt kontakt med familievernkontoret tre ganger for å gjøre ny avtale, men har ikke hørt noe fra dem. Han forteller at han vurderer å ta med seg en advokat neste gang han skal på familievernkontoret fordi:

at jeg kan ikke sitte lenger å ta imot de beskyldningene, når jeg føler at familievernnet faktisk har tatt hennes side, uten på en måte å snakke med meg alene om det egentlig. (Mann, intervju 3)

Slik informanten opplevde samtalen med terapeuten, var forutsetningen for samtalen at han var voldelig. Sett ut fra det denne informanten forteller, synes terapeuten å ha valgt å snakke med ham om volden uten å anvende en systemisk tilnærming, det vil si med fokus på samspillet mellom ham og ekspartneren. Informantens fremlegging av situasjonen er at dette dreier seg om en konflikt om samvær med barna.

At spørsmål om samvær kan utløse beskyldninger om voldsutøver fra mor sin side har vi også et annet eksempel på i vår datamateriale (intervju 23). I dette tilfellet handler det om en far som har fått omsorg for barna etter at mor beskyldte ham for vold når hun var til samtale på familievernkontoret. Som følge av beskyldningene ble politi involvert, og barna ble tatt til Barnehus for avhør. Dette resulterte i at informanten ble «frifunnet», og fikk omsorgen da mor har store personlige problemer og ble vurdert som uegnet hovedomsorgstaker. Informanten forteller at han har fortsatt med jevnlig samtaler på familievernkontoret fordi han opplever å bli tatt på alvor, og at terapeuten er en viktig støttespiller i håndteringen av barna og ekspartneren – temaer han ikke ønsker å snakke med familie og venner om.

Det mange terapeuter erfarer i slike saker med høyt konfliktnivå er at både mor og far kan insistere på betydningen av kjønn når familievernnet «trekkes inn» i konflikten dem imellom (Rosten mfl., 2020). En av terapeutene uttrykte for eksempel

at foreldre som sloss for sine barn, ikke skyr noen midler i relasjon til den andre dersom konflikten har kommet ut av kontroll:

de groveste historiene vi møter på er vel i meklinger og (i kliniske saker) der det er samarbeid om barn. Der er det jo en motivasjon som ligger utenfor (selve relasjonen) og det er samvær med barna. Nesten uansett hva folk har gjort eller ikke gjort så er de glade i ungene sine. (Rosten mfl., 2020, s. 87)

Uavhengig av om den som blir beskyldt for vold faktisk har utøvet vold eller ikke, så er måten terapeuten nærmer seg brukerne på viktig. Samtidig kan utviklingstrenden i forvaltningsapparatet, med nulltoleranselinje og ambisjoner om å avskaffe all vold i hjemmet, utfordre en systemisk tilnærming til vold som et komplekst fenomen i en utvidet familiekontekst (Rosten mfl., 2020, s. 14).

Forutsetningene for å ta imot behandling blant voldsutøvere

Å få voldsutøvere til å ta imot hjelp i form av sinnemestringskurs eller ATV, krever at voldsutøver erkjenner at han eller hun har et problem som utøver av sinne eller vold. Å komme til en slik erkjennelse er ofte en lengre prosess. Hvordan terapeutene møter brukeren og tematiserer vold synes å ha stor betydning i en slik prosess. Gjennom intervjuene med de kvinnelige informantene er det flere som forteller at deres menn avsluttet terapitimene dersom de opplevde å bli beskyldt for vold eller dersom terapeutene påpekte hva de hadde gjort feil. Som en av informantene sa: «Og da får han alle pigger ute, ekstremt alle pigger ute, når det blir påpekt hva han gjør feil». Vi har også vist et eksempel ovenfor der voldsutøver blir glad for å få tilbud om behandling for sinne ved ATV, men dette var en mann som over lang tid hadde forsøkt uten å lykkes med å få et slikt tilbud. Det vil si at han hadde akseptert situasjonen og sin egen rolle, noe som er en forutsetning for å få tilbud om behandling i ATV. Ifølge en av terapeutene Rosten mfl. (2020, s. 74) intervjuet, må man gå annerledes frem dersom brukeren ikke før har tenkt at det de utøver i relasjonen kan forstås av andre som vold. Det kan også være at han eller hun skammer seg så mye over det som har foregått at vedkommende ikke klarer å sette ord på det eller vedkjenne seg volden overfor andre. Som Rosten mfl. (2020, s. 75–76) skriver: «I slike tilfeller må familierapeutene, ifølge vår informant, benytte «all sin terapeutiske sensitivitet og klokskap» for å kunne ha noe håp om å få personen til å møte neste time.» I slike tilfeller bør terapeuten arbeide med bevisstgjøring og tillitsbygging, før det kan være aktuelt å gi tilbud om for eksempel sinnemestringskurs. Familievernet er en frivillig tjeneste, noe som har implikasjoner for hvordan man møter dem som man vet, eller mistenker for å utøve vold. «For ikke bare skal volden avdekkes, målet er også å beholde personen lenge nok til å så det frøet som skal til for en spire til endring» (Rosten mfl., 2020, s. 76). Sett i et slikt lys kan det være at menn som avslutter terapien i sinne og ikke ønsker å gå inn i et behandlingsopplegg, ikke har møtt en terapeut som har maktet å utvise tilstrekkelig «sensitivitet og klokskap» i situasjonen.

I tilfeller der det er snakk om samvær med barn, vil terapeuten likevel kunne sette som krav at voldsutøver tar imot et behandlingstilbud. Som vi har vist til tidligere er det ett tilfelle i vårt materiale der mannen får pålegg om å møte til terapitimer på familievernkontoret med en ATV-utdannet terapeut. Mannen har fått beskjed om at dersom han ikke møter vil terapeuten bli nødt til å kontakte barnevernet. Man kan tenke seg at et slikt pålegg vil kunne føre til motstand hos brukeren, men i nevnte eksempel har vi også snakket med den voldsutsattes partner som sier at han gjennom å gå til terapeuten har fått god og nyttig hjelp:

Forsker: Du fant ut av ting som var viktige, sa du? (gjentar informantens ord)

Informant: Ja vi gjorde egentlig det, da fant vi ut av mye så det var til god hjelp og nytte. Og det har jo vært, ja hva skal jeg si, det har vært nyttig.

På spørsmål om informanten tenker at FVK har hjulpet paret på tross av at de har gått fra hverandre svarer han videre:

Informant: Nei, det har jo hjulpet oss å finne ut av ting, og finne ut at vi ikke var noe særlig bra for hverandre, og også hjulpet oss i den prosessen det er å gå hver til sitt da. (Mann, intervju 12)

I dette tilfellet kan saken være den at paret har gått til samtaler med en terapeut som har utdannelse og erfaring fra ATV, og derfor i utgangspunktet møtte paret på en måte som også mannen opplevde som imøtekommende, på tross av at han ble konfrontert med sin voldsutøvelse.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi vist eksempler på hvordan brukere der vold er en del av problematikken har blitt møtt på familievernkontoret. Langt de fleste av informantene opplever å bli møtt på en god måte. For noen gjelder dette fra første møte med terapeut, for andre er det en lengre prosess, som av og til også innebærer bytte av terapeut. Denne prosessen synes i mange tilfeller å handle om at det kan ta tid før voldsutsatte definerer de handlingene de har blitt utsatt for som vold (Bang-Olsen, Bjørnholt, Hauge & Kiamanesh, 2022). I kapittelet har vi beskrevet hvordan informantene fortalte om hvordan volden ble tematisert og avdekket. Intervjuene viser også at det har foregått en type differensiering gjennom det tilbudet informantene fortalte at de hadde fått, blant annet i form av individuelle samtaler etter at volden var tematisert. Gjennom samtalene der voldsutsatte og voldsutøver har fått større innsikt i dynamikken i parforholdet gir flere uttrykk for noe som kan forstås som endringsarbeid og helende prosesser. Noen forteller imidlertid om erfaringer med terapeuter som ikke tematiserer vold, eller terapeuter som ikke griper tak i temaet når brukerne nevner det. Inntrykket fra intervjuene er at det er særlig i individuelle samtaler at informantene opplever at volden blir tematisert, mens dette kan være vanskelig å få til i felles samtaler. Det er derfor et paradoks dersom det er slik at det ikke er vanlig å tilby individuelle samtaler før etter at vold er avdekket.

Våre funn indikerer at familieterapeutenes måter å møte og håndtere vold i nære relasjoner på avhenger av deres vurdering av alvorlighetsgrad. I alle de tilfellene der voldsutsatt forteller at de har vært utsatt for alvorlig vold, synes det som om terapeutene har tatt grep for å hjelpe voldsutsatt ut av situasjonen. I tilfeller som faller inn under det som kan forstås som hverdagsvold, synes det som om terapeutene i større grad har forsøkt å hjelpe brukerne ved hjelp av terapi på familievernkontoret, noe som er i tråd med det terapeutene selv sier i studien til Rosten mfl. (2020).

Flere av våre informanter har erfaring med et langt forløp i familievernet, og det kan se ut til at informantene som har mer nylige erfaringer opplever at vold raskere tematiseres. Dette indikerer at familievernets satsning på voldstematikk, særlig etter opprettelsen av SKM Vold og høykonflikt, har bidratt til en større bevissthet og kunnskap, ikke bare om vold, men også om hvordan tematikken skal håndteres særlig overfor dem som forteller at de utsettes for vold. Når det gjelder de som mistenkes for å utsette partneren for vold, synes det imidlertid som om verktøyene ikke er på plass på samme måte. Samtidig viser vårt materiale at det også i dag er ulike erfaringer med hvordan og i hvilken grad terapeuter, til og med på samme kontor, klarer å fange opp og tematisere vold.

6 Foreldre om barns deltakelse

Gjennom våre intervjuer har vi utforsket foreldres erfaringer med og tanker om barns deltakelse i forbindelse med saker som omhandler foreldresamarbeid og foreldreveiledning, som oftest etter samlivsbrudd er et faktum, og i familieterapeutiske sammenhenger der barn har deltatt i samtaler både med og uten foreldre til stede. Av de i alt 41 intervjuene våre, er det hele 27 intervjuer som handler om barns deltakelse. Av disse igjen er det ni intervjuer som handler om barns deltakelse i saker der vold inngår som en del av tematikken på familievernkontoret. I dette kapittelet vil vi belyse hvilke erfaringer og refleksjoner foreldre har med å involvere barn og unge i samtaler på familievernkontoret. I de følgende delkapitlene har vi valgt å sortere foreldrenes erfaringer inn i tre former for deltakelse som gjør seg gjeldende på tvers av materialet: når barns deltakelse skjer indirekte gjennom tilbudet til foreldrene, når barns deltakelse skjer direkte gjennom samtaler med foreldre og barn (både sammen og hver for seg), og når barn og unge inviteres inn som en egen brukergruppe på familievernkontoret (ved tilbud om individuelle oppfølgingssamtaler). I siste del av kapittelet samler vi foreldrenes tanker og erfaringer, og forsøker å løfte disse i et mer overordnet bilde.

Med barnet i fokus

Innledningsvis i kapittel 2 pekte vi på hvordan det har skjedd en historisk dreining i synet på barns aktørskap og mulighet for innflytelse som samtidig har satt sitt preg på familievernets tjenester, ikke minst ved at forventningene til at familievernet møter og hører barn har økt. Gjennom tidligere undersøkelser (Rosten mfl., 2020; Helle & Johannessen, 2007) vet vi at det er ulike oppfatninger blant ansatte i tjenesten når det gjelder hvordan en slik involvering av barn bør foregå. Der noen vil hevde at barn og unge bør få delta i meklingsprosesser og motta terapeutiske tilbud, vil andre argumentere for at det i noen tilfeller er tilstrekkelig at barns deltakelse skjer indirekte gjennom tilbudet til foreldrene. I flere av våre intervjuer med foreldre som har mottatt tjenester fra familievernet, finner vi at barna ikke har vært inne til samtaler på familievernkontoret. Dette gjelder for eksempel i saker der konfliktnivået mellom foreldrene er høyt, i saker der barna regnes å være for unge og/eller sårbare til å delta, eller i saker der barna blir invitert med inn til samtaler, men selv ikke ønsker å delta. Felles for disse sakene er at foreldresamtalene, til tross for barnas fravær, likevel synes å ha hatt et sterkt barnesentrert fokus:

Det er jo veldig lett for at dine egne behov går foran barnets, ikke sant? Og det tror jeg alle som har vært i et samlivsbrudd kjenner til. At man blir litt blind da, av egne behov [...] De er veldig flinke til å prøve å få oss til å se ting fra sønnen vårt sitt perspektiv. Guide oss inn på de rette tankebanene – og alltid det viktigste, det som må stå i fokus, det er sønnen vår. Det er de veldig, veldig flinke til å minne oss på [...] Veldig mye snakk om hvordan vi skal forklare ham, for da var han bare tre år, så på hvilken måte kan vi prøve å forklare ham på best mulig måte, sånn at han forstår litt. Uten å forklare for mye, uten at det blir for tungt for ham å forstå da. (Mann, intervju 27)

Utdraget er hentet fra et intervju med en far som opplever samværsuenigheter med sønnens mor. Som følge av morens historie med rusproblematikk har han overtatt den daglige omsorgen for sønnen, og foreldrene har i etterkant av overtakelsen gått til regelmessige samtaler på familievernkontoret for å bli enige om morens samværsomfang, samt få hjelp til foreldresamarbeid. Disse samtalene har fremfor alt sentrert seg rundt sønnens behov. Informantens beskrivelser gir gjenklang i flere av uttalelsene som går igjen i vårt materiale: i en bruddfase kan man som foreldre fort risikere å bli både «egoistiske» så vel som «blinde», og derfor er det også nødvendig med en rettesnor for foreldresamtalene som løfter frem hva som er til barnets beste. Selv når barna ikke direkte deltar i samtalene på familievernkontoret, får deres aktørskap på denne måten likevel en indirekte påvirkningskraft – her ved at fokus på foreldrekonflikten skifter til barnets situasjon. I dette tilfellet forteller informanten hvordan et slikt skifte i fokus har vært helt avgjørende for at sønnens mor, som ifølge ham gjentatte ganger har truet med å gå til sak for å «vinne tilbake» daglig omsorg, skulle innse at det kunne slå negativt ut for sønnen:

Der ble det blant annet sagt dette her med at når en forelder går til rettssak, og hvis ikke resultatet blir som den parten hadde ønsket, så kan det gå ganske sterkt utover barnet på mange måter. Spesielt hvis barnet har et håp om at den eller den skal vinne frem, og han skal få flytte tilbake igjen [...] Og etter det så ga mor seg på det. (Mann, intervju 27)

For mange foreldre kan det oppleves utfordrende å skulle tenke klart når man befinner seg «midt i en konflikt», noe som også kommer frem av neste sitat hentet fra et intervju med en informant som befinner seg i en lignende situasjon der barnas mor ruser seg. Som følge av morens rusmiddelmisbruk forteller informanten at han den siste tiden har gått til faste individuelle samtaler hos en familievernterapeut som har hjulpet ham med å finne frem til løsninger og fremgangsmåter som er «hensiktsmessige for barna». Også her ser vi hvordan barns aktørskap får en viss betydning for samtalenes forløp, til tross for at de ikke direkte deltar:

Det er jo egentlig et fokus på barnas beste som er riktig. Og jeg tenker det at sånne støttesamtaler, gode råd og veiledning er veldig viktig i en sånn situasjon. Det er jo ikke alltid man tenker så fornuftig når man står midt i en konflikt [...] Hun [barnas mor] ser ikke på det som om hun har noe problem. Hun skal treffe dem og hun kjører på, sant. Og da har det vært veldig greit å ha han, den terapeuten, der. Vi har diskutert hva som har vært fornuftig. (Mann, intervju 23)

Denne informantens sønn har mottatt et samtaletilbud via helsestasjon, mens datteren på 16 år har gått til individuelle støttesamtaler hos en barnevernkonsulent – med råd og veiledning fra familievernnet. Det har i dette tilfellet derfor ikke vært aktuelt med egne barnesamtaler på familievernkontoret. Informanten er svært tydelig på at han ønsker å løse konflikten med barnas mor på lavest mulig nivå, for å skjerme barna så godt det lar seg gjøre. Han er klar over at barnas behov innebærer å opprettholde en viss kontakt med mor, og ønsker i samarbeid med familievernnet å tilrettelegge for dette. Samtidig ser han faren ved at en slik kontakt vil kunne være til skade for barna i perioder der mor ruset seg mye. Denne balansegangen beskriver han som krevende, noe som igjen kaster lys over det tilsynelatende motsetningsfylte forholdet mellom barns rett til deltakelse og barns rett til beskyttelse:

Det at jeg greier å sette fornuftige grenser og forklare barna hvorfor det er som det er, sant? Jeg kunne jo gjerne ha kjørt på med å nekte moren å ha samvær i det hele tatt, men barna vil jo treffe moren [...] Det har vært et lite sånt der dilemma for meg, så jeg prøver egentlig å få løst det her på et lavest mulig nivå for å ikke få noen større konflikt. Da blir situasjonen enda vanskeligere for både barna og meg, og samarbeidsklimaet mellom meg og mor vil jo bli veldig dårlig [...] Han [terapeut] har vært en utrolig god støtte i situasjonen, og det er utrolig fint å kunne ha en som man kan bruke som sparringspartner. Om det ikke har vært de store problemene underveis, så har det vært ting vi kan diskutere. Litt hvordan det går, hvordan det ser ut fremover og hvordan barna har det. Selv om han gjør jobben sin, har det vært et medmenneske. (Mann, intervju 23)

Til tross for et barnesentrert fokus og en relasjonell tematikk i samtalene på familievernkontoret, finner vi at informantens uttalelse også underbygger et syn på familievernnet som et viktig redskap for individuell støtte. Hans beskrivelser av terapeuten som en «god støtte», «sparringspartner» og et «medmenneske» peker mot betydningen av terapeuter som aktive og empatiske lyttere, i stand til å fungere som noe mer enn bare terapeuter. Informanten beskriver også hvordan terapeuten for ham har brukt seg selv som medmenneske inn i terapien, og dermed har maktet å lytte og respondere med autentisitet, gjensidighet og spontanitet på en god måte.

Ønsket om å skjerme barna

Selv om de fleste foreldrene i vårt materiale er positive til inkludering av barn i samtaler på familievernkontoret, uttrykker enkelte av dem et ønske om å skjerme barna fra pågående konflikter. Dette gjelder særlig i saker der konfliktnivået mellom foreldrene er høyt. En informant forteller for eksempel om en pågående samarbeidskonflikt mellom han og hans tidligere ektefelle, preget av «mye stygg munnbruk» fra begge sider og «beskyldninger att og fram». I den sammenheng blir han spurt om barna har vært inne til samtaler på familievernkontoret:

Forsker: Vet du om gutta dine har vært og snakket med familievernkontoret?

Informant: Det har de ikke. Det er fordi vi egentlig bestemte oss for at de skulle få slippe å gå igjennom det. Men jeg har vel sagt et par ganger skriftlig til ekskona mi at hvis det på en måte fortsetter med alle de beskyldningene om at de ikke har det bra, så må vi. Fordi da ønsker jeg på en måte å høre hva de har sagt til andre, helt uavhengig av oss to.

Forsker: For dere ønsket å skåne dem – eller at de skulle få slippe, sa du?

Informant: Ja, rett og slett. For vi føler at det på en måte ikke har vært nødvendig. Og det var også litt de samtalene vi hadde med familievernkontoret, at inntil videre så hjalp det ikke [...] Men alt kommer helt an på videre her nå, hvis det på en måte skal fortsette sånn som det har gjort, med beskyldninger mot meg, så er jo det et valg jeg må ta [...] Og da vil jo barna bli involvert i det her. (Mann, intervju 3)

I dette tilfellet har informanten og hans tidligere ektefelle lik omsorgsfordeling av barna. Gjennom hans uttalelser får vi inntrykk av en sak mellom to foreldre som har ganske ulik oppfatning av hva barna deres mener, noe som ikke er uvanlig i en foreldrekonflikt. Til tross for de ulike oppfatningene har det hittil ikke vært ønskelig eller, slik informanten formulerer det, «nødvendig» å involvere barna i samtalene på familievernkontoret. Dette begrunner han med at begge foreldrene ønsket at barna skulle få slippe å ta del i de voksnes konflikt. Han forteller imidlertid at barnas mor, nå hans fraskilte ektefelle, flere ganger har anklaget ham for vold og omsorgssvikt. Videre påpeker han gjentatte ganger at barna må tas inn til samtaler på familievernkontoret dersom disse anklagene mot ham fortsetter. Her ser vi et tankesett som beveger seg i retning av barns deltakelse som et virkemiddel for å få bevegelse i en foreldrekonflikt – ikke som et direkte mål i seg selv. En slik tilnærming til barns deltakelse tilsier at det må foreligge et annet motiv for deltakelsen: et motiv som ikke begrunnes i barnets rett til å bli hørt.

Samtaler med foreldre og barn

Tidligere forskning har vist at de fleste barn og unge ønsker å bli inkludert i familieterapeutiske samtaler når de blir spurt om å delta (Fauske, 2014; Hartzell mfl., 2009; Lobatto, 2002; Strickland-Clark mfl., 2000; Stith mfl., 1996). Som vi kom inn på i kapittel 4 om årsaker til kontakt med familieverntjenesten og de forskjellige veiene inn, finner vi i mange av våre intervjuer at foreldre opplever det

som naturlig at også barn og unge inviteres inn til samtaler på familievernkontoret. Flere av foreldrene vi har snakket med fremhever potensialet som ligger i slike samtaler, blant annet ved at det åpner opp for et mer helhetlig bilde av familiesituasjonen.

Han [terapeut] er veldig opptatt av barna, og hvordan vår kommunikasjon påvirker barna [...] Vi takket ja til tilbudet med en gang, for vi tenkte at det bare er fint at noen snakker med barna våre også. Vi har åpne barn [...] De opplevde det som en veldig positiv sak. Jeg tror rett og slett det var litt logisk for dem når vi sa det at: 'jammen' nå går vi og snakker med [terapeut], og det er fordi kommunikasjonen skal bli bedre. At vi skal fungere bedre som familie. (Kvinne, intervju 36)

Sitatet er hentet fra et intervju med en informant som er gift og mor til to barn. Etter oppfordring fra terapeuten på familievernkontoret inviteres begge barna inn i familieterapien, noe både informanten, hennes ektefelle og barna har opplevd som både positivt og nyttig.

Viktigheten av å lytte til barns følelser og behov

Ettersom mange har vært i kontakt med familieverntjenesten i flere løp med ulike problemstillinger over tid, finner vi det ikke overraskende at foreldrene gir uttrykk for at barna burde ha vært involvert mye tidligere i prosessen. En informant som er skilt og mor til to barn sammenligner sine erfaringer med familievernet før og etter barna ble tatt med inn til samtaler på familievernkontoret. I sin uttalelse vektlegger hun viktigheten av å inkludere barnas følelser og behov i saker om foreldresamarbeid, da hun i første runde på familievernkontoret opplevde at dette havnet i skyggen av alt det praktiske:

På familievernkontoret har vi vært i to omganger. Vi er der nå, også var vi der også for noen år siden [...] Jeg tror faktisk ikke at sønnen vår var med i det hele tatt. Det var bare meg og min eksmann som var der. I ettertid så burde han jo ha vært det. Da ble jo fokuset bare på at ... Altså, aller mest på det praktiske for oss voksne, enn hjelp til de tingene vi kanskje hadde trengt hjelp til – og som vi jo ser nå at er derfor vi er her igjen [...] Jeg tenker det alltid er fint når barna blir hørt, og at det er noen som i utgangspunktet er mer nøytrale som kommer inn og gir dem støtte. Og hjelper oss voksne med å se deres perspektiv da. Videreformidler det [...] Hadde vi gjort det annerledes for noen år siden, så kunne vi kanskje ha spart barna våre for litt kjedelige og vonde ting. (Kvinne, intervju 24)

Informanten funderer over hvorvidt det å få barna inn i på et tidligere tidspunkt kunne ha forhindre noen av de problemene som har dukket opp i etterkant av skilsmissen. Her trekkes spesielt sønnens depresjon frem, samt datterens symptomer på angst, som hun ser i sammenheng med at deres stemmer ikke ble hørt i første runde på familievernkontoret. Begge barna har gitt uttrykk for at de ikke ønsker å bo sammen med farens nye samboer. Det er ikke uvanlig at barns opplevelse av skilsmisser og nye familieformer kan skille seg fra foreldrenes syn.

Derfor er det også nærliggende å tenke at man ved å inkludere barn og unge i samtaler på familievernkontoret vil kunne gjøre det lettere for alle parter, terapeuter så vel som foreldre, å holde det samlende fokuset på hva som er til det enkelte barns beste. På et vis kan denne informantens beskrivelser av familiens erfaringer med familievernkontoret «før og etter» sees i lys av utviklingen som har skjedd i familievernet de siste årene, der barn og unge i økende grad har blitt involvert systematisk i meklingsprosesser og foreldresamtaler (Strandbu mfl., 2019, s. 329). Ved siden av å styrke barns perspektiv og posisjon, ser vi hvordan en slik deltakelse også kan åpne for at barns aktørskap får en mer direkte påvirkningskraft i foreldresamtalene:

Det tvinger oss jo også til å snakke om de vanskelige tingene, og være tydeligere da. Og da blir det jo fort litt mer konflikter selvfølgelig [...] Jeg er veldig fornøyd med hun terapeuten vi har nå, fordi jeg synes hun er veldig god til å møte barna våre. Altså, hun er rett og slett flink til å snakke med dem, og spesielt datteren vår da, som er den som har vært der mest. Jeg ble nesten overrasket over hvor tydelig hun var i sin tilbakemelding etter at hun hadde snakket med barna våre, sånn hver for seg og alene. Og når jeg og min eksmann da kom og hadde en felles samtale, så synes jeg hun var veldig tydelig. (Kvinne, intervju 24)

I familiens andre runde på familievernkontoret har terapeuten hatt egne samtaler med barna uten foreldrene til stede, for så å videreformidle barnas budskap til foreldrene i etterkant av samtalene. Slik informanten presiserer det, har barnas innspill og synspunkter ikke bare «tvunget» dem til å snakke om det som er vanskelig: hun opplever at de som foreldre har blitt ytt motstand på familievernkontoret. Det interessante i vårt materiale er hvordan de fleste foreldrene ikke later til å ha en negativ opplevelse av å bli utfordret på denne måten. Blant foreldrene var det 18 informanter som tematiserte helt eksplisitt hvor mye de satte pris på denne form for motstand på familievernkontoret, selv om det kunne oppleves ubehagelig. Dette inkluderer foreldre som setter pris på at barneperspektivet løftes opp, uansett om barna er invitert inn eller ikke, og foreldre som helt tydelig sier at de setter pris på å få motstand når det gjelder barna og å få inn barnas perspektiv. For noen begrunnes det med at det, til tross for det vanskelige, nettopp er derfor de er på familievernkontoret. Dette kaster lys over det som i vårt materiale utpeker seg som et ganske barnefokusert foreldreskap:

Å få hjelp til at det som har blitt gjort har vært for sønnen min sitt beste [...] At han på en måte har rett til å bli hørt. Jeg talte jo hans stemme når jeg var der de første gangene [...] han var vel 10–11 år da, og da fant vi til slutt ut at det er like greit at han kunne komme og fortelle sin versjon og følelser og meninger selv da [...] Jeg tror det gjorde ham veldig – det gjorde ham mer trygg på seg selv, og mer trygg på oss voksne. At vi har hørt på ham. Det har liksom blitt ryddet opp i den misforståelsen som man har mellom meg og far da, at det var jeg som ikke ville at han skulle være der. (Kvinne, intervju 32)

Denne informanten beskriver viktigheten av et barneperspektiv i samtalene på familievernkontoret, hvilket fordrer at sønnen får være med til samtaler (både alene og sammen med foreldrene) for å kunne dele «sin versjon». I dette tilfellet forteller informanten hvordan et slikt barneperspektiv ikke bare har virket positivt inn på sønnen, som har følt seg både sett og hørt, men også dem som foreldre ved at de har fått ryddet opp i diverse misforståelser rundt samvær. Slik vi tolker det har sønnens deltakelse på familievernkontoret vært avgjørende for en slik opprydding. I flere av våre intervjuer finner vi at det å inkludere barn og unge i samtalene på familievernkontoret synes å ha bydd på positive erfaringer for barna, samtidig som barneperspektivet på sin side har vært med på å supplere og utfylle foreldrenes perspektiv. En informant med flyktningbakgrunn, som er mor til en tenåringsjente, forteller for eksempel hvordan den store forandringsprosessen med å komme fra et annet land med en annen kultur har vært svært vanskelig, spesielt for datteren. Hun trekker frem viktigheten av det å få datteren med i samtalene på familievernkontoret:

Vi bestemte sammen at vi skal si til henne og informere henne om hvem familievernet er og hvorfor vi skal dit. Det var ny kultur med nytt samfunn og litt – ja, miljø og skole. Og ja, vanlige ting. Min mann han var enig. Kanskje vi får se andre tanker og sånt, det er veldig viktig [...] Du vet det når de er i tenåringsalder. Det er veldig vanskelig. Det er en tankegang om at alle blir påvirket hvis et familiemedlem har et problem. (Kvinne, intervju 38)

I likhet med de fleste andre foreldrene i vårt materiale uttrykker informanten positive tanker rundt inkludering av barn i samtaler på familievernkontoret. Hun kommer blant annet inn på hvordan en slik deltakelse har åpnet opp for at de som foreldre har kunnet se datterens problemer med et nytt blikk og i samspill med egne erfaringer – som videre synes å ha styrket foreldre-barn-relasjonen. I tråd med et barnefokustert foreldreskap fremstår mange av våre informanter svært oppmerksomme på barns innspill og budskap, og er i stand til å se barnas situasjon i sammenheng med foreldrekonflikten når barneperspektivet bringes inn på familievernkontoret. I noen tilfeller finner vi også at det å få barn og unge inn i saker som har med familien å gjøre kan hjelpe foreldre til å bli mer «åpne» overfor barna, og motsatt. En informant som er gift og mor til tre barn forklarer det på følgende måte:

Det har fungert godt de gangene vi har vært der som familie [...] «Nå er mamma lei seg», sant. «Hva er dette, handler det om meg? Handler det om henne? Er det noe annet?». Det å kunne være mer åpen om sånne ting, det har vært kjempeviktig for oss som familie. Om man som foreldre strever i parforholdet, så er det så mye som ungene fanger opp da. Man kan jo tro at man klarer å legge lokk på det og skjule det, men jeg tror ungene fanger opp veldig, veldig mye. Og det å få ungene inn i prosessen, det kan gjøre en stor forskjell med tanke på hvordan de har det – men òg hvordan foreldrene har det med tanke på barna sine. (Kvinne, intervju 33)

Her viser informanten til hvordan det å få barna «inn i prosessen» har medført en gjensidig endring i forståelse og kommunikasjon som ikke bare har virket inn på barna og hvordan de har det, men også familien som system. I store deler av vårt materiale har vi sett hvordan familievernets systemiske og relasjonelle særpreg gjennomsyrrer slike fortellinger, her ved at samtalene på familievernkontoret har sentrert seg rundt en bedring og styrking av foreldre-barn-relasjonen.

«Hele familien var en del av det»

I tråd med en systemisk tilnærming kan familieterapisaker bygge på en forutsetning om at alle medlemmer i en familiekonstellasjon er med, hvilket i noen tilfeller innebærer at hele familier inviteres inn til samtaler på familievernkontoret. Innledningsvis pekte vi på hvordan en slik tilnærming åpner for at problemer som familiene bringer på bane kan forstås som typer av atferd som har en funksjon i familiesystemet (Rosten mfl., 2020). I flere av våre intervjuer finner vi at foreldre har hatt svært positive opplevelser av denne form for relasjonsrettet familieterapi:

Jeg spurte sist vi var der borte om de ville ha en individuell samtale med datteren min, og da sa de at det ikke var sånn de jobbet. At de ville jobbe med hele relasjonen – og det har vel egentlig vært det som har vært det mest positive for oss da. Å prøve og åpne kommunikasjonen igjen. Men da var forutsetningen at hele familien var en del av det. Så på det første møtet hos dem var jo alle fem, hele gjengen, med. (Kvinne, intervju 35)

Sitatet er hentet fra et intervju med en mor som forteller at hun og hennes ektefelle oppsøkte familievernkontoret for å få hjelp til å kommunisere bedre med datteren som nylig har fylt 20 år. I den sammenheng blir hele familien invitert inn til første samtale på familievernkontoret, også de yngre barna, før de fortsetter videre med samtaler der kun foreldrene og datteren er med. Informanten fremhever familievernets relasjonsrettede tilnærming som svært betydningsfull for familiesituasjonen, og ser denne måten å jobbe på som en sterk kontrast til det somatiske helsevesenet:

Det elementet som ikke må underkommuniseres, som kanskje er det absolutt viktigste jeg sitter igjen med, er jo at for å få til en god relasjon så har de vært veldig på å understreke det at alle må bidra. Så er det jo klart at det fokuset på psykisk helse for eksempel, at alle må få en diagnose, det føler jeg liksom var et helt annet her [sammenlignet med somatisk helsevesen]. Her er det liksom hvordan du skal håndtere situasjonen da, og det har jeg savnet. Å lære seg verktøy for å håndtere det, istedenfor å strekke [seg] etter en diagnose. De verktøyene er viktige. (Kvinne, intervju 35)

I flere av sakene der foreldre har oppsøkt familievernkontoret for å få hjelp til foreldrerollen samt hjelp til barn og unge, finner vi at de har vært innom en rekke instanser før kontakten med familievernet ble opprettet. Et foreldrepar i materialet forteller for eksempel om lange runder med ulike behandlere i barne- og ungdomspsykiatrien som følge av utfordringer knyttet til datterens utagerende oppførsel. I

likhet med informanten over stiller de seg kritiske til det de oppfatter som et ganske diagnosestyrt helsevesen:

Far: Vi har jo snakket med ganske mange som har forsøkt å hjelpe til på ulike måter [...] Du får jo åndenød når de kommer med disse termene sine, plukker fram fagbøker. Det er av og til det går over stakk og stein altså. Der det har fungert, som nå, så er det mer ... ned på jorda-tilnærmingen til hvordan du skal løse det da.

Mor: Det var en lang runde med flere behandlere, så hun datteren vår har fått alt av hjelpeapparat langt oppi halsen. Vi følte BUP-systemet var helt krise. (Intervju 29)

Foreldreparet forteller at datterens kontakt med barne- og ungdomspsykiatrien gjorde mer skade enn nytte, og begrunner det med at «de bare skulle sette en diagnose». I dette tilfellet er det verdt å merke seg at familien har vært i kontakt med familieverntjenesten i tre omganger over en periode på 10 år, med ulike terapeuter hver gang. I intervjuet vises det derfor ikke bare til tydelige forskjeller i hvordan ulike instanser har jobbet med datteren, men også hvordan terapeutene på familievernkontoret har jobbet over tid:

Mor: Hun første vi hadde [tidligere terapeut på familievernkontoret] hun var veldig 'psykolog'. Nå har det vært mer det å se det normale i datteren vår, istedenfor å lete der, 'er det sånn eller sånn' [...] Tidligere har fokuset ligget litt på hun datteren vår, altså hvordan håndtere og hva gjør vi. Nå går det i retning av – nå er det mer på samspill, familie ... (Intervju 29)

Informantene peker på viktigheten av å begynne i det små gjennom å rette oppmerksomheten mot familiens muligheter og ressurser. Hun ser det som verdifullt med en tilnærming som har sentrert seg rundt samspill og hvordan de fungerer som familie – ikke bare «hvordan en teori passer inn der og der», slik den ene legger til. I slike fortellinger finner vi at familievernets systemiske og relasjonsrettede egenart kommer til syne, her gjennom ord som «samspill» og «hvordan fungere bedre som familie». Innenfor rammene av et individfokusert helsevesen kan det se ut til at denne form for tilnærming arter seg som et viktig alternativ for familier som har sett seg trøtte på et individfokusert diagnosesystem.

Å bli hørt kontra det å føle seg hørt

I saker som omhandler bostedsavklaring/samvær kan det mellom foreldre og barn være ulike oppfatninger av målsetningen med samtalene på familievernkontoret. Dette kan henge sammen med hvilke forventninger man kommer til familievernkontoret med, der tidligere forskning har vist at barn og unge kan ha behov for bedre informasjon i forkant av samtaler på familievernkontoret (Sentio Research Norge, 2018). At barn blir hørt betyr ikke alltid at barn opplever seg hørt. En av våre informanter, som er skilt og mor til to barn, forteller om datterens erfaringer med å ha deltatt i samtaler på familievernkontoret:

Aller første gangen, da vi oppløste samværet [med far], var hun veldig fornøyd. Følte seg ivaretatt og fikk tillit. Så, sist gang, følte hun ikke det. Hun syntes at hun på familievernkontoret stilte vanskelige spørsmål, og hun var også lei seg fordi hennes ønsker ikke ble hørt [...] Jeg er jo opptatt av at vi må være fleksible med tanke på datteren vår sine ønsker, og så evaluere det etter hvert som hun blir større [...] Jeg har sagt ifra at det alltid skal være for barnas beste, og at det er viktig at vi lytter til dem, men at jeg ikke alene kan bestemme og endre på samværet. Da er det liksom familievernkontoret som vi må få hjelp av [...] Hun ville gjerne være to netter mer hos meg, men det gikk ikke han [far] med på. Så da ble det bestemt at vi skulle møtes på halvveien da, så gjorde vi det en måneds tid. Og så var vi tilbake igjen og ble enige om at vi skulle prøve det enda litt lenger. Og i mellomtiden ville plutselig datteren vår 50/50 igjen. (Kvinne, intervju 25)

I sitatet over kommer informanten inn på balansegangen mellom å lytte til barnet, som i dette tilfellet er 10 år gammelt, og å finne en god løsning for hele familien. Litt utover i intervjuet forteller hun at datteren trolig sliter med en form for separasjonsangst, som kan synes å henge sammen med datterens samværs-ønsker. Det kan her se ut til at datterens misnøye og opplevelse av ikke å bli hørt bunner i en oppfatning om at det hun har sagt på familievernkontoret ikke har medført noen endringer, og at hun av den grunn ikke har reell innflytelse. Ved spørsmål om informanten tror at mye av datterens skuffelse ligger i følelsen av å «ikke kunne bestemme», får vi til følgende svar:

Ja, det tror jeg. At ikke hun på familievernkontoret kunne bestemme at «nå sier datter sånn og sånn, det er hennes ønsker, og da gjør vi det sånn». Det var vel det hun ble skuffa over. Samtidig som jeg i forkant av møtet også sa at de skal være enige med oss begge, og det er ikke sikkert at det blir sånn. Så jeg prøvde å forberede henne på det da. (Kvinne, intervju 25)

At barn og unge har rett til å uttale seg i saker som omhandler dem betyr ikke at de har rett til å bestemme utfallet av slike saker. Samtidig er det ikke vanskelig å tenke seg til at retten til å uttale seg kan gi barna forventninger til foreldrenes beslutninger, noe som kan medføre stor skuffelse dersom forventningene ikke innfris – slik informanten i dette intervjuet kommer inn på.

Barn i lojalitetskonflikt?

Mange av våre informanter er svært oppmerksomme på de potensielle konsekvensene og belastningene barna deres risikerer hvis de blir trukket inn i en foreldrekonflikt. Uttrykket «lojale barn» går igjen i de fleste intervjuene våre med foreldre i konflikt. Som vi så i kapittel 2, konkluderer Lansky mfl. (1996) i tilsvarende tilfeller med at barn derfor bør holdes utenfor samtaler på familievernkontoret. Våre funn peker i motsatt retning. Dette gjelder først og fremst saker der barna har vært med på en fellestime sammen med foreldrene, for så å delta i separate samtaler uten foreldrene til stede. I etterkant av disse samtalene

er det vanlig at terapeuten bringer barnas synspunkt tilbake til foreldrene, og i noen tilfeller er barna med på en oppsummeringssamtale. Ved å bli involvert i slike samtaler på familievernkontoret finner vi at barna gis en mulighet til å sette ord på sine lojalitetsfølelser, som på sin side kan bli et viktig tema i foreldresamtalene. En av våre informanter, en skilt far til tre barn, trekker frem terapeutens potensial som en viktig videreformidler her:

Hvis du har en tolv-trettenåring. De ser, føler og hører ting på en annen måte enn en seksåring gjør. Reflekterer på en annen måte, og er kanskje lei seg på en annen måte. Er kanskje litt mer partisk, så de tror jeg havner mellom barken og veden mange ganger. Tror det hadde vært mye lettere og bedre for dem å komme inn og være med på en del samtaler. At de blir hørt litt mer [...] Mange unger vil jo ikke si noe til foreldrene sine, for de er så lojale. De vil ikke skuffe noen. Jeg tror det er mye lettere for dem å si det til terapeuten, og så blir det opp til terapeuten å sy dette sammen og få foreldrene til å forstå at det er barnet vi er her for. (Mann, intervju 31)

I dette tilfellet forteller informanten at barnas mor, som bor i en annen by, har ytret et ønske om å ha barna hos seg, til tross for at barna har hele omgangskretsen sin hos far og ønsker å bli værende der. Han mener det er viktig å la barna snakke med en «nøytral tredjepart», siden man må forvente at de er lojale overfor både mor og far. Flere av foreldrene vi har intervjuet tegner et slikt bilde av barn som «rettferdige aktører» som er svært bevisste på foreldrenes følelser og behov, noe tidligere forskning også understøtter (Strandbu & Thørnblad, 2015). Barn i samlivsbrudd vil kunne si at de ønsker å være like mye hos begge sine foreldre, fordi de «ikke vil skuffe noen». Flere av våre informanter tematiserer denne form for lojalitetskonflikt, og ser det som positivt at barns interesser og behov får tre frem i samtaler med en uavhengig voksen, i dette tilfellet terapeuten på familievernkontoret, uten foreldrene til stede. Slik informanten i dette sitatet beskriver det, blir det opp til terapeuten å «sy det hele sammen» i videre samtaler med foreldrene. Dette viser til en forståelse av terapeuter som barns fortrolige samtalepartnere, noe en annen informant i materialet også kommer inn på. Hun er skilt og mor til to barn, og forklarer det slik:

De er lojale, ikke sant? Både mot mamma og pappa, så det er vanskelig å bryte den isen, rett og slett. Jeg skjønnte at hun holdt det inne. Så at vi fikk hjelp der, bare det å få den telefonsamtalen første gang med han terapeuten, det hjalp kjempe mye. Han fikk endelig brutt isen, og hun snakket masse – for det var bare de to. Jeg tror det hjalp mye at han også var veldig klar på at det hun forteller og det hun ønsker å dele, det er det jeg deler med foreldrene. Og det tror jeg trigget henne litt. At hun kunne fortelle med sine ord uten noe innblanding fra noen av oss egentlig. Og det overrasket både mannen min og meg at hun var såpass åpen. At hun ville at vi skulle se mange av de tingene som hun hadde fortalt fortrolig da, sånn at hun lot ham fortelle det videre. (Kvinne, intervju 26)

I dette tilfellet har familiens kontakt med familievernkontoret foregått under Covid-19-pandemien da Norge stengte ned, og derfor har deler av kontakten skjedd via telefonkonsultasjon. Slik eksempelet viser, kan det være i barns interesser å ha en terapeut som videreformidler deres tanker og budskap i kontrollerte omgivelser. Informanten forteller videre hvordan dette «trigget» datteren til å fortelle alt hun ønsket at foreldrene skulle høre, som hun tidligere hadde holdt for seg selv. Mange barn og unge kan oppleve å ha en slags følelse av kontroll og råderett over egne utsagn når de selv får bestemme hva terapeuter skal formidle videre og ikke (Strandbu & Thørnblad, 2015). For flere blir samtaler på familievernkontoret med det en trygg plattform der de kan snakke fritt og uoppfordret om det som kanskje er vanskelig å si direkte til mor og far:

De synes jo det har vært fint å prate med han terapeuten. De har hatt en positiv opplevelse av det. Jeg var jo litt skeptisk til at de skulle være med og sånt. Ikke fordi jeg ikke vil at de skal det, men jeg tenkte: blir det for mye for dem? Barn er jo veldig lojale, og de vil jo ikke si noe negativt om foreldrene sine uansett, så jeg var jo veldig spent på det. Men han hadde en sånn måte å snakke med dem på som gjorde at de turte å si ting som det var. (Kvinne, intervju 14)

Sitatet er hentet fra et intervju med en mor som i utgangspunktet var skeptisk til å inkludere barna i samtaler på familievernkontoret. Denne skepsisen kan sees i lys av barns potensielle sårbarhet i en foreldrekonflikt, der grensen mellom beskyttelse og selvstendiggjøring noen ganger kan være vanskelig å trekke. Barn kan også oppleve det som illojalt overfor sine foreldre å snakke om vanskelige forhold i familien. I dette tilfellet forteller informanten hvordan terapeuten hadde en måte å snakke på som gjorde at barna følte seg trygge, og med det «turte å si ting som det var». Hennes utsagn underbygger ideen om terapeuter som barns fortrolige samtalepartnere, forutsatt at de er i stand til å skape en trygg ramme og god kontakt med barna.

Når barn forteller om vold

I intervjuet over finner vi også barnas deltakelse som utslagsgivende for en tematisering av vold på familievernkontoret. Informanten forteller om sin første kontakt med familievern tjenesten, da hun og hennes tidligere partner gikk til parterapi. Hun forteller at hun på den tiden var redd for å tematisere volden hun opplevde å bli utsatt for i parforholdet, spesielt fordi hennes mann var i stand til å snakke seg ut av enhver situasjon. Det kan her synes som om informanten trengte en bekreftelse på at det hun opplevde faktisk var vold. Når paret etter hvert bestemmer seg for å flytte fra hverandre går de over i et meklingsforløp med påfølgende samtaler om foreldresamarbeid og bostedsavklaring/samvær, hvorpå barna etter hvert inviteres inn til egne samtaler. Det er i disse barnesamtalene terapeuten avdekker volden:

Barna hadde sagt det de gjorde, og så konfronterte terapeuten oss med det senere. Og da sa han direkte til mannen min at: «det her kaller jeg for psykisk og fysisk vold, og hvis du ikke endrer på dette så må jeg melde deg inn til barnevernet». Helt rett ut. Det var akkurat det jeg trengte – og det han trengte. Der kom det liksom frem litt ting som har skjedd og sånt, som ikke jeg hadde turt å si da egentlig. Barna hadde sagt ting til han terapeuten som gjorde at jeg bare – endelig så kom det frem, på en måte. Og da kunne jeg si mer om det selv også. (Kvinne, intervju 14)

I dette tilfellet forteller informanten at møtene på familievernkontoret var lagt opp slik at de først hadde en fellessamtale alle sammen, der barna så ble tatt ut til egne samtaler før de avsluttet med en fellessamtale igjen. Ut fra informantens beskrivelser er det tydelig at barnas innspill i barnesamtalene har hatt stor innvirkning på samtalenes forløp, samt familien som system. Ved å fortelle hva de opplever som viktig for sin egen og familiens situasjon, finner vi at barna i dette tilfellet gir innspill som på den ene siden gjør det lettere for terapeuten å tematisere voldsproblematikken overfor foreldrene, og på en annen side gjør det lettere for foreldrene å erkjenne den – og med det også jobbe med den. Barna ser ut til å ha satt pris på disse samtalene, og en mor forklarte slik hvordan terapeuten hadde bidratt til at barnas opplevelser kom fram og ble tatt hensyn til:

De syntes jo det har vært fint å prate med ham og såne ting. Det har de sagt [...] De sier at de er veldig fornøyd med situasjonen og at de ikke opplever noe form for vold eller sånt lenger. For det har han jo vært veldig tydelig på, at hvis det er noe sånt så kan jo ikke han [far] ha barna. Så det har jo blitt en endring der. (Kvinne, intervju 14)

Disse barna fikk også tilbud om å delta i gruppesamtaler og individuelle oppfølgingssamtaler hvis det skulle være behov for det, etter å ha vært med på samtaler.

Når barn og unge inviteres inn som egen målgruppe

Til nå har vi vært innom foreldres erfaringer med og tanker om barns deltakelse i forbindelse med saker der foreldrene har mottatt tjenester fra familievernet *med barnet i fokus*, og i saker der barns deltakelse har foregått mer direkte gjennom samtaler med foreldre og barn – *både sammen og hver for seg*. I vårt materiale finner vi at de fleste barna inviteres inn til samtaler på familievernkontoret for å fremme sine synspunkter i saker som angår dem, ikke nødvendigvis i kraft av å være en målgruppe i seg selv. Dette kan sees i sammenheng med at familievernets tilbud til barn og unge ser ut til å være lite kjent blant befolkningen, til tross for at tjenestens systemiske og relasjonelle særpreg inviterer til at også barn og unge involveres når de står overfor relasjonsutfordringer som preger dem. I det følgende vil vi derfor ta for oss foreldres erfaringer med og tanker om barns deltakelse i saker der barna har mottatt egne terapeutiske tilbud som selvstendige brukere, hvilket er tilfelle i kun to av våre intervjuer.

«Det finnes et familievernkontor»

Flere av våre informanter gir uttrykk for at de fleste barn og unge ikke er klar over at familievernkontoret er et sted man kan oppsøke for støtte og hjelp når man opplever at noe er vanskelig eller ikke fungerer. En av foreldrene vi har snakket med, en skilt far til tre barn, forteller at hans yngste datter har slitt med kropp- og kjønnsidentitetsproblematikk som det har vært vanskelig å snakke med foreldrene om, ved siden av å ha et komplisert forhold til sin mor og hennes nye samboer. Av den grunn har hun hatt en del utfordringer i hverdagen, både individuelle og relasjonelle. I dette tilfellet er det datterens skole som først henviser henne til familievernet, hvorpå hun får tilbud om individuelle samtaler og rådgivning. Jentas far beskriver kontakten med familievernkontoret som hjelpsom, og kommer i den anledning inn på potensialet som ligger i å gjøre familievernets tilbud til barn og unge bedre kjent og mer tilgjengelig i befolkningen, da det for mange kanskje vil være en lettere vei å gå sammenlignet med instanser som spesialisthelsetjenesten:

Jeg tror ikke de går til helsesøster og sier at: «jeg har det fælt hjemme» og sånne ting. Jeg tror det går til kontaktlærer, så går det via BUP eller fastlege, og sånne ting. Jeg tror at hvis de kunne fått informasjon om at de har lov til å ringe til familievernkontoret, og at man kan få lov til å prate der, så tror jeg det kan være mye lettere, spesielt for jenter, å gå den veien [...] De får jo sånn pakke når de kommer på ungdomsskolen. Førstegangselever, sant. Med informasjon hit og dit. Hvis det bare hadde ligget en liten folder til hver elev fra familievernkontoret: «Det finnes et familievernkontor, dere har lov til å ta kontakt med oss». (Mann, intervju 31)

Informanten forteller at datteren har vært inne til seks individuelle samtaler på familievernkontoret, ved siden av å ha deltatt på en fellessamtale der også han var med. Utover dette har han selv vært inne til en individuell samtale for å snakke om datterens situasjon og livsløp, hvilket datteren har vært informert om: «hun har vært med på løpet hele veien». Gjennom disse samtalene forteller informanten at datteren har fått god hjelp til å håndtere sine utfordringer i hverdagen, samtidig som han på sin side opplever at kommunikasjonsnivået dem imellom har blitt bedre:

Hun har syntes at det har vært greit å komme dit og kunne prate. For det er ikke alt man har lyst til å fortelle mamma, og det er jo ikke alt man har lyst til å fortelle pappa. Det å fortelle pappa ting som at man sliter med kroppen og alt, det var et steg hun måtte komme over. Hun har hatt litt lettere, etter de samtalene, for å uttrykke seg om hva hun føler og hva hun mener. Før, så har det ikke vært samme flyten i praten [...] Jeg synes det er viktig. Det er de som skal bli hørt, og det er derfor familievernkontoret er der – på grunn av ungene [...] Jeg kjører henne, og så sitter jeg og venter på henne, og så kjører vi hjem. (Mann, intervju 31)

Slik informanten understreker, er det ikke alt man som barn ønsker å dele med sine foreldre – kanskje særlig når det kommer til kropp, som for mange kan være

et ganske tabubelagt tema i ungdomstiden. Det betyr imidlertid ikke at slike utfordringer ikke påvirker familien som helhet. Barn er del av en familie, og som flere av våre informanter kommer inn på er det en «tankegang om at alle blir påvirket dersom et familiemedlem har et problem». Til tross for at det her dreier seg om en sak der datteren har mottatt egne terapeutiske tilbud som selvstendig bruker, finner vi at det også har vært positivt for hennes far å være involvert i en slik prosess – her ved at han har deltatt i noen av samtaler på familievernkontoret. På et vis har de begge fått hjelp til å jobbe med de utfordringene som har preget datteren, og med det også resten av familien, noe som korresponderer godt med en systemisk og relasjonsrettet tilnærming.

Familiekriser med barnet i sentrum

Erfaring fra samtaler med barn og unge tilsier at voksne kan ha lett for å undervurdere hvor mye barna får med seg av problematiske hendelser i familien, samt hvor mye tristhet, engstelse og bekymring dette kan vekke (Grøndahl & Skjælaaen, 2011; Øvreeide, 2009). Som vi tidligere har kommet inn på, vil barns posisjon og rolle i foreldrekonflikter ofte være preget av en ambivalens: på den ene siden kan barna være sårbare og ha behov for ivaretagelse, men på en annen side er de også å regne som selvstendige individer i stand til å påvirke egen situasjon og utvikling. I kompliserte familiekriser, der tabuiserte hendelser noen ganger inngår, finner vi i noen av våre intervjuer at barn og unge kan ha behov for terapi- og rådgivningssamtaler som beveger seg utover samtaletilbudet de får via foreldrene. En informant som er mor til en tenåringsjente forteller at hun oppsøkte familievernkontoret «hovedsakelig på grunn av datteren», og kommer i den anledning inn på datterens utfordringer i etterkant av at hun oppdaget farens utroskap:

Jeg syntes det var helt forferdelig da jeg skjønnte hvor involvert hun var. Hun hadde visst alle tingene alene, uten å dele det med noen [...] Hun brøt sammen på skolen, så jeg fikk jo en henvendelse fra en lærer om hun var villig til å snakke med noen. Det ble et alternativ gjennom læreren på skolen [...] Roten til vår datters problemer var jo egentlig oss to. Så alt ble ... alle kortene ble lagt på bordet liksom. Og da kom jo det litt fram, at hun følte sviket. At hun var blitt ordentlig såra, og nå tok jeg ham [far] inn igjen. Og det skulle ikke være så enkelt liksom. (Kvinne, intervju 26)

Slik det kommer frem av informantens utsagn kan datterens utfordringer i dette tilfellet forstås som en viktig årsak til familiens kontakt med familievernkontoret, samtidig som det her er snakk om en sak der barnets utfordringer i stor grad har med hele familien å gjøre. I motsetning til de andre sakene vi har vært innom, der barn og unge har blitt invitert med inn til samtaler for å fremme sine synspunkter i saker som angår dem, finner vi i dette tilfellet at datteren har mottatt egne terapeutiske tilbud i form av individuelle oppfølgingssamtaler:

Vi hadde en saksbehandler der som var veldig, veldig fin, og som lurte på om han kunne snakke med henne på telefon – og det ønsket hun. Og da løste det seg lite granne opp. Og så fikk vi personlig møte etterpå [...] Alt har vært på hennes premisser. Det har han [terapeut] vært veldig tydelig på, og at det gjør vi etter datter. Så er heller saken deres adskilt, mannen min og meg da [...] Jeg vet at de har hatt gode samtaler, og tatt med seg hunden vi har her og gått ned på stranda. (Kvinne, intervju 26)

Vi forstår det som at barnet i denne saken har vært en viktig aktør og aktiv deltaker i samtalene på familievernkontoret. Først får hun snakke med en terapeut alene over telefon, og i etterkant av disse samtalene inviteres hele familien inn til samtaler på familievernkontoret. Datteren får også tilbud om videre oppfølgings-samtaler, hvilket hun benytter seg av, samtidig som foreldrene fortsetter med egne foreldresamtaler og parterapi. Det er verdt å merke seg at terapeuten på familievernkontoret har satt et tydelig skille mellom datterens sak og foreldrenes parkonflikt, til tross for at det er en viss sammenheng her. Vår oppfatning er at det likevel har blitt anvendt en systemisk og relasjonell tilnærming i disse samtalene. I etterkant av samtalene med datteren har terapeuten videreformidlet til foreldrene det datteren har ønsket å dele med dem. Foreldrene har med det fått innsikt i datterens erfaringer og hvordan situasjonen har virket inn på henne, samtidig som datteren har fått hjelp til å bearbeide og sette ord på det hun opplevde som et «stort svik» og «dobbelte tillitsbrudd» fra begge foreldre: først farens utroskap, og deretter morens valg om å ta ham tilbake.

Oppsummering

Våre funn viser flere måter barn inkluderes på i familievernet. For det første inkluderes barn indirekte ved at terapeutene insisterer på å holde barneperspektivet oppe i møte med foreldre i konflikt. For det andre inkluderes barna direkte som aktører, enten ved å delta i samtaler med foreldre og terapeut eller ved å ha egne samtaler med en terapeut som videreformidler deres tanker og budskap. For det tredje inkluderes barna som selvstendige brukere, men der foreldre også inngår som en del av samtaleterapien fordi utgangspunktet er en familiesentret tilnærming.

I det foregående har vi tatt for oss foreldres erfaringer med og tanker om barns deltakelse i saker om foreldresamarbeid og foreldreveiledning, som oftest etter samlivsbrudd er et faktum, og i familierapeutiske sammenhenger der barn har deltatt i samtaler både med og uten foreldrene til stede. Vår forståelse, basert på intervjuer med foreldre i ulike familiesituasjoner og familievernløp, er at de aller fleste er svært positive til å inkludere barneperspektivet i samtaler på familievernkontoret, men at det som nevnt finnes ulike måter å gjøre dette på. Dette henger sammen med hvilke problemstillinger man kommer til familievernkontoret med, og videre hvilke formål samtalene har. Ved at barn gis en aktørrolle i foreldrekonflikter eller familierelaterte utfordringer, det være seg som indirekte, direkte eller som selvstendig bruker, finner vi at de fleste foreldrene i denne studien opplever det som lettere å forstå barnas perspektiv i familierelaterte saker.

Samtidig finner vi at barneperspektivet på sin side kan være med på å gi foreldrene et utfyllende og mer helhetlig bilde av hvordan deres situasjon påvirker barnas – og motsatt.

7 Brukeres erfaringer: avsluttende diskusjon

Formålet med denne rapporten har vært å få mer kunnskap om brukeres erfaringer med familievernnet, i saker som omhandler vold og i saker med involvering av barn og unge som brukergruppe. Hittil har vi utforsket hvilke årsaker som ligger til grunn for brukernes kontakt med familievern tjenesten, og hvordan de forskjellige veiene inn til familievernnet kan se ut (kapittel 4). Vi har tatt for oss brukeres erfaringer i saker med vold (kapittel 5), og vi har sett på hvilke erfaringer og refleksjoner foreldre har rundt involvering av barn og unge i samtaler på familievernkontoret (kapittel 6). I dette siste kapittelet vil vi oppsummere og diskutere noen av våre sentrale funn opp mot problemstillingene vi presenterte innledningsvis:

- 1) Hvilke årsaker ligger til grunn for brukeres kontakt med familievern-tjenesten, og hvordan kan typiske familievern-løp se ut?
- 2) Hva slags erfaringer har brukere i saker med vold?
- 3) Hvilke erfaringer og refleksjoner har foreldre med å involvere barn og unge i samtaler på familievernkontoret?

Nedenfor vil vi gå inn i hver av disse problemstillingene og oppsummere våre funn, før vi til slutt diskuterer hvordan disse funnene kan forstås på et mer overordnet nivå og hvilke implikasjoner de kan sies å ha. Først skal vi peke på en utfordring som kan hindre den første kontakten med tjenesten.

Familieterapi: et lite kjent lavterskeltilbud

I den tidligere undersøkelsen om den generelle kjennskapen til, og kunnskapen om, familievernnet i befolkningen (Sentio Research Norge, 2017), fant forskerne at denne var lav sammenlignet med befolkningens kunnskap om de fleste andre offentlige tjenester. Senere undersøkelser har vist en liten oppgang i kjennskap blant familier med hjemmeboende barn, samtidig som tilbudet om mekling ved samlivsbrudd ser ut til å være det flest kjenner til (Sentio Research Norge, 2021). Den manglende kjennskapen til familievernets lavterskeltilbud kommer tydelig frem av våre funn. De fleste av våre informanter hadde liten eller ingen kjennskap til familievern tjenesten før de måtte dit som følge av den lovpålagte ordningen med mekling etter samlivsbrudd, eller i forbindelse med utfordringer i parforholdet, i familien eller ved behov for hjelp til barn og unge. Mange assosierer familievernkontoret med samlivsbrudd, skilsmisser og mekling, og ikke med at familievernnet tilbyr terapi, rådgivning og hjelp til familier som et frivillig tjenestetilbud.

Et sentralt mål for familievernnet som tjeneste er at den skal ha et likeverdig tilbud til ulike befolkningsgrupper (NOU 2019: 20), som innebærer at tilbudet skal være kjent i befolkningen, og at det skal oppleves som like relevant og like tilrettelagt for ulike brukergrupper (Rosten mfl., 2020). Her ligger det et stort potensial i familievernnet som en forebyggende lavterskeltjeneste, som tidlig kan gripe tak i familierelaterte utfordringer før de utvikler seg til større problemer. Våre intervjuer

med brukere av tjenesten synes å underbygge et slikt potensiale. Dette fordrer imidlertid at befolkningen kjenner til de tilbudene som eksisterer, og her etterspør brukere av tjenesten en synliggjøring av familievernnet som en lavterskeltjeneste, også når det kommer til tjenestens samtaletilbud til barn og unge. Slik vi leser brukernes erfaringer, kan det være vel så viktig med en tydeliggjøring (og avgrensning) av familievernets tjenestetilbud opp mot øvrige tilbud i andre tjenester.

Årsaker og forløp

Våre funn kan tyde på at typiske familievernløp sjelden følger en rett linje, og gjerne er preget av flere perioder med kontakt med familievernnet. Slike forløp lar seg vanskelig systematisere eller kategorisere. I vår studie finner vi at det er få, om noen, som kommer til familievernnet med ett problem, for så å løse dette problemet og fortsette sitt vanlige liv med en forbedret par- eller familierelasjon. De fleste av informantene har erfaringer fra familievernnet i flere omganger med ulike problemstillinger i sine forskjellige familievernløp. Det har, som vi nevnte i innledningskapittelet, vært vanlig å sortere henvendelser til familievernnet i to typer saker: såkalte kliniske saker og meklingssaker (Bufdir, 2021a; NOU 2019: 20). Disse sakstypene har av ansatte i tjenesten blitt omtalt som familievernkontorenes kjerneoppgaver, der det kliniske gjerne har vist til det familieterapeutiske arbeidet med relasjonssaker innad i familier (Molden mfl., 2019). De fleste av våre informanter snakker imidlertid om terapi og mekling i mer flytende og til dels overlappende termer, der det ene glir over i det andre. For noen er det heller ikke noen tydelig forskjell på mekling og terapi. En del kommer for første gang i kontakt med familievernnet gjennom den obligatoriske meklingsordningen eller på bakgrunn av et ønske om å gå til parterapi eller familieterapi, for flere år senere å gå over i nye runder med terapi eller mekling når andre eller nye problemstillinger i familien dukker opp. Vårt forskningsspørsmål om årsaker til kontakten og om typiske forløp har dermed gitt oss innsikt i hvordan familier ikke går gjennom enkle, lineære utviklinger, men at familiemedlemmene lever sine liv i komplekse samspill innad i familien og med sine omgivelser. Dette gjenspeiles i brukernes kontakt med familievernnet.

Familievernets arbeid med vold

Vårt datamateriale, som utgår fra brukererfaringer i familievernnet, kan tyde på at terapeutenes tolkning av alvorlighetsgraden av vold avgjør hvordan de jobber videre med de utsatte. Det er her skillet mellom «hverdagsvold» og «alvorlig vold», slik Rosten mfl. (2020) beskriver det i deres undersøkelse, ser ut til å gjøre seg gjeldende når vi løfter våre funn fra brukerfortellingene der vold er en relevant problemstilling. I de tilfeller der voldsutsatt forteller å ha vært utsatt for alvorlig vold (vold der personer står i fare for å bli alvorlig psykisk eller fysisk skadet, og som ikke lar seg stoppe med enkle grep), ser det ut til at familievernnet raskt har tatt grep for å hjelpe den voldsutsatte ut av situasjonen. I disse tilfellene forteller informantene ofte om kontakt med andre instanser utover familievernnet. Noen ganger dreier det seg om at kriesenter har gjort informanten oppmerksom

på familieverntjenesten, andre ganger er det motsatt. At alvorlighetsgraden av vold kan øke behov for samarbeid med tilgrensende instanser er noe vi ønsker å se nærmere på når intervju med ansatte i familievernet og samarbeidende aktører skal utforskes i en mer overordnet rapport om oppfølgingen av familievernets voldsarbeid. I tilfeller som virker å falle innunder en forståelse av hverdagsvold (eksempelvis skriking, dytting og kasting av gjenstander i veggen), finner vi i tråd med Rosten mfl. (2020) at terapeuter i større grad har forsøkt å hjelpe brukerne ved hjelp av terapi på familievernkontoret.

Som vi viste i kapittel 5, er det ikke uvanlig at volden avdekkes et stykke ut i et familievernløp. Dette er forløp som bærer preg av det vi forstår som endringer og helende prosesser. Der noen brukere kommer til familievernkontoret i etterkant av en utløsende voldsepisode, finner vi at andre kan komme dit for parterapi – uten helt å være klar over at de selv er utsatt for, eller er utøver av, kan forstås som vold. I slike tilfeller kan det ta tid før berørte av vold definerer de handlingene de har blitt utsatt for, eller har utsatt andre for, som vold. Noen ganger må volden utforskes fra ulike perspektiver, før man eventuelt kan bidra til å stoppe den (Rosten mfl., 2020, s. 135). Dette peker mot viktigheten av *rett hjelp til rett tid*, som fordrer at familievernet er i stand til å møte sine brukere, om enn på noe ulike måter avhengig av hvor de befinner seg i sitt forløp. Det er viktig med en sensitivitet overfor brukerne med hensyn til hvor de er i dette forløpet, fordi det å avdekke, sette ord på og bearbeide vold kan være en vanskelig prosess som krever både tid og terapi.

Barn og unge i familievernet

I tråd med styrkingen og utviklingen av barns rettigheter har forventningene til at familievernet møter og hører barn også økt. Et viktig spørsmål som reises av tidligere litteratur på feltet (kap. 2) er i hvilken grad, når og hvordan man skal invitere barn og unge inn til samtaler. Når det gjelder barns rolle på familievernkontoret, finner vi at de fleste foreldrene i denne studien er positive til å inkludere barneperspektivet i samtaler på familievernkontoret. Dette inkluderer foreldre som setter pris på at barneperspektivet løftes fram, uansett om barna er invitert inn i terapien eller ikke, og foreldre som helt tydelig sier at de setter pris på å få motstand når det gjelder barna og å få inn barnas perspektiv. Barn og unge er medlemmer i et familiefellesskap, og som våre funn indikerer vil deres personlige utfordringer og vansker i relasjonen til foreldrene også påvirke familien som helhet. Våre funn understøtter slik sett Grøndahl og Skjælaaen (2011) sitt argument for at barn og unge i større grad bør trekkes direkte inn i familieterapi, fordi et relasjonelt perspektiv innebærer at barn og unge er aktive deltakere i familien og dermed også bør være med i samtalen. Der det er høy konflikt mellom foreldre etter samlivsbrudd viser Stokkebekk, Iversen, Hollekim og Ness (2019) at barn og unge trenger tjenester som involverer dem og anerkjenner deres motstand mot foreldrenes konfliktatferd. Våre funn viser til hvordan familievernet som tjeneste kan bidra i så måte, ved at barna får satt ord på sine opplevelser, samtidig som de får anerkjennelse og hjelp til å videreformidle sine tanker og erfaringer til foreldrene. Foreldrene i denne studien gir uttrykk for at familievernets involvering

av barna har bidratt til større forståelse for barnas situasjon, har virket konflikt-dempende og har bidratt til en større grad av løsningsorientering.

Familievernutvalget har foreslått endringer i loven som tydeliggjør barn og unge som en del av tjenestens målgruppe, slik at de bør ha mulighet til å henvende seg til familievernnet som selvstendige brukere (NOU 2019: 20, s. 218). Som vi har vist i kapittel 6, kan barn og unge involveres på forskjellige måter i ulike settinger, det være seg som indirekte, direkte eller som selvstendige brukere av tjenesten.

I vårt datamateriale tyder funnene på at barn og unge inviteres til samtaler på familievernkontoret for å fremme sine synspunkter i saker som angår dem, altså ikke nødvendigvis i kraft av å være en målgruppe i seg selv. Dette synes å henge sammen med barnets forskjellige roller, samt spenningen i voksnes syn på barn, mellom barn som aktører og barn som sårbare. Det ser likevel ut til å være en grunnleggende systemisk og relasjonell tenkemåte bak det å invitere barn og unge inn til samtaler på familievernkontoret, som samtidig skiller familievern tjenesten fra spesialisthelsetjenesten. Et slikt skille kan det være hensiktsmessig å opprettholde, slik at familievernets tilbud til barn og unge avgrenses mot andre tilbud som er tilgjengelige for denne målgruppen (for eksempel BUP). Familievernets systemiske og relasjonelle metoder finner vi også i de få sakene der barna har mottatt tilbud som selvstendige brukere av tjenesten, saker som viser at et individuelt tilbud ikke trenger å gå på bekostning av det systemiske.

Våre funn indikerer at foreldre opplever at familievernnet er en viktig instans dersom barna har utfordringer, også etter at de har fylt 18 år. Dette fordi barnas utfordringer ofte påvirker familien som helhet, inkludert foreldrenes parrelasjon. Man kan derfor spørre om en innsnevring av familievernets *familiebegrep*, tilsvarende den familievernutvalget har anbefalt (NOU 2019: 20), der familie-enheten avgrenses til kun å gjelde «familier med hjemmeboende barn under 18 år», vil være til det beste for familier med relasjonelle utfordringer. En slik innsnevring vil kunne gjøre det vanskelig å se familier som en større enhet som hele tiden er i endring, og som kan ha behov for den systemiske og relasjonelle tilnærmingen familievernnet tilbyr.

Familievernets kompetansetradisjon – en styrke

I kapittel 2 redegjorde vi for familievernnet som en faglig base for familieterapifeltet i Norge, et felt grunnfestet i en systemisk og relasjonell kompetansetradisjon. Intervjuene med familievernets brukere indikerer at familievernets systemiske og relasjonelle tilnærming fungerer godt, både i saker som omhandler vold og i saker med involvering av barn og unge som brukergruppe. Innenfor rammene av et individfokusert helsevesen kan det se ut til at denne form for tilnærming arter seg som et viktig alternativ for brukere som har sett seg trøtte på et individfokusert diagnosesystem. I sin opprinnelse ble da også familieterapi utviklet som en motbevegelse mot individorientert terapi (Rosten mfl., 2020; Middelborg & Samilow, 2014). Basert på brukernes fortellinger, og på linje med ansattes erfaringer (Rosten mfl., 2020), finner vi det viktig at en slik institusjonell fagtradisjon ivaretas og videreføres i familievern tjenesten.

Familieterapisaker forutsetter i prinsippet at alle medlemmer i en familie-konstellasjon er med. Vi har sett flere eksempler på hvordan brukere av tjenesten opplever en slik tilnærming som hensiktsmessig i saker der familier har blitt påvirket av de utfordringene som ett familiemedlem står overfor. Vold i nære relasjoner kan påvirke hele familien som system, også ut over kjernefamiliens grenser: både familiemedlemmer og nært nettverk til den voldsutsatte. Våre funn illustrerer hvordan det i slike saker derfor kan være nyttig at terapi og rådgivning også inkluderer dem som er indirekte berørt av vold. Voldsutsatte trenger nettverk, og det nettverket må være rustet til å håndtere utfordringer forbundet med vold. Ved å bli invitert inn i defineringen, utpakkingen og løsningen på det som er vanskelig, kan familiemedlemmer og nært nettverk til den voldsutsatte få hjelp til å være støtteressurs. En familieorientering og systemisk metodikk vil være godt egnet til nettopp dette.

Både i intervjuer med berørte av vold og i intervjuer med foreldre til barn som har mottatt tjenester fra familievernnet, finner vi at brukere også kan ha behov for individuelle samtaler på familievernkontoret. Det virker likevel ikke som det er en systematikk i at partnere blir tilbudt å gå videre til enesamtaler, med mindre en av partene bestemmer seg for å avslutte – eller det er problematikk som fordrer individuelle samtaler, for eksempel for å løse opp i konflikter og kommunikasjonsutfordringer. I sakene med vold er vårt inntrykk at det særlig er i de individuelle samtalene brukere opplever at volden blir tematisert. Slik Singh (2019) har funnet, kan det å leve i et voldelig forhold medføre psykologiske og emosjonelle konsekvenser som reproduseres i terapirommet dersom utøver og utsatt kommer til samtaler sammen. For mange kan det også ta tid å innse at de handlingene man har blitt utsatt for, eller har utsatt andre for, er vold (Bang-Olsen mfl., 2022), slik vi viser i kapittel 5.

Også i saker som involverer barn og unge finner vi at det kan være hensiktsmessig med individuelle samtaletilbud. Mange foreldre er svært bevisste på barns potensielle sårbarhet i en foreldrekonflikt, og peker på viktigheten av at barnas ønsker og behov får tre frem i egne samtaler uten foreldrene til stede. Som beskrevet av Lilledalen mfl. (2007, s. 310) vil fagfolk på en annen måte enn foreldre ha anledning til å bekrefte barns opplevelse, bidra til å skape mening og sammenheng, samt frigjøre barn fra en opplevelse av skyld. Det kan også være nødvendig å ta inn barna til individuelle samtaler dersom det foreligger mistanke om bekymringsfulle forhold og/eller uakseptable omsorgssituasjoner. Tilsvarende kan de individuelle samtalene med barna være utslagsgivende for en konstruktiv tematisering av vold i familien.

Slik vi tolker våre informanters erfaringer på tvers av slike saker, vil det i noen situasjoner være helt essensielt at brukere tilbys individuelle samtaler på familievernkontoret. Et slikt samtaletilbud trenger imidlertid ikke å gå på bekostning av en systemisk og relasjonell tilnærming til familierelaterte utfordringer. Tvert imot ser terapeuter ut til å være godt rustet for å nyttiggjøre seg av denne måten å jobbe på også i individuelle samtaler med sine brukere. Dette fremhever

betydningen av familievernets potensial som redskap for både individuell støtte og støtte av familien som helhet og et sett av relasjoner.

Gjennom de fleste av våre informanternes fortellinger tegnes det et bilde av et familievern i stand til å møte sine brukere «der de er». Dette knytter brukerne an til terapeutenes åpne og sensitive oppmerksomhet, samt deres evne til å gi råd og veiledning tilpasset brukernes behov. For noen gjelder slike opplevelser av å bli møtt på en god måte allerede fra første stund på familievernkontoret, mens det for andre kan være snakk om en lengre prosess.

En lavterskeltjeneste med stadig høyere terskel?

Familieverntjenesten bør være lett tilgjengelig for alle familier, uansett hvordan de er sammensatt (NOU 2019: 20, s. 5). Vårt materiale bekrefter at dette er svært viktig for brukerne. Vi har pekt på hvordan familievernkontorene de siste årene har vært inne i en fase med styrking og utbygging av tjenesten, der vold i nære relasjoner og samtaler med barn har blitt fremhevet som sentrale satsingsområder. Siden etableringen av Spisskompetansemiljøet for familievernets arbeid med vold og høykonflikt har det foregått et stort utviklingsarbeid i tjenesten, og familievernets styrkede kunnskap om vold i nære relasjoner har bidratt til at de oftere avdekker vold i familier og parforhold. Også den økte satsingen på barn og unge som brukergruppe har bidratt til forventninger om at familievernet møter og hører barn. Det har som følge av dette vært en betraktelig økning i antall barn som inviteres til samtaler på familievernkontoret (NOU 2019: 20, s. 210).

I tråd med styrkingen og utbyggingen av familieverntjenesten, bekrefter også materialet vårt at det har blitt mer vanlig å tematisere og jobbe med vold i nære relasjoner på familievernkontoret, og mer vanlig å invitere barn og unge direkte på familievernkontoret. Brukernes erfaringer gjenspeiler her den utviklingen som har skjedd i familievernet de siste årene, der voldsfeltet som forskningsfelt så vel som politisk satsingsfelt har vokst i både omfang og aktualitet (Skjørten mfl., 2019), og der barn og unge i økende grad har blitt involvert systematisk i meklingsprosesser og foreldresamtaler (Strandbu mfl., 2019). En slik utvikling fremstilles som en positiv utvikling gjennom våre informanternes skildringer av familievernet slik det var «før» og slik det er «nå».

Slik Rosten mfl. (2020, s. 10–11) viser til i rapporten om ansattes erfaringer, vil enhver avgrensning eller spissing av familievernets oppgaver kunne få konsekvenser for tjenestens evne til å jobbe bredt og forebyggende med familierelaterte utfordringer. Dette handler om forholdet mellom krav til familievernet og de tilgjengelige ressursene tjenesten har for å imøtekomme slike krav, som kan skape et prioriteringsdilemma for de ansatte (Rosten mfl., 2020, s. 137). Basert på våre funn vil vi argumentere for at en prioritering av ofte kompliserte saker med vold, samt en økt satsing på barn og unge som brukergruppe, bør følges av til rettelegging og muliggjøring fra myndighetenes side.

Videre forskning

I to av rapportene som skal publiseres som del av dette forskningsprogrammet, vil vi tematisere hvordan familievernets fagutviklingsarbeid på henholdsvis arbeid med barn og unge og voldsarbeid påvirker tjenesten. Under vil vi nevne noen av de spørsmålene som melder seg på bakgrunn av funn i denne studien, og som vil følges opp i de nevnte studiene.

Familievernet skal være en lavterskel- og breddetjeneste for familier som sliter, og hvor brukerne kommer på eget initiativ. Voldsarbeid er et krevende arbeid, og et spørsmål som melder seg i den forbindelse er om dette kan bidra til at tjenesten dreies mot spesialisering og prioritering av tyngre, og dermed færre saker. Et annet spørsmål er om og hvordan kunnskap, standardisering og spesialisering bidrar til endring i de ansattes forståelser av og tilnærming til vold i nære relasjoner som fenomen. Familieterapeuter opplever ofte at kategoriseringen og en tydelig rollefordeling med klare skiller mellom utøver og utsatt passer dårlig, både med brukernes virkelighet og med fagets systemiske tilnærming (Rosten mfl. 2020). Samtidig er det funn i denne studien som indikerer at tjenesten er bedre tilrettelagt for å ivareta de utsattes perspektiv, sammenlignet med perspektivene til (mulige) utøvere av vold. Et spørsmål i forlengelsen av dette er om satsningen på arbeidet med vold i nære relasjoner har endret de ansattes tilnærming til vold i retning av en sterkere vektlegging av utsattes perspektiv. Vi har vist i vår studie at når terapeuter har tolket volden som alvorlig, kan de for eksempel henvise utsatte til krisesenter eller anbefale voldsutøver å ta kontakt med ATV. Det er derfor også interessant å undersøke hvordan samarbeidet med andre instanser i voldsrelaterte saker foregår.

Denne studien har vist at foreldre til barn og unge som har benyttet seg av familievernet opplever dette som et gode, og at barns bidrag både som direkte og indirekte aktører kan redusere konflikter mellom foreldre og i familien. Spørsmål som melder seg i denne forbindelse er: Hvordan påvirkes terapeuters daglige arbeid av den økte oppmerksomheten om barn og unge som egen målgruppe i familievernet, og opplever de å ha de rette kvalifikasjonene og å få tilstrekkelig støtte i dette arbeidet? Hvilke erfaringer har terapeuter med å jobbe med direkte kontakt med barna, eller indirekte gjennom foreldrestøttende tiltak? Hvordan arbeider familievernet med barn og unge i saker som omhandler vold, og hvordan samarbeider familievernet med andre tjenester for å gi barn og unge et best mulig tilpasset tilbud i forbindelse med konflikter i familier og der det forekommer vold?

Et overordnet spørsmål er om de endrede kravene til tjenesten vil gå på bekostning av familievernet som et frivillig lavterskeltilbud, eller endre tjenestens systemiske tilnærming i møte med sine brukere.

I denne studien har vi intervjuet foreldre om deres barns erfaringer med familievern tjenesten. I senere studier bør også barnas egne erfaringer undersøkes, da disse kan bidra med andre typer innspill med hensyn til hvordan de har blitt møtt på familievernkontoret. En slagside ved denne studien synes å være at informantene i overveiende grad har vært fornøyd med de ulike tilbudene barna

har mottatt i familievernnet. I videre studier bør det tas sikte på også å inkludere foreldre som opplever det som problematisk å inndra barna, særlig i saker med høy konflikt.

Summary

In 2021, approximately 53 000 families contacted the Family Counselling Services (FCS) for advice about day-to-day problems, conflicts, or crises in the family. The FCS provide therapy, advice, and counselling when problems, conflicts and crises arise in the family, as well as mediation in connection with legal separation or the breakdown of relationships. This report is part of NOVA's research programme «Family Counselling: equal services for a diverse population?», funded by the Norwegian Directorate of Children, Youth and Family Affairs (Bufdir). An over-reaching goal of the FCS is to provide equal services to families all over Norway. In the current report, we present users' experiences with the FCS.

The data consists of 40 qualitative interviews conducted with 41 women and men who have been in touch with the FCS. We explore these users' narrations of their different approaches to the services, their experiences with the services in cases of domestic violence, as well as parents' thoughts and experiences on their children's' participation as users in the FCS. The report contributes with insight into a wide range of user accounts of meetings with the FCS. Such knowledge may set the direction for the services' work with its users going forward.

This is the second report from NOVA's *Family Counselling Services research programme*. In the previous report, we discussed how the FCS operated during the covid-19-pandemic (Øverli & Gundersen, 2020). The present report is based on our interviews with users from three of the research programme's subprojects: FCS's work with domestic violence, their work with children and young people, and their work aimed at providing equal services to a diverse population. From each of these subprojects, we will later publish separate reports where the interviews we have discussed in this study will be included within a larger data set.

Multivarious causes and processes

There are various reasons for why users approach the FCS. These could entail parental support, couple counselling, support and advice on children or youth, or other complex family issues. Most of the users in our study report issues that involve several of the above-mentioned reasons.

The need to receive help from the FCS is not always something that «ends once and for all»; on the contrary, most of the users we have been interviewing have approached FCS several times, in some instances renewing the contact after many years. This implies that the terms «therapy» and «mediation» which structure the services' work, do not seem to have a distinct meaning for the users. This means that it is difficult to pinpoint or systematize any typical FCS process, as if there was one specific approach for therapy or mediation respectively. Most often, the users apply the terms of mediation and therapy interchangeably and do not seem to distinguish between the two.

A welfare service with high levels of satisfaction among its users

Overall, the users in our study are very satisfied with the FCS, especially with the therapists' openness and sensitive approach towards them. They feel that they are «met where they are» by the therapists, which resonates with the non-expert approach traditionally applied by the FCS as part of the Systemic Family Therapy method. Nonetheless, our study shows that there has been a change as to how the users experience their meetings with the service. In line with the overall strengthening of the services' work on the topic, cases of violence do seem to be revealed more often than before. It also seems to have become more common to involve children and young people directly in family-related cases.

The Systemic Family Therapy approach typically applied by the FCS is well suited for working with domestic violence as well as when children and young people are included directly. Our interviewees' experiences confirm that this continued professional approach is crucial for the FCS's work going forward. For users, the relational perspective of Systemic Family Therapy is an important option as compared to a more individual-focused and diagnosis-oriented public health system.

Our findings also highlight the application of the systemic approach in individual therapy sessions at the FCS, which are commonly informed by a relational approach in line with Systemic Family Therapy. Our findings show that FCS therapists are well suited for utilizing the relational systemic approach even in such individual sessions with only one family member.

FCSs' work with domestic violence, as well as children and youth

Of our interviewees living with domestic violence, several initially approached the services with the explicit aim of improving the relationship. In such cases, domestic violence is often disclosed at a later stage of the therapy process. In instances where both parties attained greater understanding of the dynamics in their relationship, the FCS process was experienced as one of positive change and healing.

We find that the therapists' assessments of the severity of the violence that their clients tell them about determines their further therapeutic approach. In some instances, therapists have supported users by accompanying him or her to the police, referring them to a crisis centre, or giving appointments with the FCS on short notice.

The social network of a person exposed to domestic violence may also be affected by the violence. In some cases, members of such networks have been included in the FCS's work and have proved to form an important resource for the processing of violent incidents and relationships. Going forward, including the social networks of persons exposed to domestic violence in therapy should be considered and recognised as part of the FCS's work.

Those of our interviewees with cases involving domestic violence or including children may especially benefit from individual sessions. This is particularly salient in the often gradual and challenging processes of revealing domestic violence, where individual sessions appear to be the best suited.

Supporting child-parent relationships, working with family interaction challenges, or other challenges that affect children are important reasons for inviting children and young people into the service. It is mainly the systemic relational tradition that applies in settings where children or young people come to the FCS.

Parents are concerned with their children's potential vulnerability being taken care of in individual therapy sessions with the FCS. This is especially apparent in cases where there are conflicts between parents.

Parents convey the message that children who have had individual sessions at the FCS may experience that their feelings are being recognised and their experiences acknowledged. Therapists may also help children get rid of feelings of guilt and create meaning out of upsetting experiences.

In our study there are incidents where parents experience that it works for the therapist to talk to the children alone, typically in instances where there is a suspicion of violence, abuse or other unacceptable care-conditions.

Our findings indicate parents' experiences of the FCS as especially well suited when children or youth need help, also after the children have turned 18. The challenges that children and youth encounter in their lives may affect the whole family system, including the parents' relationship as a couple.

Implications and further research

Most of the users we talked to had no or very little knowledge of the FCS before their first meeting at the services' offices. The interviewees in our study call for greater visibility and information about the FCS, as well as for a clarification of what kind of services it provides, to couples and families as well as to children and young people.

We question whether a suggested policy change narrowing the definition of «family» down to «parents with children from 0–18 years old» may hamper the FCS's ability to continue their broad preventive work. This change may hinder the useful inclusion of the social network of persons exposed to domestic violence in cases where the social network may represent crucial support and may also be affected by the violence.

The future investment and strengthening of the FCS's work with children and young people, as well as the service's work with domestic violence demands a further consideration of the relationship between resources available and the requirements posed. An overall issue that the study addresses is whether the growing demand on the service will compromise the FCS's ability to function as a low-threshold service based on voluntary contact, or whether it may change the

services' continued application of systemic and relational approaches which have proved important in the users' experiences.

Two upcoming reports in the FCS research programme will address how the FCS' work with violence and children/youth will affect the service respectively. Some of the arising questions are

- Does the developing work on domestic violence create a turn in the FCS towards expert knowledge and specialisation focusing on more severe (and consequently fewer) cases? May the increased knowledge about violence and recently introduced processes of standardization contribute towards a change in the therapists' understanding and approach towards domestic violence, and family members affected by violence?
- How are the FCS equipped to safeguard and support both those exposed to, and perpetrators of, domestic violence?
- How does the collaboration regarding domestic violence come about between the FCS and other adjacent services?
- Does the increased attention towards the involvement of children and youth as users in the FCS influence therapists' daily work, and do they experience themselves as qualified for an increase in this target group?
- How do the therapists describe their experiences related to working directly with the children or indirectly through parental support?
- Regarding domestic violence: how do the FCS approach children and youth, how do they reach out to adjacent services to give the children a well-adapted service, also taking into consideration the level of conflict in the family?

Litteraturliste

- Allertsen, L. M. (2009). Familievernet – brukere og innhold i tjenesten, 2002 og 2007. Statistisk sentralbyrå, Rapporter 2009/21.
- Bang-Olsen, I., Bjørnholt, M., Hauge, M.-I. & Kiamanesh, P. (2022). Voldsutsatte kvinners oppbruddsprosesser. *Fokus på familien*, 50(3), 234–252.
- Barlund, T. (2015). Barnets deltakelse i meklinger på familievernkontoret. *Kritisk juss*, 41(2), 64–86.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2018–2021). *Trygge foreldre – trygge barn*. Regjeringens strategi for foreldrestøtte.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2017). *Fagutviklingsplan – Familievernets arbeid med prioriterte oppgaver. Seksjon for familie og oppvekst*.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2021a). Årsrapport 2021.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2021b). Bufdirs arbeid med forskning 2021.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2022, 24. mai). *Samtaler med barn – veileder*.
- Barneloven. (1982). *Lov om barn og foreldre* (LOV-1981-04-08-7).
- Bjørnholt, M. (2021). I skyggen av likestillingen–voldsutsatte mødre i Norge. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 5(6), 1–18.
- Bjørnholt, M. (2019). Vold i parforhold–fortsatt et likestillingsproblem? I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (Red.), *Vold i nære relasjoner. Forståelser, konsekvenser og tiltak*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bjørnholt, M. & Hjemdal, O. K. (2018). Measuring violence, mainstreaming gender: does adding harm make a difference? *Journal of Gender-Based Violence*, 2(3), 465–479.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Bredal, A. & Visle, C. (2017). *Familierettede tjenester i et flerkulturelt samfunn. Erfaringer fra familievernet og andre hjelpeinstanser*. NOVA Rapport 5/2017.
- Brock, A. (2008). Menns og kvinners foreldreskap etter et samlivsbrudd. I P. Bø & B. O. Rappana (Red.), *Utfordrende foreldreskap - under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dittman, S., Larsen, L. & Holt, T. (2021). Foreldre underrapporterer om konflikter og utfordringer i forkant av mekling. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 58(9), 766–775.
- Eikrem, T. & Andenæs, A. (2021). Barns deltakelse i skilsmissemekling. *Barn*, 39(2–3), 2535–5449.
- Ekteskapsloven. (1993). *Lov om ekteskap* (LOV-1991-07-04-47).
- Familievernkontorloven. (1998). *Lov om familievernkontorer* (LOV-1997-06-19-62).
- Fauske, U. (2014). Hva mener barn er nyttig hjelp i familieterapi? *Fokus på familien*, 42(3), 226–244.

- Fjell, T. I. (2015). Discrimination of men? Narratives on traditional understandings of gender. *Studia ethnologica Croatica*, (27).
- Fosco, G. M., Xia, M., Lynn, M. G. & Grych, J. H. (2016). Triangulation and parent–adolescent relationships: Implications for adolescent dating competence and abuse. *Journal of Research on Adolescence*, 26(3), 524–537.
- Frønes, I. (2011). *Moderne barndom* (3. utg). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Grøndahl, A.-B. & Skjælaaen, K. (2011). Barna har en plass i familievernnet. *Fokus på familien*, 39(2), 125–134.
- Gundersen, T. & Tveito, S. B. (2022). Barnevernets oppfølging av fosterforeldres egne barn. *Tids. Norges Barnevern*, 99 (2–3), 99–115.
- Hartzell, M., Seikkula, J. & von Knorring, A.-L. (2009). What children feel about their first encounter with child and adolescent psychiatry. *Contemporary family therapy*, 31(3), 177–192.
- Helland, M. S. & Holt, T. (2021-). *Fysisk vold og høykonflikt. Beskrivelser av mønstre for fysisk vold under foreldrekonflikter* (Notat). Folkehelseinstituttet.
- Helle, J. & Johannessen, R. (2007). Fra ny kunnskap til integrert kunnskap?–Utfordringer i møtet mellom to ulike teoretiske og metodiske tilnærminger i arbeid med voldsproblematikk i familievernnet. *Fokus på familien*, 35(4), 312–326.
- Helsedirektoratet (2022). *Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier. Nasjonal veileder*.
- Hennum, N. (2015). Makten i barnet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 92(2), 125–138.
- Hestevik, C. H., Steiro, A., Smedslund, G. & Harboe, I. (2020). Norsk forskning om forebyggende tiltak og hjelpetiltak mot vold i nære relasjoner: Et forskningskart.
- Hognestad, H. (2018). Involvering av barn: et essay om barn i voksne konflikter. *Fokus på familien*, 46(1), 40–52.
- Johnson, M. P. (2010). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Upne.
- Johnson, S. M. (2005). Broken bonds: An emotionally focused approach to infidelity. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 4(2–3), 17–29.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2021–2024). *Frihet fra vold. Regjeringens handlingsplan mot å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner*.
- Kummen, T. (2016). *Familievernets historie*. Oslo: Bufdir.
- Lansky, D. T., Swift, L. H., Manley, E. E., Elmore, A. & Gerety, C. (1996). The role of children in mediation. *Mediation Quarterly*, 14(2), 147–154.
- Lilledalen, G., Solevåg, A., Middelborg, J., Tindberg, J. W. & Lang, N. (2007). Tryggere barndom. Parterapi–en nyttig tilnærming for barn som lever med vold i familien. *Fokus på familien*, 35(4), 292–311.
- Lillevik, O. G., Nordhaug, I. & Salamonsen, J. S. (2019). *Vold i nære relasjoner: Diskurser og fenomenforståelse*. Gyldendal.
- Lobatto, W. (2002). Talking to children about family therapy: A qualitative research study. *Journal of family therapy*, 24(3), 330–343.
- Meld. St. 15. (2012–2013). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner. Det handler om å leve*.

- Meld. St. 24. (2015–2016). *Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter*.
- Middelborg, J. & Samoilow, D. K. (2014). *Tryggere Barndom: et Behandlingsperspektiv på vold i Familien*. Gyldendal akademisk.
- Midtstigen, P. & Vik, G. (2007). oss står att liksom i eit anna land. *Dialog med barn når foreldrene er i konflikt. Fokus på familien*, 35, 20–35.
- Molden, T. H., Ulset, G. & Røe, M. (2019). *Kvalitet i familievernnet: Ansattes vurderinger av betingelser for et faglig godt tjenestetilbud*. NTNU Samfunnsforskning Rapport.
- Nilsen, W., Skipstein, A. & Gustavson, K. B. (2012). *Foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling: Konsekvenser for barn og unge*. Folkehelseinstituttet Rapport 2012: 2.
- NOU. (2019: 20). *En styrket familietjeneste. En gjennomgang av familievern tjenesten*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- NOU. (2020: 14). *Ny barnelov. Til barnets beste*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Prop. 12 S (2016–2017). *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021)*.
- Rosten, M. G., Øverli, I. T. & Gundersen, T. (2020). *Truffet av volden. Familievernets arbeid med vold i nære relasjoner*. NOVA Rapport 7/20.
- Rosten, M. (2020). En (tro)verdige utsatt? Menns fortellinger om vold fra kvinnelige eller mannlige partnere. I A. Bredal, H. Eggebø og A.M.A. Eriksen (red.), *Vold i Nære relasjoner i et mangfoldig Norge*. Oslo Cappelen Damm Akademisk.
- Rød, O. (2010). Barns deltakelse i mekling og samværssaker–Barnehøringsmodellen som metode. *Fokus på familien*, 38(2), 116–134.
- Sandberg, K. (2004). Inkorporeringen av FNs barnekonvensjon i norsk rett. *Kritisk juss*, 30(4), 316–329.
- Sentio Research Norge. (2017). *Familievernkontoret – kjennskap og inntrykk i befolkningen*. Undersøkelse gjennomført på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Sentio Research Norge. (2018). *Brukerundersøkelse ved familievernkontorene*. Undersøkelse gjennomført på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Sentio Research Norge. (2021). *Kjennskap til familievernnet*. Undersøkelse gjennomført på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Schjødt, B. & Egeland, T. A. 1989. *Fra systemteori til familierapi*. Oslo: Tano
- Singh, I. R. (2019). *I voldens grep. En IPA studie av kvinners erfaringer med å forlate parforhold med psykisk vold* (Masteroppgave, VID vitenskapelige høyskole. Diakon-hjemmet Oslo).
- Skauli, G. Ø. (2009). Evidensbasert praksis i familievernnet. En litteraturgjennomgang av forskning på parterapi. *Familievernets skriftserie*, (1).
- Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M. & Mossige, S. (2019). *Vold i nære relasjoner: Forståelser, konsekvenser og tiltak*. Universitetsforlaget.
- Stith, S. M., Rosen, K. H., McCollum, E. E., Coleman, J. U. & Herman, S. A. (1996). The voices of children: Preadolescent children's experiences in family therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 22(1), 69–86.
- Stokkebekk, J., Iversen, A.C., Hollekim, R., Ness, O. (2019). “Keeping balance”, “Keeping distance” and “Keeping on with life”: Child positions in divorced families with prolonged conflicts. *Children and Youth Services Review*, 102, 108–119.

Straffeloven. (2008). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28).

Strandbu, A., Mikkelsen, R. L., Thørnblad, R. & Flåm, A. M. (2019). Høring av barn i meklingsprosessen: –en utforskning av meklers dilemmaer. *Fokus på familien*, 47(4), 327–344.

Strandbu, A. & Thørnblad, R. (2015). Hva står på spill?-Barns deltakelse og budskap i meklingsprosessen. *Fokus på familien*, 43(4), 271–291.

Strickland-Clark, L., Campbell, D. & Dallos, R. (2000). Children's and adolescent's views on family therapy. *Journal of family Therapy*, 22: 324–341.

Søreide, E. B. & Solberge, A. (2007). Dilemmaer og utfordringer i arbeid med barn som har opplevd vold i familien. *Fokus på familien*, 35(4), 262–275.

Tanggard, L. (2017). Fænomenologi som kvalitativ forskningsmetode. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.), *Kvalitativ analyse: Syv traditioner* (s. 81–102). København: Hans Reitzels forlag.

Teigen, K. H. & Sønderland, I. (2022). familieterapi. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/familieterapi>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. (5 utg.) Bergen, Fagbokforlaget.

Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). Vold og voldtekt i Norge. *En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*, 1, 2014.

Thørnblad, R., Strandbu, A. & Salamonsen, A. (2019). Hvordan påvirker barns deltakelse foreldremekling? Barns deltakelse som mål og middel. *BARN-Forskning om barn og barndom i Norden*, 37(2), 67–80.

Winsvold, A., Føleide, M. H. & Gundersen, T. (2016). Familiestøttende tiltak for barn og familier for å forhindre eller begrense konsekvensene av vedvarende familiekonflikt.[Supportive interventions for children and families to reduce consequences of prolonged conflicts]. Oslo: Norges forskningsråd.

Øvreide, H. (2009). *Samtaler med barn: metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Høyskoleforl.

Øverli, I. T., & Gundersen, T. (2020). Familievernet under covid-19. Erfaringer og læring under nedstengning og i en ny hverdag.

Vedlegg 1

Intervju nr.	Kjønn	Barn	Terapi	Mekling	Individuell samtale	Kurs
Intervju 1	Kvinne	Ja	Ja, to omganger	Ja	Ja	
Intervju 2	Kvinne	Ja	Nei	Ja	Nei	
Intervju 3	Mann	Ja	Nei	Ja + foreldresamarbeid	Nei	
Intervju 4	Kvinne	Ja	Ja, to omganger	Ja	Ja	
Intervju 5	Kvinne	Ja	Ja, en omgang		Ja	
Intervju 6	Kvinne	Ja	Ja, flere omganger	Nei		
Intervju 7	Kvinne	Ja	Ja, flere omganger	Nei	Ja, siste omgang	
Intervju 8	Mann	Ja	Uklart	Ja	Ja	
Intervju 9	Kvinne	Ja	Ja, to omganger	Ja	Ja	
Intervju 10	Mann	Ja	Ja, flere omganger	Ja	Ja	
Intervju 11	Kvinne	Ja	Ja, flere omganger	Ja	Nei	
Intervju 12	Mann	Ja	Ja, to omganger	Ja	Ja	
Intervju 13	Kvinne	Ja	Ja	Ja	Ja	
Intervju 14	Kvinne	Ja	Ja, to omganger	Nei	Ja	
Intervju 15	Kvinne	Ja	Ja, to ganger	Nei	Ja	
Intervju 16	Kvinne	Ja	Ja	Ja	Ja	
Intervju 17	Kvinne	Ja	Ja, flere omganger	Ja	Ja	
Intervju 18	Kvinne	Ja	Ja, to omganger	Ja	Ja	Ja
Intervju 19	Kvinne	Ja	Ja		Ja	
Intervju 20	Mann	Nei	Ja, to omganger	Uklart	Ja	
Intervju 21	Mann	Ja	Uklart	Ja	Nei	
Intervju 22	Kvinne	Ja	Uklart	Ja	Nei	
Intervju 23	Mann	Ja	Ja, to omganger	Ja	Ja	
Intervju 24	Kvinne	Ja	Ja, to omganger	Ja	Uklart	
Intervju 25	Kvinne	Ja	Ja, flere omganger	Ja, to omganger	Nei	
Intervju 26	Kvinne	Ja	Ja	Nei	Nei	
Intervju 27	Mann	Ja	Nei	Ja + foreldresamarbeid		Ja
Intervju 28	Kvinne	Ja	Nei	Ja + foreldresamarbeid		Ja
Intervju 29	Par	Ja	Ja, flere omganger	Nei	Ja	

Intervju 30	Mann	Ja	Ja, flere omganger	Ja	Ja	
Intervju 31	Mann	Ja	Ja	Ja, to omganger	Ja	
Intervju 32	Kvinne	Ja	Ja, to omganger	Ja	Nei	
Intervju 33	Kvinne	Ja	Ja	Nei	Nei	
Intervju 34	Mann	Ja	Ja	Nei	Nei	
Intervju 35	Kvinne	Ja	Ja	Nei	Nei	
Intervju 36	Kvinne	Ja	Ja	Nei	Ja	
Intervju 37	Kvinne	Ja	Ja	Ja	Nei	
Intervju 38	Kvinne	Ja	Ja	Nei	Nei	
Intervju 39	Kvinne	Ja	Ja	Uklart	Nei	
Intervju 40	Kvinne	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja

Vedlegg 2

INTERVJUUNDERSØKELSE OM FAMILIEVERNETS TILBUD OG BRUKERES ERFARINGER

INFORMASJON TIL PERSONER OVER 18 ÅR SOM HAR FÅTT ET TILBUD HOS FAMILIEVERN TJENESTEN

Forskningsprosjektet *Familievernet – Likeverdig tjenestetilbud til en mangfoldig befolkning* gjennomføres av forskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet, på oppdrag for Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir). Som en del av denne forskningen skal vi intervju personer som har vært i kontakt med familievernet. De som deltar i undersøkelsen vil være helt anonyme. I dette skrivet gir vi deg informasjon om prosjektet og hva en deltakelse vil innebære.

I denne studien skal vi undersøke hvordan familievernets brukere har opplevd kontakten med familievernet. Vi er særlig opptatt av hvordan du kom i kontakt med familievernet, hva slags tilbud du har fått og hvordan kontakten med familievernet har vært for deg.

MÅLET MED FORSKNINGSPROSJEKTET

Målsetningen med prosjektet er å bidra til mer kunnskap om familievernets brukere og deres erfaringer med familievernets tilbud. Vi er interessert i sammenhengene mellom hvem som får et tilbud hos familievernet – og hvem som ikke oppsøker familievernet. Med dette som utgangspunkt vil vi undersøke familievernets tilgjengelighet og tilpasning i en mangfoldig befolkning. Denne kunnskapen kan danne grunnlag for styrking og forbedring av tjenesten, og gjøre at familievernet kan nå ut til flere og tilpasse seg brukernes behov.

HVEM HAR ANSVARET FOR FORSKNINGSPROSJEKTET?

Forskningsinstituttet NOVA har ansvar for å gjennomføre undersøkelsen, og prosjektleder er forsker Tonje Gundersen. Oppdragsgiver er Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

HVA INNEBÆRER DELTAKELSE I INTERVJUUNDERSØKELSEN?

Å delta i undersøkelsen innebærer å være med på et intervju over telefon som vil ta omtrent en time, avhengig av hvor mye du har å fortelle. Intervjuet vil handle litt om bakgrunnen for at du kom i kontakt med familievernet, hva du synes om familievernets tilbud og hvordan det er tilpasset dine behov.

DINE RETTIGHETER

Kontakt prosjektleder hos NOVA ved OsloMet, Tonje Gundersen togun@oslomet.no, tlf: 98463404 eller forsker Monica Five Aarset, monaar@oslomet.no, tlf: 41227927

Les mer på våre nettsider:

<https://www.oslomet.no/forskning/forskningsprosjekter/familievernet-likeverdige-tjenestetilbud>